**T.C.**
**GAZİ ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI**
**İSLAM TARİHİ BİLİM DALI**

# SULTAN BAYBARS VE HAÇLILARLA MÜCADELESİ

**MASTER TEZİ**

**Hazırlayan**

**Gülay ÇALIK**

**Tez Danışmanı**

**Yrd. Doç. Dr. Ramazan KARAMAN**

**Ankara 2008**

**ONAY**

Gülay Çalık tarafından hazırlanan “Sultan Baybars ve Haçlılarla Mücadelesi” başlıklı bu çalışma, 12 Mart 2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

[İmza]

……..

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

[İmza]

……..

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yrd. Doç. Dr. Ramazan KARAMAN

# ÖNSÖZ

Memlûkler Devleti, Mısır'da kurulan Türk devletlerinden biridir. Eyyubi Devleti'nin gücünü yitirmesinden sonra kurulmuştur. Anadolu'nun Moğollar tarafından işgal edildiği ve Anadolu'da hüküm süren Selçuklular Devleti'nin de gücünü yitirdiği bir dönemde kurulmuştur. Memlûkler Devleti, kurulduğu yıldan itibaren Haçlılar ve Moğol tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Hüküm sürdükleri yıllarda Haçlı Seferleri'nin ve Moğol saldırılarının durdurulmasında önemli bir rol oynamışlardır.

Memlûkler Devleti Sultanlarından biri olan Baybars, 1260 yılında Kutuz'u öldürerek Memlûkler Devleti'nin başına geçmiştir. Baybars, küçük yaşta iken Mısır'a köle olarak gelmiştir. Burada Eyyubi sultanı Melikü's-Salih'in dikkatini çekerek askeri sınıfa alınmıştır. Yetenekli olması sayesinde bu askeri sınıfta bir süre faaliyetlerini sürdürdükten sonra yönetimi ele geçirmiştir.

Memlûkler Devleti'nin kurulduğu ilk yıllarda başa geçen Baybars, Mısır ve Suriye taraflarına düzenlenen Moğol ve Haçlı saldırılarıyla uğraşmıştır. Sultanlığı boyunca yürüttüğü siyasi faaliyetler ve mücadeleleri Memlûkler tarihi ve Türk İslâm tarihi açısından önem arz etmektedir. Baybars, düşmanlarla mücadele etmenin yanında devlet yapısıyla ilgili düzenlemeler de yaptığı için devletin asıl kurucusu sayılmıştır.

Baybars'ın faaliyetleri dikkat çekici olmasına rağmen ülkemizde bu konuyla ilgili fazla çalışma yapılmamıştır. Yüksek Lisans tez konusu olarak Baybars ve Haçlılarla Mücadelesini tercih etmemizdeki sebeplerden biri de bu olmuştur.

Tezin konusunun belirlenmesi, tez çalışmasının hazırlanması ve sonuca ulaşılması aşamalarında yardımlarını ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Yrd. Doç.Dr. Ramazan Karaman'a teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Gülay ÇALIK

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ……..…i
İÇİNDEKİLER ……..iii
KISALTMALAR…….v
KONU VE KAYNAKLAR…….. vi
GİRİŞ…… 1
A- ÇALIŞMANIN ÖNEMİ VE AMACI…… 3
B- ÇALIŞMADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM……...3

## BİRİNCİ BÖLÜM

## SULTAN BAYBARS'IN HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ

**I.BAYBARS'IN TAHTA GEÇMEDEN ÖNCEKİ HAYATI VE FAALİYETLERİ**……6
1) Baybars'ın çocukluğu ve gençliği……7
2) Baybars'ın Emirliği…...……...18

**II. SULTANBAYBARS'IN SİYASİ FAALİYETLERİ**……..…27
Baybars Tahta Geçtiğinde Ülkenin Genel Durumu……..27
**1)BAYBARS'IN İÇ SİYASETİ**…….30
a) Emirleri İtaat Altına Alması……..30
b) Halifeliği Mısır'a Taşıması……..……..34
**2) BAYBARS'IN DIŞ SİYASETİ**……..…..38
a) Moğollarla Mücadelesi……..……..40
b) Ermenilerle Mücadelesi……..…….50
c) Altın Ordu Devleti İle İlişkileri……...53

d) Bizans ile İlişkiler……..……56
e) Anadolu Siyaseti……..…… 59

## İKİNCİ BÖLÜM

## SULTAN BAYBARS'IN HAÇLILARLA MÜCADELESİ

**I. MEMLÛK HAÇLI MÜNASEBETLERİ**…..……..…….. 69
1)Suriye'deki Haçlılar ile Mücadele……...….74
2)Baybars'ın Antakya'yı Ele Geçirmesi……..….87
3)Antakya'nın Alınmasından Sonraki Haçlı Mücadeleleri……...……91
BAYBARS'IN EĞİTİMİ VE KİŞİLİĞİ…….99
BAYBARS DÖNEMİ KÜLTÜREL FAALİYETLER……..104
BAYBARS'IN İSLAM DÜNYASINA HİZMETLERİ……..……107
SONUÇ……..110
KAYNAKÇA……..112
ÖZET……....116
ABSRACT……117

## KISALTMALAR

A.g.e. : Adı geçen eser
A.g.m : Adı geçen makale
Bkz. : Bakınız
C. : Cilt
Çev : Çeviren
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
İSAM : İslâm Araştırmaları Merkezi
İ A : İslâm Ansiklopedisi (Milli Eğitim Bakanlığı yayınları)
Md : Maddesi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Terc. :Tercüme eden
Ts. : Tarihsiz
TTK : Türk Tarih Kurumu
Yay. : Yayınları

# KONU VE KAYNAKLAR

## KONU

Sultan Baybars ve Haçlılarla Mücadelesi adlı tez çalışmamızda Memlûkler Devleti sultanlarından biri olan Baybars'ın siyasi faaliyetleri ve Haçlılara karşı verdiği mücadele ortaya konmak istenmektedir. Baybars'ın Haçlılar karşısında sağladığı başarıların Haçlı seferlerinin gidişatını nasıl etkilediğini, Türkler açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu inceleyerek bu konudaki Türk Tarihi araştırmalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu konuda çalışma yapmaya karar vermemizin başlıca nedenleri şunlardır:

Memlûkler Devleti Mısır'da kurulan Türk devletlerinin en güçlülerinden biridir. Bu devletin Türk tarihi açısından önemli bir devlet olması sebebiyle sultanlarının faaliyetlerinin her yönüyle incelenmesi ve bilinmesi de büyük önem taşımaktadır. Memlûkleri ve tüm Türkleri etkileyen Haçlı seferlerinin Türk İslâm Tarihi açısından siyasi ve sosyal sonuçlarının anlaşılması için araştırmalar yapılması gereklidir.

Memlûkler, kurulduğu andan itibaren Haçlılarla karşı karşıya gelmiş topraklarına yapılan saldırılarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bir devletin etrafındaki düşmanlarla savaşarak onları yenmeden güçlenmesi ve varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Mısır'da güçlü bir devlet haline gelmek ve bu topraklarda söz sahibi olabilmek için Memlûkler de ülkelerine yapılan saldırıları bertaraf etmişlerdir.

Esasında Mısır'da hâkimiyet sağlamak sadece Haçlılarla değil birçok devletle savaşmayı gerektirmiştir. Yalnız Memlûkler Devleti'ni en çok uğraştıran mesele Haçlılar meselesi olduğu için Haçlılara karşı verilen mücadeleler ve özellikle Baybars'ın Haçlılarla mücadelesi Memlûk tarihinde dönüm noktası oluşturmuştur.

Memlûkler Devleti, Baybars döneminde Mısır tarihinin yanında Anadolu tarihini de etkileyen önemli gelişmelere sahne olmuştur. Haçlılar Mısır'a saldırmanın yanında Anadolu'yu da rahat bırakmamışlardır. Baybars'ın başarılı siyaseti, Haçlı saldırıları ve Moğol saldırıları ile yıpranarak eski gücünü kaybeden Anadolu Selçuklu Devleti ve bu saldırılardan bunalan Anadolu halkı için de umut oluşturmuştur.

Anadolu'daki Türkleri önemseyen ve onları göz ardı etmeyen Baybars ondan yardım istemeleri üzerine birçok kez Anadolu'ya sefer düzenlemiştir. Hatta Moğol saldırılarından kaçarak yurdunu terk etmek zorunda kalan Türkleri ülkesine kabul ederek onları sınır boylarına yerleştirmiş kendilerine yurt edinmelerini sağlamıştır.

Baybars'ın yardımları Anadolu'yu ele geçirmek isteyen Moğollar ve Haçlıların dikkatini çekmiş ve ona karşı bazen birlikte hareket etmelerine neden olmuştur. Anadolu'daki ve Mısır'daki Türkleri yakından ilgilendiren Haçlılar meselesinin çözümünde en çok dikkat çeken simalardan biri olan Baybars'ın faaliyetleri ve Haçlılarla mücadelesinin araştırılması önem arz etmektedir. Baybars ve Haçlılarla mücadelesi hakkında pek çalışma olmaması bizim bu konuyu çalışmamızı sağlayan sebeplerden biridir.

KAYNAKLAR

Baybars'ın hayatı ve faaliyetlerinin incelenmesinde başvurabileceğimiz birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların başlıcaları şunlardır:

A- VESİKALAR

Memlûkler ile ilgili devlet teşkilatından bahseden birçok vesika mevcuttur. Kalkaşandi'nin kaleme aldığı XIV ciltten oluşan "Subhu'l-Âşâ fi Sınâ'ati'l- İnşâ" adlı eserde Baybars dönemi ile ilgili birçok vesika bulunmaktadır. Eserin Mısır'da baskısı yapılmıştır.[1] VII Cilt halinde istinsah edilmiş bir nüshası II. Ve IV. Ciltler noksan olarak Topkapı sarayında bulunmaktadır. Bu nüshalar, III. Ahmed Ktp. 2930 numarada kayıtlıdır. Baybars'ın Haçlı kontlukları ile yaptığı anlaşmaların sûretleri, Trablus hâkimine yazılan ve Yemen hükümdarına yazılan mektup sûretleri eserde yer almaktadır.[2]

Bir de İbn Abdi'z-Zâhir'in "el-Ravdu'z-Zâhir fi Siret-i Meliki'z-Zahir" adlı eserinde Baybars devrine ait birçok resmi vesikaya yer vererek bu bilgilerin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

[1] Kahire 1913–1919 baskısı,
[2] İbrahim Kafesoğlu, "Kalkaşandî", **İslam Ansiklopedisi**, C.VI. İstanbul,1997, s.134–139

B- VEKÂYİNAMELER

Baybars'tan bahseden birçok vekâyiname bulunmaktadır. Özellikle bizi ilgilendiren Baybars'ın hayatını konu alan iki hal tercümesi mevcuttur. Bunlardan biri İbn Şeddad, diğeri de İbn Abdi'z-Zâhir tarafından kaleme alınmış olan hal tercümeleridir.

İBN ABDİ'Z-ZÂHİR: İbn Abdi'z-Zâhir'in "el-Ravdu'z-Zâhir fi Siret-i Meliki'z-Zahir" adlı eseri Baybars dönemine ışık tutmaktadır. Onun devrinde yaşayan İbn Abdi'z-Zâhir Baybars'ın sultanlığı sırasında divanda kâtiplik görevinde bulunmuştur. Böylece Baybars hakkında yakinen bilgi edinme fırsatı bulmuştur. İbn Abdi'z-Zâhir, eserini Baybars hayatta iken kaleme almıştır.

Tek ciltten ibaret olan eserde olaylar ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Eserin biri eksik üç yazma nüshası bulunmaktadır. Britsh Museum'da bulunan eksik nüsha 1956 yılında S.F.Sadeque tarafından İngilizce tercümesiyle birlikte neşredilmiştir.

İkinci nüsha İstanbul Fatih Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu eser Londra'da 1960 yılında Khowaitir tarafından incelenmiş ve daha sonra yayınlanmıştır.[3] Üçüncü nüsha Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi 568 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

İBN ŞEDDAD: İbn Şeddad'ın Baybars hakkında "Siretü Meliki'z-Zahir" adıyla iki ciltlik bir eseri mevcuttur. İbn Şeddad da Baybars'ın yaşadığı dönemde yaşadığından bize onunla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Eserin birinci cildi kaybolmuştur. Bugün elimizde sadece

[3] Khowaitir, **Baibars The First**, His Endeavours and Achievements, Londra, 1978

ikinci cildi bulunmaktadır. Bu ikinci cilt Edirne Selimiye Kütüphanesinde bulunmaktadır. Eserde kim tarafından ve ne zaman yazıldığına dair bilgiye rastlanmamaktadır. Elde bulunan bu eseri Şerefüddin Yaltkaya Baybars Tarihi adıyla tercüme etmiştir.[4]

Eserin ikinci cildine 1271–1272 yılları arasında ölenler hakkında bilgi ile başlanarak Baybars'ın sultanlığının son beş yılı anlatılmaktadır. Baybars'ın Anadolu seferi hakkında geniş bilgi verilmektedir. Eserin sonunda da Baybars'ın sultanlığı sırasındaki icraatlarından ve şahsiyetinden bahsedilmektedir.

EBU'L-FEREC: Ebu'l Ferec'in "Ebu'l-Ferec Tarihi" adlı eserinin bir bölümünde Baybars'tan bahsedilmektedir. Eser, Baybars'ın mücadele ettiği devletlerden biri olan Moğolların Anadolu işgalini ayrıntılı bir şekilde anlatarak bu konulara ışık tutmaktadır. Eser, Ömer Rıza Doğrul tarafından tercüme edilmiş Türk Tarih Kurumu Tarafından 1950 yılında yayınlanmıştır.

MAKRİZİ: Yine Baybars ve zamanı hakkında geniş bilgi veren Makrizi, "Kitabü's-Sülûk li Marifeti Düveli'l-Mülûk adlı eserinde Baybars devrinde yaşayıp onun hayatı hakkında bilgiler veren İbn Şeddad ve İbn Abdi'z-Zâhir gibi müelliflerden bilgiler aktardıktan sonra Baybars devrinde yaşanıp daha sonra açıklığa kavuşan olaylardan da bahseder. Makrizi'nin bu eseri Kahire'de 4 cilt olarak neşredilmiştir.[5]

İBN TAĞRİBİRDİ: Çalışmalarında Makrizi'nin de etkisi görülen İbn Tağribirdi, "en-Nücûmu'z-Zâhire fi Mülûku Mısır ve'l Kahire" adlı eseriyle

[4] İbn Şeddad, **Baypars Tarihi**, trc. Ş. Yaltkaya, TTK, İstanbul,1941
[5] El-Makrizî,Takiyü'd-Din Ahmed b. Ali, **Kitâbü's-Sülûk li Marifeti Düveli'l-Mülûk**, nşr. M.M. Ziyade, C.II, Kahire,1934–1958; nşr. Sa'id Abdu'l-Fettah Âşûr, III. ve IV. Ciltler Kahire, 1970–1973

ün kazanmıştır. Eserinin IX. Cildinde Baybars'ın hayatı ve faaliyetlerinden bahsetmektedir.[6]

AYNÎ: Aynî, "İkdu'l-Cuman fi Tarih Ehl-i Zaman" adlı eserini XIX cilt şeklinde umumi vekâyiname olarak yazmıştır. Ayni, eserinin XVIII. Cildinde Baybars'ın hayatı ve faaliyetlerinden bahsetmektedir. Baybars'ın hükümdarlık süresini 1274 yılına kadar anlatmakta ve Kerak'a yaptığı seferle son bulmaktadır. Bu eserin tam bir yazma nüshası Topkapı sarayı III. Ahmed Ktp. 2911ve 2912 numarada kayıtlıdır.[7]

C- KİTABELER

Memlûkler Devleti'nde ve özellikle Baybars döneminde medrese, imaret, cami, kervansaray, kale, inşa edildiğine dair birçok kitabe vardır. Bu eserlere ait kitabeler "Materiaux Pour un Corpus İnscriptionum Arabicanum" adı altında külliyat halinde Paris'te toplu şekilde neşredilmiştir.[8]

D- TETKİKLER

Baybars ve onun zamanı ile ilgili bilgiler Memlûkler Devleti'nden bahseden kaynaklar ve daha birçok kaynakta yer almasına rağmen Türkiye'de onun hayatı ile ilgili müstakil çalışmalar yok denecek kadar azdır. Baybars'ın hayatı, daha çok Memlûkler Devleti'nden bahseden kaynaklarda yer almaktadır.

---

[6] İbn Tağribirdi, Ebu'l-Mehâsin Yusuf, en- Nücûmu'z-Zâhire fi Mülûku Mısır ve'l- Kahire nşr. İbrahim Ali Tarhan, Kahire, 1972
[7] Marçais, "Aynî", **İslam Ansiklopedisi**, C.II. İstanbul, 1970, s.70-72
[8] M.Van Berchem, Materiaux Pour un Corpus, Paris, 1984–1903

Fuat Köprülü'nün İslâm Ansiklopedisine yazdığı Baybars maddesi ve Kazım Yaşar Kopraman'ın Diyanet İslâm Ansiklopedisine yazdığı Baybars maddesi bulunmaktadır. Bir de Gazi Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyelerinden Yrd. Doç.Dr. Süleyman Özbek'in "El-Melikü'z-Zâhir Rükne'd-Din Baybars El- Bundukdâri Hayatı ve Faaliyetleri" adlı Yüksek Lisans tez çalışması vardır.[9] Bunların dışında ülkemizde Baybars''tan bahseden eserler, Baybars'ın Anadolu Selçuklu Devleti ile olan münasebetlerinin yer aldığı eserlerdir.

Baybars'ın Haçlılar ile mücadelesi hakkındaki bilgilere ise Haçlı Seferleri ile ilgili kaynaklardan ulaşabilmekteyiz. Gaston Wiet'in L'Egypte Arabe (Paris, 1937, s.403–441) adlı eserinde Baybars'ın Haçlılarla mücadelesi geniş yer tutmaktadır. Ayrıca R.Grousset, "Historie des Croisades" (Paris, 1934–1936) adlı eserinde Baybars'ın Haçlılar ve Hıristiyan âlemi ile ilişkileri yer almaktadır. Steven Runcıman'ın Fikret Işıltan tarafından tercüme edilen Haçlı Seferleri Tarihi adlı eserinin üçüncü cildinde Baybars'ın Suriye'deki Haçlılarla mücadelesinden bahsedilmektedir.[10]

Ülkemizde Haçlılar ile ilgili ilk müstakil çalışma Işın Demirkent tarafından yapılmıştır. Onun Haçlı Seferleri adlı kitabı, yazdığı makaleler konuya ışık tutmaktadır. [11]

---

[9] Süleyman Özbek, "El-Melikü'z-Zâhir Rükne'd-Din Baybars El- Bundukdâri Hayatı ve Faaliyetleri" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988

[10] Steven Runcıman**, Haçlı Seferleri Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, C.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992

[11] Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004

# GİRİŞ

Memlûk, Arapça'da "köle" demektir. Bu kelime zamanla İslam Tarihi'nde satın alınan ve savaşlarda esir düşen köleler için kullanılmaya başlanmıştı. Kendi nüfuzlarını kuvvetlendirmek maksadıyla, İslâm tarihinde ilk defa memlûk kullananlar Abbasi halifeleri olmuştur. Abbasiler Türklerin çoğunlukta olduğu yöreleri fethettikten sonra esir pazarlarından satın alınan kişilerden oluşan bir ordu kurmuştur.

Abbasî ordusundaki Türk memlûkların sayısı, kısa bir süre içerisinde fazlalaşmıştır. Zamanla ordunun en iyi birliklerini Türk soyundan gelen bu askerler oluşturmaya başlamıştır. Bu Türk askerleri sayesinde Abbasîler, dış tehlikelere başarıyla karşı koymuşlardır.

Tolunoğulları ve İhşidîler devletlerinde de önemli bir yer tutan memlûk kuvvetlerinin sayısı, Eyyûbîler döneminde özellikle Melik'üs-Salih zamanında artmıştır. Melik'üs-Salih döneminde Moğol istilasının etkili olması sebebiyle Kıpçak Türklerinden oluşan birçok memlûk satın alınmıştır. Bunda, onların vücut yapılarının ve geldikleri yerin kültürünün de askerliğe uygun olması etkili olmuştur.

Melik'üs-Salih bu memlûklerin eğitimi için ayrı bir askeri sınıf oluşturmuştur. Kışlaları Nil Nehri üzerinde bulunan Ravda Adasında kurulduğu için Bahriye adını almışlardır. Bahriye sınıfı ilk başta Melik'üs-Salih'in başarılı olmasını sağlamış zamanla kendi güçlerini artırarak Eyyubi devletinin sona ermesine neden olmuşlardır.

Memlûkler Devleti 1250–1517 yılları arasında, Mısır ve Suriye dolaylarında hüküm süren Türk İslâm devletidir. Hükümdar ve emirlerin muhafız birliklerine bağlı bu köleler, meziyetleri sayesinde, zamanla hizmetinde bulundukları devletlerde idarî kadroyu ele geçirmişler ve sonunda kendi adlarını taşıyan bir devlet kurmuşlardır.

Memlûkler Devleti'nin, sultanın kendi kölelerinin, idarenin en üst kademesinde yer aldığı karışık bir hiyerarşik sisteme sahip olduğu görülmektedir. Başa geçen sultanın otoritesini koruması için emirlerle iyi geçinmesi gerekmektedir. Eğer emirlerle iyi geçinmez ve otoriteyi sağlayamazsa Baybars'ın yaptığı gibi gücünü artıran emirler tarafından öldürülebilmekte ve saltanatı ele geçirebilmektedirler.

Baybars zamanında Memlûklerın asker ihtiyacı, Kafkasya'dan ve Kıpçak bozkırlarından karşılanırdı. Baybars zamanında düzene sokulan ve sıkı bir eğitime tabi tutulan Memlûklu ordusu, muharip olmasından, sevk ve idaresindeki mükemmelliğinden, Haçlı ve Moğol saldırılarını bölgeden uzaklaştırmakla, İslâm ülkelerini büyük tehlikelerden ve tahriplerden korumuştur.

Araştırmamız Memluk sultanı Baybars'ın hayatı ve Haçlılarla mücadelesini içermektedir. Konu ile ilgili olduğu için Baybars'ın diğer siyasi faaliyetlerine de değinilmiştir. Çalışmanın hazırlanması sırasında Baybars'ın hayatından bahseden kaynaklar yanında Haçlı seferlerini konu eden eserlere de başvurulmaya çalışılmıştır.

## A - ÇALIŞMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Bu çalışmada Baybars'ın sultanlığı sırasındaki siyasi faaliyetlerinden bahsedilmekte ve Haçlıların Mısır'a ve Anadolu'ya yaptığı akınları durdurmadaki başarısını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Baybars dönemindeki Haçlıların faaliyetleri ve saldırılarındaki amaçları üzerinde durulacaktır. Anadolu ve Mısır'ı ele geçirerek İslâm'ın yayılışını engellemek ve buralara hâkim olmak istemeleri yönündeki çalışmaları değerlendirilecektir. Baybars'ın Haçlılarla mücadelesinin tarih açısından önemi bilimsel olarak araştırılıp ortaya konması amaçlanmaktadır.

Baybars Haçlılara karşı mücadelesinde titizlik göstermiştir. Daha ülkenin başına geçer geçmez Haçlılara hücuma başlamıştır. 1261 yılında Antakya'ya saldırmış, 1262'de bu saldırısını tekrarlamıştır. Baybars'ın Haçlılara karşı topyekûn bir mücadeleye girişmekle onları Orta Doğu'dan çıkarmak amacında olduğu ve sultanlığı süresince bu yönde çaba sarf ettiği söylenebilir.

Bu bağlamda Baybars Haçlılara ağır bir darbe vurmuştur. Bu durum İslâm tarihi açısından önem arz etmektedir. Baybars'ın kazandığı başarının İslâm tarihi açısından algılanışı ve sonuçları bilimsel metotlarla ele alınmaya çalışılmıştır.

## B- ÇALIŞMADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Çalışmamızı hazırlarken konuyla ilgili araştırmalarımız sırasında hem Baybars'ın hayatı ile ilgili kaynaklara hem de Haçlı seferleri

hakkında bilgi veren kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Ulaştığımız kaynaklardan elde ettiğimiz bilgileri objektif bir şekilde ele alarak değerlendirmeye gayret ettik.

Baybars yaptığı icraatlar sebebiyle Türk İslâm tarihinin en önemli simalarından biri sayılmaktadır. Gerek saltanatından önce gerekse saltanatı sırasında ülkesi ve İslâm tarihi açısından son derece önemli işler başarmıştır. Sultan olmadan önce Haçlılara karşı kazanılan Mansura savaşı ve İslam dünyası için dönüm noktası olan Moğollara karşı kazanılan Ayn Câlud savaşında komutanlık görevinde bulunmuş ve önemli başarılar elde etmiştir.

Baybars'ın sultan olmadan önce kazandığı başarılar sultanlığı sırasında yaptıklarına temel teşkil etmiştir. Baybars, Sultanlığı sırasında mücadeleyi elden bırakmayarak birçok başarıya imza atmıştır. Kazanılan bu başarılar İslâm tarihinin seyrini değiştirmiş Memlûk Devletinin güçlenmesini sağlamıştır. Bu başarılarından dolayı Baybars Memlûklerin asıl kurucusu kabul edilmektedir. Tezimizde bu başarılar üzerinde durulacaktır.

İslâm dünyasının onun döneminde zor dönemlerinden birini yaşadığı görülmektedir. Karşı konulmaz hale gelen Haçlı saldırıları Memlûklu halkını zor durumda bırakmış İslam dinini tehdit etmeye başlamıştır. Baybars başarılı siyasetiyle bu harici tehlikeleri bertaraf ederek devletin bütünlüğünü korumuş ve böylece devleti daha sağlam temellere oturtmuştur.

Sultan Baybars ve Haçlılarla Mücadelesi adlı çalışmamızda birinci bölümde öncelikle Baybars'ın sultan olmadan önceki hayatı, faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir. Komutanlığı, gençliğinde kazandığı başarılar belirtilmeye çalışılmıştır. Baybars sultan olmadan

önce askeri görevlerde bulunmuş ve önemli başarılar elde etmiştir. Komutanlığı sırasında elde ettiği başarılar dikkat çekici niteliktedir. Bu sebeple bu faaliyetlerinden bahsedilerek başarıları üzerinde durulmak istenmiştir. Baybars'ın tahta çıktıktan sonra yaptığı çalışmalar, siyasi faaliyetleri, etrafındaki düşman devletlerden Moğollar, Ermenilerle mücadeleleri, Anadolu ile münasebetleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Baybars'ın Haçlılarla mücadelesi üzerinde durulmuştur. Memlûk Haçlı münasebetleri, Haçlıların işgalleri, Baybars'ın Antakya'yı ele geçirmesi konularına yer verilmiştir.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## SULTAN BAYBARS'IN HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Bu bölümde önce Baybars'ın sultan olmadan önceki hayatı ve faaliyetlerinden bahsedilecektir. Baybars'ın hayatından bahsedildikten sonra başa geçmeden yürüttüğü faaliyetler ve mücadeleleri üzerinde durulacaktır.

### I. SULTAN BAYBARS'IN TAHTA GEÇMEDEN ÖNCEKİ HAYATI VE FAALİYETLERİ

Baybars sultan olmadan önce köle olarak geldiği Mısır'da ilk önce askeri sınıfa alınmış ve burada bazı faaliyetlerde bulunmuştur. Daha sonra bu askeri sınıfın Eyyubi saltanatının sona ermesine ve yeni bir devletin kurulmasına sebep olan emirleri içerisinde yer almıştır. Memlûkler Deevleti'nin kurulmasından sonra başa geçene kadar hem askeri hem siyasi faaliyetlerini sürdürmüştür. Burada onun çocukluğundan sultan olana kadarki faaliyetlerinden bahsedilecektir.

## 1) Baybars'ın çocukluğu ve gençliği

Baybars, aslen Kıpçak Türklerinden olup Ulubarlı zümresinin Borçoğlu kabilesine mensuptur.[1] 1223 yılında Kıpçak'ta doğmuştur. Baybars, uzun boylu, mavi gözlü, güzel görünüşlü olmasının yanında zekâ ve yeteneğiyle de dikkatleri üzerine çeken biri olarak bilinmektedir.[2]

Baybars tahmini on dört yaşlarında iken Moğollar Kıpçak bölgesini istila etmişler ve buralarda yağma hareketlerinde bulunup birçok kişiyi esir almışlardır. Bu sırada esir alınanlar arasında Baybars da bulunmaktadır.[3]

Baybars esir olarak önce Sivas'a daha sonra Halep'e ve oradan Şam'a götürülmüş ve burada köle olarak satılmıştır. Baybars, Şam'da Eyyubi Sultanı Melikü's-Salih'e bağlı memlûklerden Aytekin el-Bundukdarî tarafından satın alınmıştır.[4]

Aytekin el-Bundukdarî, Baybars'ı satın aldıktan bir süre sonra onu Hama Eyyubilerinden el-Melik Mansur'a satmak istemiştir. Fakat el-Melik Mansur'un annesi, Baybars'ı görünce onun esmer tenli olduğu halde gözlerinin gök mavisi olmasını hayırlı saymamıştır. Bunun üzerine el-Melik Mansur, Baybars'ı satın almaktan vazgeçmiştir.[5]

---

[1] İbn Abdü'z-Zahir, **el-Ravdu'z-Zahir fi Sireti Meliki'z-Zâhir**, nşr. S.F.Sadeque, Dacca,1956, s.242
[2] İbn Tağribirdi, **en-Nücûmü'z-Zahire fi Mülûk-i Mısır ve'l- Kahire**, nşr. İbrahim Ali Tarhan, Kahire,1972, c.IX, s.94
[3] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.94
[4] İbn Şeddad, **Baypars Tarihi**, çev. M.Şerefüddin Yaltkaya, TTK, İst. 1941 s.XIII
[5] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.95

Bu olaydan sonra Aytekin el- Bundukdarî, Baybars ile birlikte Kahire'ye gelmiştir. Burada 1246 yılına kadar Aytekin el- Bundukdarî'nin hizmetinde kalan Baybars, daha sonra Melikü's-Salih tarafından satın alınmıştır. [6]

Mısır'da hüküm süren Eyyübiler, Abbasilerden sonra süregelen şekilde Türklerden oluşan bir ordu kurmuşlardır. Özellikle Eyyübi Devleti sultanlarından Melikü's-Salih, Türklere büyük önem vermiş ve ordusunu Türk kölelere dayandırmıştır. Hatta sultan Nil nehri üzerinde Türklerden oluşan Bahriye denilen bir askeri sınıf oluşturmuştur.[7]

Baybars, zeki ve güçlü kuvvetli bir genç olması sebebiyle Mısır Eyyübi Devleti sultanı Melikü's-Salih'in dikkatini çekmiş ve bu özellikleri itibariyle satın alındıktan bir süre sonra Bahriye sınıfına dâhil edilmiştir. Baybars, burada askeri eğitimini tamamladıktan sonra kısa zamanda kendini göstererek Bahriye Memlûklerinin başarılı askerleri arasına girmiştir. [8]

Baybars, bu askeri birlikte birçok savaşa katılmış özellikle bu topraklara saldırılar düzenleyen Haçlılara karşı verilen mücadelede Melikü's-Salih'in ordusunda yer almıştır. Onlara karşı elde edilen başarılarda rol oynamıştır. Daha sonra askeri açıdan yetenekli olması ve görevinde gösterdiği başarılar onun Bahriye sınıfında emirliğe kadar yükselmesini sağlamıştır. [9]

Eyyubilerin gücünü yitirmesi nedeniyle Mısır'ı işgal edip bu topraklara sahip olmak isteyen Haçlılar, bir ordu hazırlayarak Eyyubiler üzerine göndermeye karar vermişlerdir. Düzenlenen yedinci Haçlı Seferinin başında Fransa kralı IX. Lui bulunmaktadır. Kral IX. Lui, Mısır'ı

---

[6] İbn Abdü'z-Zahir, el-Ravdu'z-Zahir, nşr. S.F.Sadeque, Dacca,1956, s.242
[7] İbn Abdü'z-Zahir, a.g.e. s.242
[8] İbn Abdü'z-Zahir, a.g.e. s.243
[9] Makrizi, **Kitabü's-Sülûk**, nşr. Muhammed Mustafa Ziyade, II. Baskı Kahire, 1957, I s. 333

alma hevesiyle yola çıkarak 1249 yılında Dimyat'a asker çıkarmış ve şehri kuşatmıştır.[10]

Bu sırada hasta olan Melikü's-Salih, düşmana karşı koyma vazifesini Bahriye emirlerinden Fahreddin'e bırakmıştır. Fakat Fahreddin, şehrin kuşatılmasını önleyememiş Dimyat'ı savunmasız bırakarak geri çekilmiştir. Dimyat halkı da askerlerin şehri savunmasız bıraktığını görünce şehri terk etmek zorunda kalmıştır.[11]

Şehri boşaltılmış olarak gören Fransa Kralı, önce bunun bir tuzak olduğunu zannetmiştir. Daha sonra bu durumun bir tuzak olmadığı anlaşılınca Fransa Kralı IX. Lui, Dimyat'ı savaşmadan kolayca ele geçirmiştir.[12] Hasta olan Melikü's-Salih, Dimyat'ın ele geçirildiği haberini alınca bu duruma çok üzülmüş ve bir süre sonra da üzüntü içerisinde ölmüştür.[13]

Melikü's-Salih, kendisinden sonra yerine oğlu Turanşah'ı veliaht tayin etmiştir. Melikü's-Salih, ölmeden önce Hısn Keyfa emiri olan Turanşah'ın kendisinden sonra sultan yapılması konusunda ileri gelen emirlerinden de söz almıştır.[14]

Melikü's-Salih öldükten sonra Turanşah başa geçinceye kadar bir süre devleti ölen Sultanın eşi Şecerü'd-Dür yönetmiştir. Şecerü'd-Dür, başa geçtikten sonra Fransa Kralının Dimyat'ı ele geçirip Mansura'ya doğru ilerlemeye devam ettiğini öğrenmiştir. Şecerü'd-Dür, bu durum nedeniyle Melikü's- Salih'in öldüğünü bir süre gizli tutmak

[10] Makrizi, a.g.e. s.333
[11] İbn Abdü'z-Zahir, a.g.e. s.243
[12] İbn Abdü'z-Zahir, a.g.e. s.244
[13] Makrizi, a.g.e. s.338
[14] Makrizi, a.g.e. s.339

istemiştir. Diğer yandan da Turanşah'a gelip başa geçmesi için haber göndermiştir.[15]

Şecerü'd-Dür'ün çabalarına rağmen Haçlılar Sultanın öldüğü haberini almışlar ve bunu fırsat bilip Mansura yakınlarında karargâh kurmuşlardır. 1500 kişilik bir öncü Haçlı birliği Mısır ordusuna ani bir baskın düzenlemiştir. Bu baskında Müslümanlardan emir Fahreddin dâhil pek çok kişi hayatını kaybetmiştir.[16]

Baskından sonra Mansura'ya kaçan Müslümanların ordusunun arkasından tedbirsizce şehre giren Haçlı birliği burada Eyyubi askerleri ile karşılaşmış ve bozguna uğratılmıştır. İçlerinde ileride sultan olacak olan Baybars'ın da bulunduğu Memlûkler, şehirde Haçlıları kılıçtan geçirmişlerdir. Haçlı ordusu beklemediği bir durumla karşılaşmış şehir baskınından umduğu sonuca ulaşamamıştır. Haçlı ordusunun başarısız olması nedeniyle Fransa Kralı IX. Lui, Eyyubilerin saltanat değişikliğinden istediği şekilde yararlanamamıştır. [17]

Bir süre sonra Turanşah, Mansura'daki ordugâha gelerek bir dizi önlem almıştır. Bu önlemlerle Haçlıların halkla irtibat kurmalarını ve halktan yardım almalarını önlemiştir. Halkla irtibatı kesilen Haçlı ordusu erzak sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Bu nedenle Kral IX. Lui, sultana elçiler göndererek barış istemek zorunda kalmıştır. Haçlıların elçileri Dimyat'ı iade etmeyi buna karşılık olarak da Kudüs'ün kendilerine verilmesini istemişlerdir.[18]

Turanşah, bu teklifi kabul etmemiştir. Kral IX. Lui, barış teklifi kabul edilmeyince savaşmaktan vazgeçmeyerek 1250 yılında ordusuyla tekrar Dimyat'a hareket etmiştir. Ancak Haçlıların harekete geçtiğini

[15] Khowaitir, **Baibars The First**, His Endeavours and Achievements, Londra, 1978, s.7
[16] Khowaitir, a.g.e. s. 7
[17] Makrîzî, a.g.e. s.339
[18] S.Runcıman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, TTK, Ankara,1992, C.III, s.269

haber alan Mısırlılar onlara karşı bir dizi önlem almışlardır. Turanşah'ın ordusu kararlılıkla onların üzerine yürüyüp Haçlı ordusunu her taraftan kuşatmışlar ve bozguna uğratmışlardır.[19]

Yapılan bu savaşta birçok esir alınmıştır. Alınan esirlerin sayısının yirmi bini bulduğu, Fransa Kralı IX. Lui'nin de esir alınanlar arasında bulunduğu belirtilmektedir. [20] Müslümanlar bu sefer kesin bir zafer kazanmış ve Haçlı ordusu tamamen teslim alınmıştır. Bu savaşta Memlûkler ve özellikle Baybars'ın yararlılıklar gösterdiği kaynaklarda yer almaktadır.[21]

Turanşah, Mısır'a gelerek devletin başına geçmiş fakat zor durumdaki Eyyubi devletini gerektiği gibi yönetememiş devletin gidişatını düzeltememiştir. Haçlılara karşı başarı kazanılmasında büyük paya sahip olan memlûklere iyi davranmamıştır. Hâlbuki memlûkler, Mansura savaşında yararlılık gösterdikleri ve Turanşah'ın tahta geçmesine yardımcı oldukları için Sultandan iyi bir karşılık beklemişlerdir.[22]

Buna rağmen Turanşah, babasının zamanındaki Memlûklu emirlerini görevinden alarak yerine kendine yakın kişileri yerleştirmiştir. Bu durum Baybars gibi ileri gelen Bahriye emirlerini rahatsız etmeye başlamıştır. [23]

Turanşah'ın memlûkler aleyhinde yürüttüğü faaliyetleri karşısında sessiz kalamayacaklarını anlayan Baybars başkanlığında bir grup memlûklu emiri, Melikü's- Salih'in eşi Şecerü'd-Dür'ün de desteğini alarak kendilerini görevlerinden alan ve nüfuzlarını kaybetmelerine

[19] S.Runcıman, a.g.e. s.269
[20] S.Runcıman, a.g.e. s.270
[21] Makrîzî, a.g.e. s.340
[22] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.245
[23] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.245

sebep olan Turanşah'ı öldürmeye karar vermişlerdir. Baybars ve arkadaşları bir suikast düzenleyerek 30 Nisan 1250'de Turanşah'ı öldürmüşlerdir. [24]

Turanşah'ın öldürülmesinde etkili olan memlûkler, böylece devlet idaresindeki etkinliklerini artırmışlardır. Ayrıca Baybars da gerek Haçlılara karşı kazanılan başarıda gerekse Turanşah'ın öldürülmesinde rol oynayarak dikkatleri üzerine çekmiştir.[25]

Melikü's-Salih'in ölümüyle birlikte Turanşah'ın da öldürülmesi üzerine Eyyubiler devleti son bulmuştur. Bu olayın ardından bir süre sonra Memlûkler iktidarı ele geçirmişler ve kendi adlarını verdikleri bir devlet kurmuşlardır. Baybars, başa geçince yeni kurulan bu devletin düzenini sağlamlaştırarak devletini İslâm ülkelerinin güçlü devletlerinden biri haline getirmiştir.[26]

Turanşah'ın ölümü ile birlikte Eyyübi saltanatının sona ermesinden sonra Mısır'da söz sahibi olan Memlûkler, onları yönetecek bir sultan seçme konusunda kararsız kalmışlardır. Çünkü memlûk asıllı birinin sultan olması otoritenin sağlanması konusunda emirleri tereddüde düşürmüştür. Bu nedenle memlûk emirlerinin hiçbiri sultanlığa talip olmak istememişlerdir.[27]

Sultanın kim olacağı konusunda yapılan tartışmalardan sonra Memlûkler, onları destekleyen Melikü's- Salih'in eşi Şecerü'd-Dür'ün sultan olmasına karar vermişlerdir. Şecerü'd-Dür'ün sultan olarak seçilmesinde Melikü's-Salih gibi Memlûklerin yanında olması ve devlet işlerinden de anlaması etkili olmuştur. [28]

---

[24] Makrizi, a.g.e. s.356
[25] Khowaitir, a.g.e. s.8
[26] Makrizi, a.g.e. s.359
[27] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.246
[28] Makrizi, a.g.e. s.359

Şecerü'd-Dür, başa geçince ilk iş olarak Haçlılar ile görüşerek onlarla olan meseleyi halletmek için faaliyette bulunmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda Haçlılar Dimyat'ı Memlûklere bırakmayı ve esirlerinin kurtuluşu için fidye ödemeyi de kabul etmişlerdir(1250). Böylece şehir düşman işgalinden kurtulmuştur. [29]

Şecerü'd-Dür, sultanlık makamının gerektirdiği şekilde işleri yürütmeyi başarıyorsa da bir kadının sultan olması Müslüman toplumda hoş karşılanmamış ve İslâm âleminde tepkilere neden olmuştur. [30]

Bu tepkiler bir süre sonra iyice artmış ve Bağdat'taki Abbasi halifesinin de duruma müdahale etmesine neden olmuştur. Halife bir kadının sultan olmasını uygun karşılamamış ve Memlûk emirlerine: "İçinizde sultan olacak erkek yoksa size Bağdat'tan erkek göndereyim" yazılı bir mektup göndermiştir.[31]

Şecerü'd-Dür, halifenin müdahalesi ve diğer tepkiler nedeniyle, emirlerden İzzedin Aybek ile evlenmeye karar vermiştir. Şecerü'd-Dür, 31 Temmuz 1250 tarihinde İzzeddin Aybek ile evlenerek tahtı ona bırakmıştır.[32]

Böylece tepkiler sonucu çıkabilecek karışıklıklar önlenmeye çalışılmıştır. Şecerü'd-Dür'ün Aybek ile evlenmesi ve tahtı ona bırakmasında Memlûklerin büyük etkisi olmuştur. Memlûklerin istediği kişinin başa geçmesiyle Mısır Memlûk Devleti resmen kurulmuştur(1250).[33]

---

[29] K.Yaşar Kopraman, **Mısır Memlûkleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989 s.6
[30] Khowaitir, a.g.e. s.10
[31] Makrizi, a.g.e. s.367
[32] Makrizi, a.g.e.s. 367
[33] İbn.Tağribirdi,a.g.e. s.95

Aybek, Melikü's-Salih tarafından emir tayin edilen memlûk askerlerinden biridir. Memlûklerin desteğiyle Şecerü'd-Dür ile evlenerek tahta oturmuştur. Aybek sultan olduğu sırada ülke karışıklık içerisinde bulunmaktadır.[34]

Fransa Kralı IX. Lui kendisi ile yapılan anlaşmaya göre ülkesine döneceğini ve Müslümanlara saldırmayacağını söylemesine rağmen ülkesine dönmemiş, sarsılan itibarını yeniden kazanmak amacıyla Mısır'dan ayrılarak Suriye'ye gitmiştir. Bir de yeni kurulan Memlûk devletiyle, bu devleti tanımayarak Dımaşk'ta saltanatını ilan eden Eyyubi meliklerinden en-Nasır Yusuf arasında mücadele başlamıştır.[35]

Kral IX. Lui, Eyyubiler ve Memlûkler arasında anlaşmazlık olduğunu öğrenince ortaya çıkan anlaşmazlıktan yararlanmak için elinden geleni yapmış iki taraftan her biri ile görüşmüştür. En-Nasır Yusuf, Haçlıların kendisine yardım etmesi karşılığında Kudüs'ü onlara bırakmayı kabul etmiştir. Bunun üzerine IX. Lui, Aybek'e elçi göndererek esirler meselesi halledilmezse En-Nasır Yusuf ile ittifak yapacağını bildirmiştir. [36]

Aybek, Eyyubilere karşı mücadelesinde Haçlıların dostluğunu kazanmak için üç bin Haçlı esirini serbest bırakmayı kabul etmiştir. Bunun üzerine Kral IX. Lui, Mısır'da mahsur kalan esirleri kurban etmeyi göze alamadığı için En-Nasır Yusuf'un teklifini kabul edememiş, Mısır'daki adamlarının salıverilmesi şartıyla Memlûkler ile anlaşarak kalan esirlerini de kurtarmıştır.[37]

İzzeddin Aybek, tahta geçtikten bir süre sonra Memlûkler, Eyyubilerin ayaklanması üzerine onu tahttan indirip yerine Eyyubi

[34] İbn.Tağribirdi,a.g.e. s.95
[35] Khowaitir, a.g.e. s.11
[36] S.Runcıman, a.g.e. s.269
[37] S.Runcıman, a.g.e. s.270

hanedanından birini sultanlığa getirmek istemişlerdir. İleri gelen emirler özellikle Baybars ve Fariseddin Aktay, Eyyubi soyundan olan on yaşındaki el-Eşref Musa'nın tahta çıkarılmasını istemişlerdir.[38]

Alınan kararla el-Eşref Musa, Melikü'l-Eşref unvanı ile Mısır'da sultan ilan edilmiştir. Böylece Suriye Eyyubilerini yatıştırma amacına tam olarak ulaşılamasa da iç siyasi dengenin korunması amaçlanmıştır. Aybek de küçük sultana Atabeg olarak görevlendirilmiştir.[39]

Aybek, küçük sultana yardımcı olarak görevlendirilmiş ve yetkiler onun elinde toplanmışsa da bu durum hoşuna gitmemiştir. Tekrar tahtı ele geçirmek istemesine rağmen kendisini destekleyen kişilerin olmaması nedeniyle buna kalkışamamıştır. Baybars ve Fariseddin Aktay başta olmak üzere bütün Memlûkler el- Eşref Musa'yı desteklemişler ve onu korumuşlardır.[40]

Aybek, güçlü bir konumda olmadığı için sultanlığı ele geçirebilmek için büyük bir çaba sarf etmesi gerektiğini anlamıştır. Bu yüzden önce nüfuzunu genişletmek isteyen Aybek, Mısır Eyyubi Devleti'nin mirasına sahip olmak niyetiyle Mısır üzerine yürüyen Suriye Eyyubileri ile mücadele etmiştir.[41]

Aybek, kendisine yardımda bulunan Memlûk emirlerinin desteğiyle Suriye Eyyubilerinin birliklerini yenmiştir. Mısır ile Suriye Eyyubileri arasındaki mücadeleler sürerken Moğol tehlikesinin ortaya çıkmasıyla Abbasi halifesi devreye girmiş, iki taraf arasında anlaşma yapılmasını sağlamıştır.[42]

---

[38] P.M. Holt, **Haçlılar Çağı**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.89
[39] Makrizi, a.g.e. s.368
[40] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.246
[41] Makrizi, a.g.e. s.369
[42] Makrizi, a.g.e. s. 369

Yapılan anlaşmayla birlikte Suriye'deki Eyyubi emirleri üzerine düzenlenen askeri faaliyetler kısmen sona ermiştir. Bu faaliyetlerde Fariseddin Aktay başkanlığındaki Bahri Memlûklerin etkinliğinin fazla olması ve itibarlarının da gün geçtikçe artması Aybek'in dikkatini çekmiştir.[43]

Aybek, Bahrilerin liderleri olan Fariseddin Aktay'ın kendisi için bir tehdit olduğunu düşündüğünden onu ortadan kaldırarak Bahrilerin güçlerini azaltmak istemiştir. Bunu uygulamak için bir suikast planı yapmış bir mesele hakkında görüşmek bahanesiyle onu yanına davet etmiştir. [44]

Fariseddin Aktay'ı öldürmek için bekleyen Aybek'in adamları, onun görüşmeye yanında Emir Baybars ile geldiğini görünce buna cesaret edememişlerdir. Durumdan şüphelenen Baybars Fariseddin Aktay'ı onlara karşı dikkatli olması için uyarmıştır.[45]

Adamlarının Baybars'tan çekindikleri için Aktay'ı öldüremediklerini öğrenen Aybek, bu iş için görevlendirdiği kişileri cezalandırmıştır. Fariseddin Aktay'ın mutlaka ortadan kaldırılması gerektiğine inanan Aybek, yaptığı suikast planının başarıya ulaşmaması ile yeni bir plan hazırlayarak bu sefer Kutuz'u bu iş için görevlendirmiştir. [46]

Kutuz, Aybek'in ümitlerini boşa çıkarmamıştır. Daha önceki gibi Aktay, bir bahaneyle Aybek'in yanına davet edilmiştir. Bu davet sırasında Kutuz, kendisine verilen görevi başarıyla yerine getirerek (1 Kasım 1250) Fariseddin Aktay'ı öldürmüştür.[47]

---

[43] Khowaitir, a.g.e. s.12
[44] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.247
[45] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.247
[46] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.247
[47] Makrizi, a.g.e. s.390

Aktay'dan bir süre haber alamayan Memûkler, liderlerinin görevden alındığını zannederek Aybek'e başvurmuşlardır. Aybek de onlara liderlerinin kesik başını göndermiştir. Liderleri olan Aktay'ın öldürülmesiyle zor duruma düşen Bahriye üyeleri bu durum karşısında Aybek tarafından gruplarının dağıtılmak istendiğini düşünmeye başlamışlardır.[48]

Bu durum karşısında Baybars, Bahri emirlerini toplayarak bir görüşme düzenlemiştir. Onlara, Aktay'ın intikamının alınması için Aybek'e karşı mücadele etmeleri gerektiğini bildirmiştir. Eğer Aybek ile mücadele etmez ve Mısır'dan uzaklaşmazlarsa kendi sonlarının liderlerininki gibi olabileceğini söylemiştir.[49]

Bahri emirlerin çoğu Baybars'ın bu fikrine katılmamışlar hatta onu bu düşüncesinden dolayı yadırgamışlardır. Yaptığı ikazın bir işe yaramadığını gören Baybars da Mısır'dan ayrılıp Suriye'ye En-Nasır Yusuf'un yanına sığınmaya karar vermiştir.[50]

Mısır'dan ayrılmak isteyen Baybars, durumu En-Nasır Yusuf'a bildirerek eğer kabul ederse adamlarıyla birlikte onun hizmetine girmek istediğini bildirmiştir. En-Nasır Yusuf, arasının Mısırla iyi olmaması nedeniyle bu teklife olumlu yanıt vermiştir. En-Nasır Yusuf'un bu teklifi kabul etmesiyle Baybars ve adamları Suriye'ye giderek Aralık 1254 yılında onun hizmetine girmiştir.[51]

Aybek, Baybars ve arkadaşlarının En-Nasır Yusuf'un yanına gittiğini öğrenince ona haber göndererek Baybars ve arkadaşları

[48] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.248
[49] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.96
[50] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.248
[51] Makrizi, a.g.e. s.393

konusunda dikkatli olmasını onlara güvenmemesini istemiştir. En-Nasır Yusuf, buna itibar etmeyerek onları iyi karşılamıştır.[52]

Aybek, Aktay'ın öldürülmesi ve Baybars'ın Mısır'ı terk etmesiyle amacına ulaşarak Bahriye emirlerinin yönetimdeki etkisinden kurtulmuştur. Bahriyelerin gücünü kırıp Baybars'ı etrafından uzaklaştırmış olmasına rağmen yine memlûklerle uğraşmaya devam etmiştir. Mısır'da az sayıda kalan ve güçlerini de yitirmiş olan memlûklere rahat vermemiş ve bazı Bahriye emirlerini de öldürtmüştür.[53]

Aybek yönetimde etkisi olan Bahri emirlerini uzaklaştırıp Mısır'da kalan memlûkleri etkisiz hale getirince iyice rahatlamış kendi planlarını uygulamaya koymuştur. İlk olarak Bahri memlûklerin desteğiyle tahta çıkarılmış olan çocuk yaştaki el-Eşref Musa'yı tahttan indirerek sultanlığı ele geçirmiştir.[54]

## 2) Baybars'ın Emirliği

Baybars Aktay'ın öldürülmesinden sonra Bahri memlûklerin liderliğini üstlenmiştir. İleride sultan olacak olan Baybars, bundan sonra faaliyetlerini bir süre Bahri memlûklerin emiri olarak sürdürmüştür. Fakat Aybek'in Bahrilerin aleyhine yürüttüğü çalışmalar nedeniyle Mısır'dan ayrılmak zorunda kalmış ve Suriye'ye gelmiştir.[55]

Baybars, Suriye'de En-Nasır Yusuf'un hizmetinde iken onu Aybek'e karşı sefer düzenlemeye ikna etmiştir. Bir yandan da boş

[52] Makrizi, a.g.e. s.394
[53] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.249
[54] İbnTağribirdi, a.g.e. s.97
[55] P.M. Holt, a.g.e. s.91

durmayarak emrindeki kuvvetlerle Mısır'a yağma akınları düzenlemiştir.[56]

Baybars'ın yaptığı akınlardan rahatsız olan Aybek, Baybars'ı Abbasi halifesine şikâyet etmiş ve halifeden yardım istemiştir. Halifeden istediği yardımı alamayınca kendisi bir ordu hazırlayarak Suriye kuvvetlerinin üzerine göndermiştir.[57]

1255 yılında iki taraf arasında gerçekleşen savaşta Baybars ve En-Nasır Yusuf yenilerek geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Savaştan bir süre sonra Abbasi halifesinin araya girmesiyle Aybek ve En-Nasır Yusuf arasında bir anlaşma yapılmıştır(1256).[58]

İki taraf arasında yapılan anlaşmadan sonra Baybars ve adamlarının En-Nasır Yusuf'un hizmetinden ayrılarak Kerak naibi El- Melik Mugis Ömer'in yanına gittikleri görülmektedir. Kaynaklar buna sebep olarak En-Nasır Yusuf'un Baybars'a karşı davranışlarını değiştirdiğini kaydetmektedir. Ayrıca kaynaklarda Aybek'in, savaşı kazanınca anlaşma sırasında şart olarak Suriye'de bulunan Bahri emirlerin kendisine teslim edilmesini istediği belirtilmektedir.[59]

Aybek, kendisi için tehlike oluşturabileceğinden Baybars ve arkadaşlarının teslim edilmesini istemiştir. En-Nasır Yusuf, Baybars ve arkadaşlarını Aybek'e teslim etmemiş olsa da onlardan desteğini çekmiştir. En-Nasır Yusuf, kendisine sığınan Bahriye üyelerinden desteğini çekince onlar da Kerak'a gelerek Kerak beyi El- Mugis Ömer'in hizmetine girmişlerdir.[60]

---

[56] P.M.Holt, a.g.e. s. 91
[57] Makrizi, a.g.e. s.396
[58] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.249
[59] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.98
[60] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.250

Kerak'a gelen Baybars ve arkadaşları El-Mugis Ömer tarafından iyi karşılanmıştır. Çalışkan bir kişi olan Baybars, kendisine verilen bütün görevleri başarıyla yerine getirdiği için El-Mugis Ömer'in sevgisini kazanmıştır.[61]

Baybars, Aybek'in yaptıklarını unutmadığı için El-Mugis Ömer'in desteğiyle Mısır üzerine giderek Aybek'ten intikam almak istemektedir. Bu yönde çalışmalarını sürdüren Baybars, Kerak yakınlarında bir Mısır birliği olduğunu duyunca El-Mugis Ömer'den aldığı bir grup asker ile yola çıkmıştır. Fakat Baybars bu kuvvetler karşısında bozguna uğrayarak Kerak'a geri dönmek zorunda kalmıştır.[62]

Bu arada Aybek, Mısır'da kalan Bahri emirlerine iyi davranmamaktadır. Onlara karşı giriştiği yok etme politikasına devam etmektedir. Bu zulümden kaçabilen bazı Bahri emirleri Kerak'a gelerek Baybars'ın hizmetine girmişlerdir.[63]

Baybars'ın hizmetine giren emirler, Mısır'a sefer düzenlenmesi konusunda Baybars'a ısrar etmektedirler. Bir süre sonra Baybars, bu ısrarlar karşısında El-Mugis Ömer'den aldığı askerler ile birlikte harekete geçmiştir. Bunu öğrenen Aybek, Kutuz kumandasında bir ordu hazırlayarak onların üzerine göndermiştir.[64]

20 Nisan 1256'da yapılan bu savaşta Kutuz'un başarılı uygulamaları sonucu Baybars'ın ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Kutuz tarafından esir alınan pek çok Bahriye emiri de kılıçtan geçirilmiştir.[65]

---

[61] P.M. Holt, a.g.e. s.92
[62] S.Runcıman, a.g.e. s.271
[63] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.250
[64] İbnTağribirdi, a.g.e. s.98
[65] İbnTağribirdi, a.g.e. s.98

Baybars, aldığı yenilgiden sonra Kerak'a dönmek istemiş fakat El-Mugis Ömer tarafından şehre alınmamıştır. Bunun üzerine Baybars, Suriye'de bulunan En-Nasır Yusuf'a haber göndererek tekrar onun hizmetine girmek istediğini bildirmiştir. En-Nasır Yusuf, Baybars'ın bu isteğini kabul etmiştir. Baybars ve arkadaşları Suriye'ye gelerek tekrar En-Nasır Yusuf'un hizmetine girmişlerdir.[66]

Baybars'ın Suriye'ye gittiği tarihlerde Mısır'daki karışıklıklar da devam etmektedir. Tahtı elinde bulunduran Aybek'in, Bahrilere karşı güttüğü politikayı şiddetlendirmesi Şecerü'd-Dür'ün de dikkatini çekerek onu da endişelendirmeye başlamıştır.[67]

Şecerü'd-Dür'ün nüfuzu Bahrilere dayanmaktadır. Aybek'in Bahri memlûkleri öldürerek kendi otoritesini kurmaya çalışmasıyla kendi nüfuzunu da kaybedeceğini düşünen Şecerü'd-Dür, Aybek'i öldürmeye karar vermiştir. Yaptığı plan neticesinde 1257 yılında hamamda yıkanırken Aybek'i öldürtmüştür.[68]

Şecerü'd-Dür, Aybek'i öldürtürken Bahri memlûklerin eski gücünü yitirdiklerini hesaba katmamış ve onların kendisini koruyacaklarını zannetmiştir. Fakat Aybek'in öldürülmesinden kısa bir süre sonra da Şecerü'd-Dür öldürülmüştür. [69]

Aybek'in öldürülmesinden sonra onun memlûkleri duruma hâkim olarak 15 yaşındaki oğlu Nureddin Ali'yi sultanlığa, Kutuz'u da sultan naipliğine getirmişlerdir. Aybek zamanında onun yanında yer alan Kutuz, sultanın küçük yaşta olması nedeniyle devlet idaresinde en yetkili kişi durumuna gelmiştir.[70]

---

[66] İbn Abdi'z- Zahir, .a.g.e. s.251
[67] Makrizi, a.g.e. s.402
[68] Makrizi, a.g.e. s. 403
[69] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.251
[70] Makrizi, a.g.e. s.404

Kutuz, bu makamla yetinmeyerek bir süre sonra sultanlığı ele geçirebilmek için fırsat kollamaya başlamıştır. Moğolların Bağdat'ı ele geçirerek Abbasi halifeliğini ortadan kaldırmasından sonra Mısır'ın da tehlikede olduğunu ileri sürerek herkese söz geçirebilecek birinin sultanlığa getirilmesini teklif etmiştir.[71]

Kutuz, sultan olma konusundaki teklifi kabul edilmeyince Memlûk emirlerinin ava gitmek için şehirden ayrıldıkları sırada sultanı ve annesini yakalatarak hapsetmiştir. Avdan gelen emirlerin ileri gelenlerini de tevkif ederek 1259 yılı Kasım ayında sultanlığı ele geçirmiştir.[72]

Kutuz başa geçtiğinde Kuzey Suriye'ye kadar ulaşan Moğollar, 1258 yılında Bağdat'ı işgal etmişler Bağdat'ta bulunan El-Mu'tasım Billâh ve bütün ailesini öldürerek Abbasi hilafetine son vermişlerdir.[73]

Moğollar, şimdi de istila yönünü Mısır'a çevirerek Mısır'da bulunan Memlûkler Devleti'ni tehdit etmeye başlamışlardır. Kutuz, Moğollarla tek başına mücadele etmenin zor olacağının farkına vardığından Moğollara karşı koyabilmek için Suriye ve Mısır'da ortak bir güç teşkil edilmesi ve güçlü bir ordu hazırlanması gerektiğini düşünmüştür.[74]

Moğollar, ilk önce Ocak 1260 tarihinde Halep üzerine yürümüşlerdir. Şehir direnmeye çalıştıysa da teslim olmaktan kurtulamamıştır. Bu haberin yayılmasıyla En-Nasır'ın ordusu dağılmış kendisi de Gazze'ye kaçmıştır.[75]

---

[71] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.99
[72] İbnTağribirdi, a.g.e. s.99
[73] Makrizi, a.g.e. s. 408
[74] Makrizi, a.g.e. s.409
[75] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.252

Bu esnada Suriye'de bulunan Baybars da burada Moğollarla uğraşmaktadır. En-Nasır'ın Moğollarla mücadele edemeyeceğini düşünen Baybars, bir süre sonra Kutuz'un savaş hazırlığında olduğunu öğrenince onun ordusuna katılmaya karar vermiştir.[76]

Baybars, Kutuz'a haber göndererek onun hizmetine girmek istediğini bildirmiştir. Kutuz ile Baybars'ın arası bozuk olsa da Moğol saldırısı söz konusu olunca bu durum göz ardı edilmiştir. Kutuz, Moğollar karşısında düşmanlığı unutup birlik olmaları gerektiğine karar vererek Baybars'ın teklifini kabul etmiştir. Baybars Kutuz'la haberleşerek güvenliğinin sağlanması konusunda sultandan teminat aldıktan sonra Mart 1260 tarihinde Mısır'a dönmüştür.[77]

Moğol hükümdarı Hülagu, Halep'i ele geçirdikten sonra Mısır yolu kendisine açılınca Kutuz'a elçi göndererek onu teslim olmaya çağırmıştır. [78] Baybars'ın katılmasıyla daha çok güçlendiğini düşünen Kutuz Moğollara karşı direnmek konusunda kararlı davranmıştır. Baybars da teslim olunmasını istememiştir. Kutuz Baybars'ı hazırlanan ordunun öncü birliğinin komutanlığına getirmiş ve ona savaşın kazanılması koşuluyla Halep naipliği vaat etmiştir.[79]

Kutuz, Moğollarla savaşmaya karar verince hazırladığı orduyla yola çıkmıştır. Ordusunu sahil boyunca kuzeye yönelterek bir süre sonra Akka şehrine varmıştır. Kutuz, Akka'da iken Moğol ordusunun yaklaşmakta olduğu haberini alınca ordusunu buradan güney doğuya doğru sevk ederek Ayn Câlud'a ulaşmıştır. Bir süre sonra Moğol ordusu da görünmüştür. Ayn Câlud denilen mevkide iki ordu karşı karşıya gelmiş ve böylece savaş başlamıştır.[80]

---

[76] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.253
[77] P.M.Holt, a.g.e. s.92
[78] Bkz. K.Yaşar Kopraman**, Mısır Memlûkleri** Tarihi, s.6
[79] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.100
[80] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 254

Moğol ordusunun başında Hülagu'nun komutanlarından Kitboğa bulunmaktadır. Kutuz da bizzat ordusunun başında yer almıştır. Kutuz, ana kuvvetlerini gizleyerek sadece Baybars'ın kumanda ettiği öncü kuvvet görünecek şekilde ordusunu düzenlemiştir.[81]

Kitboğa durumdan habersiz olduğu için bütün adamlarıyla birlikte düşmanın üzerine yürümüştür. Bu savaşta her iki taraf da amansız bir mücadele vermiştir. 1260 yılı Ramazan ayında yapılan savaşı Müslümanlar kesin bir netice ile kazanmışlardır.[82]

Ayn Câlud savaşının kazanılması Memlûkler Devleti için bir dönüm noktası olmuştur.[83] Moğolları yenen Memlûkler bu galibiyet sayesinde yeni kurulan devletlerini tehdit eden en büyük tehlikeyi durdurmuşlardır.[84]

Ayn Câlud savaşı ile Moğolların yenilmez olmadıkları anlaşılmıştır.[85] Moğol istilaları sonucunda birçok yerde acımasızca insanların katledilmesi ile dehşete kapılan Müslümanlar bu galibiyetle biraz olsun rahatlamışlardır.[86] Moğolların hiç beklemedikleri bir anda aldıkları mağlubiyet onların güçlerinin kırılmasına ve bir süredir devam eden ilerlemelerinin yavaşlamasına sebep olmuştur.[87]

Ayn Câlud savaşının kazanılmasında büyük yararlılıklar gösteren Baybars, savaşta gösterdiği cesaretli davranışları ve kahramanlığıyla nüfuzunu artırmıştır. Baybars, bir süre sonra savaşta

---

[81] S.Runcıman, a.g.e. s.271
[82] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 255
[83] Bkz. Süleyman Özbek, "Yakın Doğu Türk İslâm Tarihinin Akışını Değiştiren Bir Meydan Savaşı: Ayn Câlud", **Türkler, V**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2003, s.127–133
[84] K.Y.Kopraman, a.g.e. s.8
[85] Bkz. Süleyman Özbek, "Moğol İstilasının Durak Noktası, Ayn Câlud Savaşı ve Sonuçları", Genel Kurmay Başkanlığı, **Askeri Tarih Bülteni**, 16/ 31, Ankara, 1991, s.11- 21
[86] S.Runcıman, a.g.e. s. 272
[87] S. Runcıman, a.g.e. s.273

kazandığı başarısından da güç alarak Kutuz'dan savaştan önce kendisine vaat ettiği Halep naipliğini istemiştir. [88]

Kutuz, Baybars'ın isteğini kabul etmeyerek bu görevi kendine yakın bulduğu başka birine vermiştir. Kutuz'un sözünde durmamasının nedenlerinden biri olarak Baybars'ın daha önceki faaliyetleri ve özellikle bu savaştaki başarısıyla kazandığı itibardan çekindiği belirtilmektedir.[89]

Baybars ve Kutuz'un önceden beri aralarının iyi olmadığı bilinmektedir. Bahri Memlûklerin liderleri olan Fariseddin Aktay'ın Kutuz tarafından öldürülmesi olayından bu yana ona kızgın olan Baybars, isteği de yerine getirilmeyince Kutuz'a olan kini iyice artmış ve onu öldürmeye karar vermiştir.[90]

Baybars, Kutuz'u yalnız başına öldürmenin zor olacağını bildiğinden bu fikrini yakın arkadaşlarıyla paylaşmış ve onların da desteğini almıştır. Bunun üzerine Baybars ve arkadaşları bir suikast planı yaparak Kutuz'u öldürmek için fırsat kollamaya başlamışlardır.[91]

Kutuz, savaştan sonra Suriye'de asayişi sağlayarak Mısır'a gitmek için oradan ayrılmıştır. Yola çıktıktan bir süre sonra Kahire'ye yakın bir yerde karargâh kurmuştur. Buradayken düzenlenen av sırasında Kutuz'un ordugâhtan ayrılmasıyla onu öldürme fırsatını yakalayan Baybars, 22 Ekim 1260'da arkadaşlarıyla birlikte onu öldürmüştür.[92]

Baybars ve arkadaşları Kutuz'u öldürdükten sonra ordugâha gelerek Kutuz'un öldüğünü ilan etmişledir. Sultanın öldürüldüğünün

---

[88] P.M.Holt, a.g.e. s. 93
[89] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.255
[90] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.102
[91] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 102
[92] Makrizi, a.g.e. s.436

duyulmasından sonra yeni sultanın kim olacağı tartışılmaya başlanmıştır. Bu sırada sultan naibi onu kimin öldürdüğünü sormuş ve Türk ananesine göre sultanı öldüren kişinin tahta geçmesi gerektiğini söyleyerek ilk olarak kendisi Baybars'a biat etmiştir. Onun ardından orada bulunan herkes Baybars'a biat etmiştir.[93]

Yanındaki emirler ona biat etmişler fakat Mısır'da tahta oturmadan sultanlığının tamam olmayacağını söylemişlerdir. Sultan olacak kişinin tahta geçmiş olması için Mısır'da sultanlığını ilan etmesi gerekmektedir. [94]

Baybars, sultan olduğunu duyurmak için yanında arkadaşları ile birlikte Kahire'ye gelmiştir. Moğollara karşı kazanılan başarı sonrasında Kutuz'u karşılamak için süslenen sokaklardan geçerek Mısır'a girmiş ve burada 26 Ekim 1260 tarihinde sultanlığını ilan etmiştir.[95]

Kutuz, Memlûk sultanlarının önemlilerinden biri olarak görülmesinin yanında en önemli başarısı Moğolları yenerek Mısır'ı onların elinden kurtarmış olmasıdır. Böyle olmakla birlikte Baybars'a karşı uyguladığı yanlış siyaset onun sonunu hazırlamıştır.[96]

---

[93] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 256
[94] M. Sobernheim, "Memlûkler" **İslam Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1957, s.689
[95] Makrizi, a.g.e. s.437
[96] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.256

## II. SULTAN BAYBARS'IN SİYASİ FAALİYETLERİ

Baybars 1260 yılında Kutuz'u öldürerek devletin başına geçmiş ve on yedi yıl gibi uzun bir süre devleti yönetmiştir. Başa geçtiğinde ülke, bir yandan saldırılarıyla İslâm dünyasını bunaltan Moğolların düşmanca tavırları diğer yandan onlarla birlikte hareket etmekten kaçınmayan Ermenilerin onlara karşı yürüttüğü politika ile karşı karşıyaydı.

Devleti dışardan tehdit eden düşmanların yanında içeride de bütünlük sağlanmış değildi. Baybars düşman devletlerle mücadeleye girişmeden önce kendisine isyan eden emirler ve karışıklıkları giderip içteki otoritesini sağlamlaştırmaya çalışmıştır.

Baybars, otoriteyi sağladıktan sonra kendisinden önceki karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle düzene girmemiş olan devletini güçlü bir hale getirmek için faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu nedenle Moğollar, Ermeniler gibi devletlerle mücadele etmiş bazı devletlerle de dostluk kurmuştur. Sultanlığı boyunca yürüttüğü faaliyetlerle Memlûkler Devleti'nin tarihte dikkat çeken sultanlarından biri olmuştur.

### Baybars Tahta Geçtiğinde Ülkenin Genel Durumu

Baybars, Memlûk Devleti'ne sultan olduğu sırada devletin içinde bulunduğu durum çok iyi değildi. Memlûkler Devleti'nin kurulmasından sonra ikiye bölünen Suriye ve Mısır Moğol tehlikesi ortaya çıkınca onlara

karşı birleşmişti. Moğollarla yapılan savaşın kazanılması için birlikte hareket etmişler ve Moğollara karşı başarı sağlanmıştı.[97]

Suriye ve Mısır arasında birlik olsa da devleti sıkıntıya sokabilecek birçok tehlike mevcuttu. Doğu'da Ayn Câlud'un intikamını almak için fırsat kollayan Moğollar, Kuzey'de Ermeni Krallığı, Suriye'nin sahil kısmında bulunan Haçlılar, Memlûk Devleti için sürekli bir tehdit unsuru olma özelliği taşımaktaydılar.[98]

Devletin dış düşmanlarının başında her zaman için ortak hareket etme ihtimalleri olan Moğollar ve Haçlılar bulunmaktaydı. Özellikle Haçlılar bu sırada Suriye'de bulunmakta ve bölgedeki devletlerle ittifak arayışlarına devam etmekteydiler.[99]

Moğolların işgalleri ve Haçlı saldırılarına maruz kalan Anadolu ile ittifak halinde oldukları Ermeni Krallığı'nın elinde bulunan geçitler onlar için yeterli gelmemekteydi.[100]

Moğollar, sadece Suriye'yi ele geçirmekle kalmayıp Mısır'ı da itaatleri altına almak istemekteydiler. Mısır'a saldırmalarına rağmen orayı ele geçirememişlerdir. Mısır'ı işgal etmelerinin asıl sebebi olarak bu topraklarda Memlûklerin güçlenmesini istememeleri gösterilmektedir. Çünkü Memlûklerin güçlenmesi ilerde onlar için rahatsız edici bir durum ortaya çıkarabilirdi. Ayrıca Mısır'ın o tarihlerde önemli bir merkez olması da Moğolların saldırılarında etkili olmuştur.[101]

---

[97] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.257
[98] M. Fuad Köprülü, "Baybars I", **İslam Ansiklopedisi**, C.II, MEB Yayınları, İstanbul 1979, s. 357, 358.
[99] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.257
[100] Ali Aktan, "Memlûk Haçlı Münasebetleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 106, Şubat, 1997, s.148
[101] Ali Aktan a.g.m. 149

Suriye sahillerinde bulunan Haçlılar, Memlûk Devleti'nin kendileri için büyük bir tehlike olduğunu bilmektedirler. Haçlılar, bölgede etkinliklerini artırmak ve varlıklarını sürdürebilmek için faaliyetlerine aralıksız devam etmektedirler.[102]

Çukurova'daki Ermeni Krallığı da varlıklarını sürdürebilmek için güvence olarak gördükleri Moğollar ile birlikte hareket etmeyi değişmez bir siyaset olarak kabul etmişlerdir.[103]

O dönemde Mısır'da güçlü bir devlet olmasını kendi çıkarlarına ters olduğu için hiçbir devlet istememektedir. Bu yüzden Haçlı ve Moğollar, Suriye üzerinden saldırılar düzenlemişlerdir. Baybars sultanlığı boyunca Haçlı ve Moğol saldırılarına karşı mücadele etmiştir.[104]

[102] S.Runcıman, a.g.e. s. 274
[103] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.258
[104] M. Fuad Köprülü, "Baybars I", s.358

## 1) BAYBARS'IN İÇ SİYASETİ

Baybars başa geçtiğinde ilk olarak Mısır'da güvenliği sağlamaya çalışmıştır. Güvenliğin sağlanabilmesi için öncelikle Suriye'de Eyyubi soyundan olup isyan eden emirlerin itaat altına alınması ve merkezî idarenin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Baybars'ın iç siyasetini ele alırken kendisine karşı yapılan isyanları ve otoritenin tesisi edilmesini ele alacağız. Daha sonra Baybars'ın Bağdat'ta Moğol işgali ile sona erdirilen Abbasi Halifeliğini Mısır'a taşımasına değineceğiz.

### a) Emirleri İtaat Altına Alması

Baybars, zekâsı ve kabiliyetleriyle Kutuz'u öldürerek tahtı ele geçirmiştir. Baybars'ın tahta geçmesiyle bir süredir idari kadrodan uzak olan Bahri Memlûkler idareyi tekrar ele geçirmişlerdir. Bu durumun farkında olan askeri sınıf, onların daha önce uğradıkları zulüm ve haksızlık sebebiyle intikam almak isteyeceklerini düşünerek endişeye kapılmışlardır. [105]

Yalnız bu durum bazı emirlerin onun otoritesini tanımayıp isyan etmesine neden olmuştur. Çünkü Baybars'ın çevresindeki emirler onun gibi askeri niteliklere sahip kölelikten gelme kişilerdir. Baybars gibi askerlikte üstün yetenekli savaşçılar olan bu kişiler fırsat bulduklarında

[105] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.259

onları daha güçlü kılacak imkânları kullanmaktan kaçınmamışlardır. [106]

Baybars, düşmanlarla mücadeleye başlamadan önce ülke içindeki isyanları bastırıp birliği ve bütünlüğü sağlamaya çalışmıştır. İçteki otoriteyi sağlamlaştırmadan dış düşmanlarla savaşmak mümkün görünmemektedir. Baybars halkın da gönlünü kazanarak öncelikle iç problemleri tamamen halletmek istemiştir.[107]

Baybars sultan olduğunda tahtını çevreleyen tehditlerin farkına varmıştır. Çevresindeki emirlerin çoğu ona itaat etmiştir. Ancak Dımaşk naibi Emir Sancar el-Halebî isyan çıkarmış okuttuğu hutbede Baybars'ın adının yanında kendi adını söylettirmiş ve adının yazılı olduğu para bastırmıştır.[108]

Emir Sancar, Kutuz zamanında Memlûk sarayında en nüfuzlu emirlerden birisidir. Kutuz onu Dımaşk naipliğine tayin ederek saraydan uzaklaştırmış ve merkezde muhalefet çıkarmasını önlemeye çalışmıştır.[109]

Emir Sancar'ın isyan çıkarmaktaki asıl amacı Dımaşk'tan sonra Suriye'deki diğer bölgeleri de kendi itaati altına almak istemesidir. Bu sebeple Halep Naibi Hüsameddîn Lâçin'e haber göndererek onun da kendisine itaat etmesini istemiştir. Fakat Hüsameddin Lâçin, Emir Sancar'ın teklifini kabul etmemiş ve ben Mısır sultanının naibiyim diyerek Baybars'a bağlılığını bildirmiştir.[110]

Baybars, tahta yeni geçtiği sırada Emir Sancar el-Halebî'nin üzerine ordu göndermeyi uygun bulmamıştır. Onun bağımsızlığını ilan

---

[106] Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, TTK, IV. Baskı, Ankara, 2000, s.324
[107] Makrîzî, a.g.e. s.353
[108] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.260
[109] Khowaitir, a.g.e. s.437
[110] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.105

etmenin yanında isyan hareketini civar beldelere de yaymak istemesi Baybars'ı tedbir almak mecburiyetinde bırakmıştır. Dımaşk'a asker göndererek Emir Sancar'ı yakalatıp hapse attırmış ( Ocak 1261) ve yerine başka birini tayin etmiştir. Baybars ülke içerisinde birliği sağlamak için bir süre sonra Sancar'ı affetmiş ve tekrar Haleb'e nâib olarak atamıştır.[111]

Baybars'ın saltanatının ilk yıllarında kendisine başkaldıran ve isyan eden yalnızca Sancar olmamıştır. Bunların dışında bazı kişiler de ayaklanma çıkarmışlar ancak bu ayaklanmalar da Baybars tarafından bastırılmıştır.[112]

Baybars Emir Sancar el-Halebî isyanını bastırdıktan sonra Gazze naibi Şemseddin el-Berli isyan çıkarmıştır. Şemseddin el- Berli Kutuz tarafından Gazze naipliğine tayin edilmişti. Baybars başa geçince onun naipliğini tasdik etmişti.[113]

Şemseddin el-Berli, isyan ederek Sultana karşı Suriye'deki Eyyubi Meliklerinden yardım istemiştir. Onun bu hareketini haber alan Baybars üzerine bir ordu göndermiştir (Kasım,1261). Gönderilen ordu karşısında tutunamayacağını anlayan Şemseddin el-Berli teslim olmak zorunda kalmış ve Baybars'tan af dilemiştir. Kahire'ye gelerek Baybars'ın huzuruna çıkan Şemseddin el- Berli, affedilerek eski görevine getirilmiştir.[114] Böylece Şemseddin el- Berli isyanı da bastırılmıştır.

Baybars, başa geçtikten sonra tahta çıktığını bildirmek için civar bölgelere mektup göndermiştir. Mektup gönderdiği isimlerden biri de

---

[111] Makrîzî, a.g.e. s.355
[112] Makrîzî, a.g.e. s.356
[113] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 261
[114] Makrizi, a.g.e. s.372

Kerak naibi El-Mugis olmuştur. El-Mugis, Baybars'ın mektubuna hiçbir cevap vermemiş ona karşı iyi niyet de göstermemiştir.[115]

El-Mugis'in Eyyubi Meliki olarak kendisi için tehlike arzettiğini düşünen Baybars, onunla mücadele etmeye karar vermiştir. Ayrıca Kerak'ın önemli bir merkez olması da buranın sadık bir naibe verilmesini gerektirmiştir. Baybars'ın El-Mugis ile münasebetlerinin öncelere dayandığı bilinmektedir. Baybars, Aybek'in Bahrilere uyguladığı yok etme siyasetinden dolayı Mısır'dan kaçtığı zaman Kerak'a El-Mugis'in yanına sığınmıştı. Ancak Baybars'ın Mısır'a karşı giriştiği mücadelelerde başarılı olamaması aralarının bozulmasına neden olmuştu. [116]

Baybars, El- Mugis'in isyanına önlem olarak Kerak ticaretini engellemiştir. Ayrıca Kerak kalesinde bulunan El-Mugis'in emirlerini ve askerlerini çeşitli vaatlerle kandırmaya çalışmıştır. Kerak ticaretinin engellenmesi ile maddi sıkıntıya düşen El-Mugis, adamlarının pek çoğunun Baybars'ın tahrikleriyle Kahire'ye gitmesi nedeniyle askeri güç olarak da zayıflamıştır.[117]

Baybars, El-Mugis üzerine yürümek için hareket ederek Kerak önlerine gelmiştir. Bu durum karşısında başarılı olamayacağını anlayan El-Mugis, Baybars'a haber göndererek teslim olacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Baybars ile aralarında anlaşma yapılmıştır (Mayıs 1263).[118] Böylece Baybars kendisine karşı yapılan isyanları bastırmış en tehlikeli rakiplerini ortadan kaldırarak kısa zamanda içteki otoriteyi sağlamıştır.

Baybars, sultanlığının ilk yıllarında kararlı çalışmalarına devam ederek Suriye'deki isyanları bastırdıktan sonra dağılmış olan Bahrî

[115] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 262
[116] Khowaitir, a.g.e. s. 31
[117] Khowaitir, a.g.e. s. 32
[118] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.262

Memlûkleri kendi etrafında toplamıştır. Ordudaki nüfuzunu kuvvetlendirmek ve askerleri kendine bağlı kılmak için çeşitli tedbirler almıştır. Devlet düzenini korumaya yönelik çalışmaların yanında vergileri hafifletmek suretiyle halkın ve çiftçinin rahatlamasını sağlamıştır.[119]

**b) Halifeliği Mısır'a Taşıması**

Türk İslâm geleneğinde yeni kurulan bir İslâm devleti meşruiyetini ispat etmek için bütün Müslümanların lideri konumunda olan Bağdat'taki Abbasi Halifesine hükümranlığını bildirmesi ve halifeden bu devletin hükümranlığını tasdik edici bir menşur alması gerekmektedir. Ancak bu şekilde yeni kurulan bir devlet diğer İslâm devletleri nezdinde saygıdeğer bir devlet sayılırdı.

Baybars başa geçtiğinde yeni kurulmuş olan Memlûkler Devleti, köle asıllı olması sebebiyle halifeden devletlerini meşrulaştıracak bir onay almadıkları için halk üzerinde ve diğer İslâm devletleri üzerinde henüz bir nüfuza sahip değildi. Hatta Turanşah'ın öldürülmesinden sonra Şecerü'd-Dür'ün Memlûk tahtına geçmesi İslâm aleminde tepkilere neden olmuş ve Memlûkler Halife tarafından tenkit edilmişti.[120]

Halifenin tepkisi ve diğer tepkiler sonucu Şecerü'd-Dür Aybek ile evlenmiş ve tahtı ona bırakmıştır. Aybek, tahta geçtiğinde devletine meşruluk kazandırabilmek ve sultanlığının tasdiki için halifeye bir heyet göndermiş fakat bu sırada Bağdat'ın Moğol istilasına uğramış olması sebebiyle Aybek'e karşılık verilememiştir.[121]

---

[119] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.112
[120] İsmail Yiğit, **İslam Tarihi**, C.VII, Kayhan Yayınevi, İstanbul, 1991, s.458
[121] Khowaitir, Baibars The First, s.34

1258 yılında Bağdat Moğollar tarafından işgal edilmiş ve şehir yakıp yıkılmıştır. Halife Mutasım Billah ve ailesi de kılıçtan geçirilmiştir.[122] Abbasi hanedanından olan Ebu'l-Kasım Ahmed adında biri Moğolların Bağdat'taki katliamından kurtularak Irak'ın batısında bulunan Arap kabilelerin yanına sığınmıştır. [123]

Kutuz, sultanlığı sırasında Abbasi hanedanından Ebu'l-Kasım Ahmed adlı birinin Moğolların elinden kurtulduğunu ve Irak'ta olduğunu öğrenmiş onu Mısır'a getirerek halife ilan etmek istemiştir. Ancak Moğol tehlikesinin Mısır için de söz konusu olması ve savaş hazırlığı yapılması nedeniyle bu yönde bir teşebbüste bulunamamıştır.[124]

İslâm dünyası Bağdat'ın Moğollar tarafından işgal edilmesi ve Abbasi halifesi Mutasım Billah'ın öldürülmesinden sonra halifesiz kalmıştı. Baybars, İslâm dünyasında halifelik makamının önemini bildiğinden Abbasi hilafetini Kahire'ye getirmeye karar vermiştir. Böylece saltanatına meşruiyet kazandırmak, devlet içinde istikrar ve dış düşmanlara karşı da siyasi güç kazanmak istemiştir.[125]

1261 yılında Ebu'l-Kasım Ahmed bir mektup göndererek Mısır'a Memlûk sultanı Baybars'ın yanına gelmek istediğini bildirmiştir.[126] Daha önce Ebu'l-Kasım Ahmed'i Mısır'a getirmeye karar vermiş olan Baybars, durumdan haberdar olunca Ebu'l-Kasım Ahmed'in Kahire'ye getirilmesini emretmiştir.[127]

Kahire'ye gelen Ebu'l-Kasım Ahmed Baybars tarafından devlet erkânı ve halktan kişilerin de katılımı ile büyük bir törenle karşılanmıştır (Haziran, 1261). Bu törene Kahire'de bulunan İslâm dini mensuplarının

[122] Makrizi, a.g.e. s. 409
[123] Makrizi, a.g.e. s. 448
[124] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.275
[125] M.F. Köprülü, "Baybars", s.357
[126] Makrizi, a.g.e. s. 448
[127] Makrizi, a.g.e. s.448

yanı sıra diğer din mensupları da katılmışlardır. Yapılan merasimden sonra Ebu'l-Kasım Ahmed halife ilan edilmiştir. Başta Baybars olmak üzere orada bulunan herkes halifeye biat etmişlerdir. [128]

Halife kendisine biat edilmesinden sonra Baybars'a kılıç kuşatarak saltanat menşuru vermiştir ve bütün İslâm beldelerinin ve fethedilecek yerlerin idaresini ona verdiğini açıklamıştır. Baybars, hutbelerde halifenin adının söylenmesini ve basılan paralara halifenin adının da yazılmasını emretmiştir.[129] Bu olay Memlûklerin Müslümanların gözünde saygınlıklarını artırmış İslâm âlemindeki konumlarını güçlendirmiştir.

Baybars halifeden onay almakla hem İslâm âleminde üstünlük kazanmış hem de İslâm hukuku açısından sultanlığına meşruluk kazandırmıştır. Baybars, saltanatını meşrulaştırmakla İslâm'ın savunuculuğunu üzerine almış İslâm âleminin önderi olma görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda Müslüman Türk devletleriyle ve özellikle bu devletlerden biri olan Anadolu Selçuklu Devleti ile de iyi ilişkiler kurmuş ve Anadolu'daki Müslümanlara yardım etmiştir.[130]

Halife Mısır'da bir süre kaldıktan sonra uzun yıllardır halifeliğin merkezi olan Bağdat'ı yeniden fethetmek için harekete geçmek istemiştir. Bu dileğini Baybars'a bildirmiş ve onun desteğiyle hazırlanan ordu ile Bağdat'a doğru yola çıkmıştır. Halifenin Bağdat'a hareket ettiğini öğrenen Moğollar, halifenin ordusuna saldırmışlardır. Moğolların birlikleri halifenin kuvvetlerini bozguna uğratarak onların çoğunu kılıçtan geçirmişler halifeyi de öldürmüşlerdir.[131]

---

[128] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.275
[129] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.276
[130] Ali Aktan, a.g.m. s.618
[131] Philip Hitti, **İslâm Tarihi**, çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İst.1980 s.75

Halifenin öldürüldüğünü öğrenen Baybars yine Abbasi soyundan Ebu'l-Abbas Ahmed'i Mısır'a çağırarak onu halife ilan etmiş (Kasım 1262) ve herkes ona biat etmiştir. Mısır Abbasi halifelerinin ikincisi olan bu halife de devlet yönetimini tümüyle Baybars'a teslim etmiştir. Baybars bu halifenin Bağdat'a gitmesine müsaade etmemiştir. Baybars tarafından yetkileri sınırlanan Mısır'daki Halifeler devlet siyasetine müdahale etmemişlerdir.[132]

Mısır'da halifeliğin yeniden kurulmasıyla halifenin dini yöndeki etkinliğinden yararlanılmak istenilmiş siyasi yönden sultanlara müdahale etmesine izin verilmemiştir. Baybars halifeliği ülkesine getirerek bu makamı himaye altına almakla birlikte halifeleri devlet yönetiminden uzak tutmuştur.[133]

Abbasi halifeliğinin sona ermesinden sonra Baybars'ın halifeliği Mısır'da yeniden tesis etmesiyle halifelik Memlûklere geçmiş ve Osmanlıların Memlûk Devleti'ni sona erdirip halifeliği de ele geçirmesine kadar halifelik makamı Mısır'da varlığını sürdürmüştür. Halifeliğin Mısır'da olması Memlûklerin çok işine yaramış İslâm dünyası üzerindeki etkinliğini artırmıştır.[134]

---

[132] Makrizi, a.g.e. s.497
[133] Philip Hitti, a.g.e. s.75
[134] Philip Hitti, a.g.e.s. 76

## 2) BAYBARS'IN DIŞ SİYASETİ

Baybars, içteki otoritesini güçlendirdikten sonra dıştaki düşmanlarla savaşabilmesi için güçlü bir orduya ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden öncelikle orduyu şekillendirmek ve bir düzene sokmak için uğraşmıştır.

Baybars başa geçtiğinde Eyyubilerin kurduğu askeri sistem mevcuttur. Bu sistem de satın alınan kölelerden oluşan ordu sistemine dayanmaktadır. Köle pazarından alınarak yetiştirilen Memlûkler, ordunun komutanlarını ve yüksek yöneticilerini oluşturmaktadır. Baybars bu sistemi geliştirerek ordusunu Hıristiyan Haçlılar ve Moğolların Yakın Doğu'dan atılmalarına katkıda bulunacak güce kavuşturmuştur.[135]

Baybars, başa geçtikten bir süre sonra Mısır ve Suriye'deki sultanlığını tam anlamıyla sağlamlaştırmış, ülke içindeki problemleri de halletmiştir. Bundan sonra artık başını dışarıya çevirip devletini tehdit eden düşmanlarına karşı harekete geçme zamanının geldiğine karar vermiştir. Düşmanlarla mücadeleye başlamadan önce kendisine dost olan devletlerle ittifak yapma girişimlerinde bulunmuştur. Mücadelelerinde başarılı olabilmek için müttefik devletler oluşturmaya çalışmıştır. [136]

Öncelikle Moğollara karşı Müslümanlara düşmanlık beslemeyen Altın Ordu ile ittifak yaparak İran'dan gelebilecek tehlikeye karşı kuvvetli bir müttefik bulmuştur. Öte yandan Suriye'deki Haçlılara karşı da Bizans ile anlaşmıştır.[137]

---

[135] Makrîzî, a.g.e. s. 446
[136] Makrîzî, a.g.e. s. 468
[137] K. Y. Kopraman, "Baybars" **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul,1992, s.222

Baybars, Suriye üzerinden kendisini tehdit eden devletlerden birisiyle diğerlerine karşı anlaşma yaparak bu güçleri belli oranda zayıflatma siyaseti izlemiştir. Bu şekilde onların birlikte hareket etmelerini engellemeye çalışmıştır. [138]

Suriye'den gelecek saldırıları önlemek için Baybars'ın anlaşma yaptığı güçlerden biri de burada bulunan Frenkler olmuştur. Çünkü Haçlılar bu sıralarda daha önceden düzenlenen Haçlı seferlerinde ele geçirdikleri Suriye'nin yönetimini ellerinde bulundurmaktadırlar.[139]

Baybars sultan olmadan önce Memlûk ordusu Moğollar ile savaşmak üzere Ayn Câlud'a giderken, Sultan Kutuz o sırada Haçlılar ile çatışmayı doğru bulmadığından onların topraklarından geçiş izni istemiş, Haçlılar da, Memlûkler ile Moğolların mücadelesini kendi çıkarlarına uygun gördüğünden bu izni vermiş ve bu savaşta tarafsız kalmışlardır.[140]

Baybars zamanında devleti tehdit eden düşmanlar daha çok Suriye tarafından gelen düşmanlardı. Baybars Memlûk Devleti'ni Suriye bölgesinden tehdit eden veya etme ihtimali bulunan düşmanlara yöneldiğinde karşısına; Moğollar, Suriye'deki Frenkler ve Çukurova'daki Ermeniler çıkmıştır. Bu düşmanlar birlikte hareket etmek için teşebbüste bulunmuşlar ve bazı savaşlarda birlikte hareket etmişlerdir. Sultanlığı boyunca bu düşmanların hepsiyle teker teker uğraşmak zorunda kalan Baybars onları bertaraf etmeyi başarmıştır.[141]

Altın Ordu Han'ı Berke Müslümanlara düşmanlık beslememiş hatta İslam dinine duyduğu hayranlık sonucunda Müslüman olmuştur. Berke Han'ın açıkça İslâm'ı kabul etmesinden sonra Baybars ile yaptığı ittifak, Memlûk Devleti'ni Moğollara karşı biraz olsun rahatlatmıştır.

---

[138] S. Runcıman, a.g.e. s. 275.
[139] P.M. Holt, a.g.e. s.91
[140] S. Runcıman, a.g.e. s. 276.
[141] P.M.Holt, a.g.e. s. 92

Yalnız bu durum Moğolları Memlûklerle savaşmaktan vazgeçirmemiştir. Özellikle Hülagü zamanında Moğollar ile birçok savaş yapılmıştır. Yapılan küçük birkaç akını istisna edersek onun zamanında Moğollar savaşlarda başarılı olamamış Suriye'de pek varlık gösterememişlerdir.[142]

Hülagü'nün ölümünden sonra ise Abaka başa geçmiş ve o Hülagü gibi davranmamış Hıristiyan kuvvetleriyle anlaşarak Müslümanlardan intikam alma siyaseti izlemiştir. Aslında bu sıralarda İlhanlı Devleti, Altın Ordu Han'ı tarafından rahatsız edilmektedir. Buna rağmen Abaka Memlûklerle savaşmaktan geri durmamıştır.[143]

Suriye siyasetini bir anlamda İlhanlı hükümdarlarının kuzeydeki komşularıyla olan anlaşmazlığı üzerine kurmuş olan Baybars, Suriye'de bulunan düşmanlar ve diğer düşmanlarla mücadeleye özen göstermiştir.[144]

Baybars sultanlığı boyunca Moğolların yanı sıra Haçlılarla mücadele etmiştir. Baybars kendi devletini tehdit eden düşmanlarla uğraşmakla birlikte Anadolu'ya yapılan akınlarda da onlara yardım etmekten çekinmemiştir. Anadolu'dakilerin yardım istemesi üzerine Anadolu'ya da seferler düzenlemiştir.[145]

**a) Moğollarla Mücadelesi**

Baybars tahta geçtiğinde karşısına iki büyük tehlike çıkmıştır. Bunlardan biri Anadolu'yu işgal edip karıştırdıktan sonra Mısır ve Suriye'ye göz diken Moğollardır. Diğeri de aynı amaca hizmet eden

---

[142] Makrîzî, a.g.e. s. 449.
[143] S.Runcıman, a.g.e. s. 277
[144] S. Runcıman, a.g.e. s. 277
[145] S. Runcıman, a.g.e. s. 278

Haçlılardır. Moğollar Anadolu'daki şehirleri işgalleri sırasında yakıp yıkmışlar acımadan insanlara kıymışlardır. Şimdi aynısını Memlûklerin hüküm sürdüğü topraklarda yapmak için harekete geçmişlerdir.[146]

Baybars zamanında Moğollara karşı verilen mücadele Haçlılara karşı verilen mücadeleye benzemektedir. Çünkü İlhanlılar da Haçlılar gibi İslam dinini ve Müslümanları sevmemişler ya da o toprakları ele geçirmek için böyle davranmışlardır. Çoğu zaman Memlûklere karşı Haçlılarla ittifak yapmaktan çekinmeyerek onlarla birlikte hareket etmişlerdir.[147]

Ayrıca Moğolların Müslümanlara düşmanlığı ve bu topraklara sahip olma duygusu onlarda bir istek halinden çıkıp hırs haline gelmişti. Moğolların hırsları uğruna Anadolu'da ve Yakın Doğu'da hiç acımadan birçok masum insana kıymış olmaları bu duruma delil olarak gösterilebilir.[148]

Baybars sultan olmadan önce de Moğollar ile karşılaşmış onlarla savaşmıştır. Sonuçları yönünden Müslümanlar için büyük önem arz eden Ayn Câlud savaşında Kutuz'un kumandasındaki orduda yer almış ve büyük yararlılıklar göstermiştir.[149]

Moğol hakanı Hülagü kendi hâkimiyetini tanıması için Kutuz'a bir elçi göndermiştir. Kutuz bunu kabul etmeyince aralarında savaş kaçınılmaz olmuştur. Bu durum üzerine savaş için hazırlanan Kutuz Baybars ve arkadaşlarının da onun ordusuna katılmasıyla daha güçlü hale gelmiştir. Bu savaşta Baybars Kutuz'un ordusunda öncü birliğinin

---

[146] Kopraman, **Mısır Memlûkleri Tarihi**, s.6
[147] İ. Yiğit, a.g.e. s.458
[148] İ. Yiğit, a.g.e. s. 458
[149] P.M.Holt, a.g.e. s.90

kumandanlığını yürütmüştür.[150] Hazırlıklarını tamamlayan Kutuz ordusuyla birlikte Mısır'dan ayrılarak Gazze'ye doğru yola çıkmak için ordusunu düzenlemiştir. Yalnız Kutuz harekete geçmeden önce Suriye'deki Frenklerin Moğollarla işbirliği yapmasından korkmuştur.[151]

Kutuz, eğer bu iki kuvvet işbirliği yaparsa bu durumun Memlûk ordusu için hiç iyi olmayacağını düşünen Kutuz, Frenkler üzerine bir sefer düzenleyerek onlarla anlaşmaya varmıştır.[152] Böylece onlardan gelebilecek tehlikeye karşı kendisini güvene alarak Frenk tehlikesini önleyen Kutuz rahatça Moğollar üzerine yürüyebilmek için aldığı önlemleri tamamlamıştır.[153]

Ordusuyla harekete geçtikten sonra Gazze'ye gelen Kutuz Moğolların burada olmadığını görünce Baybars kumandasındaki öncü birliğini onların yerini tespit etmesi için üzerlerine göndermiştir. Daha sonra Moğolların Ayn Câlud mevkiinde olduğunun öğrenilmesi üzerine öncü birlikle birleşen Kutuz kumandasındaki ordu 1260 yılının Ramazan ayında bu mevkide Moğollarla karşılaşmıştır.[154]

Savaş sırasında iki taraf arasında çok şiddetli çarpışmalar yaşanmıştır. Savaşın başlarında Moğollar galip durumda görünseler de Memlûk ordusunun üstün gayretleri sonucu bir süre sonra orduları geri püskürtülmüştür. Moğol ordularının bozguna uğramasıyla askerler kaçmaya başlamışlardır. Kaçanların birçoğu Baybars tarafından takip edilerek öldürülmüştür.[155]

---

[150] B. Spuler, **İran Moğolları**, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu, II. Baskı, Ankara, 1987, s.67
[151] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 78
[152] Makrizi, a.g.e. s.430
[153] İbn Tağribirdi, a.g.e.. s.78
[154] Ebu'l – Ferec, Tarihi, s.576
[155] İbn Abdi'z-Zahir, s.274

Moğolları Ayn Câlud'da bozguna uğratan Memlûk ordusunun bunu başarmasında sayıca onlardan üstün olmaları önemli bir etken olmuştur. Sayıca üstün olmaları savaşta onlara büyük avantaj sağlamıştır. Bir de Memlûk ordusunun disiplinli ve eğitimli askerlerden oluşması savaşın kazanılmasını sağlamıştır.[156]

Bilindiği gibi Memlûkler Eyyubilerden aldıkları askeri sistemi devam ettirerek askerliğe büyük önem vermişlerdir. Bu askerler içerisinde öncü birliğinin başında bulunan Baybars da savaş sırasında büyük yararlılıklar göstererek dikkatleri üzerine çekmiştir.[157]

Moğollar bu savaştan önce yaptıkları bütün savaşları kazanmış ve bunun verdiği güvenle Ayn Câlud'a gelmişlerdir. Bu yüzden kendilerinin yenilgiye uğramaz olduklarını zannetmektedirler. Ayn Câlud'da aldıkları mağlubiyet onları hayal kırıklığına uğratmıştır. Moğol hakanı Hülagü bu yenilgiyi öğrenince öfkelenmiş fakat ikinci bir sefer düzenlemeye kalkışamamıştır. Müslümanlar bir süre Moğol saldırılarından uzak kalmışlardır.[158]

Kutuz, Ayn Câlud savaşının kazanılmasında büyük paya sahip olan Baybars'ın başarılı bir asker olduğunu görmüş kendisi için tehlike oluşturacağını düşünerek savaştan önce söz vermesine rağmen ona Halep naipliğini vermemiştir. Halep naipliğinin kendisine verilmemesi ve başarılarının önemsenmediğini gören Baybars Kutuz'u öldürerek tahta geçmiştir.[159]

Moğollar Ayn Câlud savaşından sonra bir süre Suriye'den çekilmişlerdir. Yalnız bu savaşta aldıkları yenilgiyi unutmamışlardır. Bu yüzden Suriye'ye fırsat buldukça saldırı düzenlemişlerdir. Baybars başa

---

[156] Khowaitir, a.g.e. s. 24
[157] İbn Abdi'z-Zahir, s.275
[158] K.Y.Kopraman, a.g.e. s.8
[159] P.M.Holt, a.g.e. s.91

geçtiğinde Memlûklerdeki saltanat değişikliğinden yararlanmak isteyen Moğolların ilk saldırıları Baybars içteki otoriteyi sağlamaya çalıştığı sıralarda olmuştur.[160]

Baybars başa geçtiğinde kendisine karşı yapılan birçok isyan hareketiyle karşılaşmıştır. İçteki isyan eden emirlerle uğraştığı sıralarda Moğollar harekete geçerek Musul'u ele geçirmişlerdir. 1261 yılında gerçekleşen bu saldırıya karşılık kuvvet gönderilmişse de Musul kurtarılamamıştır. Baybars bundan sonra askeri hazırlıklara hız vermiştir.[161]

Baybars tahta geçtiği ilk günden itibaren düşman devletlere karşı tedbirli olmayı elden bırakmamış düşmanlarına karşı her zaman hazırlıklı olmaya çalışmıştır. Moğol tehlikesine karşı aldığı önlemlerden biri Altın Ordu hükümdarı ile dostluk kurmasıdır. Böylece hem kendine bir dost edinmiş hem de Moğollar ile Altın Ordu devleti arasında var olan düşmanlığın artmasına neden olmuştur. [162]

İki devlet arsında kurulan dostluk neticesinde Baybars, Altın Ordu Hanı Berke'yi Moğol hükümdarı Hülagü ile mücadele etmesi konusunda kışkırtmıştır. Hülagü ile Berke arsında Azerbaycan meselesi yüzünden sorun olması ve Berke'nin Müslümanlığı kabul etmesi Baybars için bir fırsat olmuştur. Böylece iki hükümdar arasındaki düşmanlık ve birbirleriyle savaşa tutuşmaları Baybars'ın işine yaramıştır.[163]

Baybars'ın başa geçtiği yıllarda Moğollar, sadece Mısır'a değil aynı zamanda Anadolu'ya da saldırılar düzenlemektedirler. Moğol saldırıları karşısında çaresiz kalan Anadolu'daki Türkler Moğolların

[160] İbn Abdi'z-Zahir, s.279
[161] Khowaitir, a.g.e. s. 51
[162] Makrizi, a.g.e. s. 510
[163] Makrizi, a.g.e. s.510

önünden kaçarak Memlûk ülkesine sığınmaya başlamışlardır. Baybars onları ülkesine kabul etmiş ve sınır boylarına yerleştirmiştir.[164]

Moğol saldırılarının devam etmesi üzerine Baybars askeri işlere büyük önem vermiş topraklarını savunabilmek için titizlikle faaliyetlerini sürdürmüştür. Baybars kendisi de askerlikten yetiştiği için askerlerin savaş eğitimine büyük önem vermiştir.[165]

Moğollara karşı hazırlıklarında Bîre kalesinin öneminin farkında olduğu için burayı kendine üs olarak kullanmıştır. Bire'nin kendilerine karşı yapılan saldırılarda üs olarak kullanıldığını fark eden Moğollar, buraya birçok kez saldırı düzenlemişler ve burayı almaya çalışmışlardır.[166]

Moğolların saldırgan politikaları yüzünden onların her an saldırı düzenleyebileceklerini düşünen Baybars bir süre sonra savaş hazırlığında olduklarını öğrenmiştir. İlhanlıların Bîre kalesini ve Suriye'yi ele geçirmek için hazırlıklı olduklarını ve buralara yakın bir yerde merkez kurduklarını öğrenince tedbir olarak bu kaleyi silah ve cephane yönünden güçlendirerek zorlu kuşatmalara dayanacak bir kale haline getirmiştir.[167]

Baybars'ın haber aldığı gibi Moğolların Fırat üzerindeki önemli bir merkez olan Birecik şehri yakınlarındaki Bîre kalesine ilk hücumları 1264 yılında olmuştur.[168] Birecik halkı şehrin kuşatıldığını görünce Halep'ten yardım istemişlerdir. Halep'ten gönderilen yardım birlikleri düşmanın kalabalık olduğunu gürünce onlarla savaşmaya cesaret edememiş Birecik'e doğru çekilmeye başlamıştır. Onları takip eden

---

[164] İbn Abdi'z-Zahir, s.297
[165] Khowaitir, a.g.e. s. 55
[166] İsmail Yiğit, a.g.e. s.459
[167] Makrîzî, a.g.e. s. 517
[168] Khowaitir, a.g.e. s.55

Moğollar askerlerin birçoğunu öldürmüşlerdir.[169]

Bu mağlubiyeti öğrenen Halepliler, kendi şehirlerinin de kuşatılacağı ve öldürülecekleri korkusuyla şehirlerini terk etmeye başlamışlardır. Daha sonra Moğolların önünden çekilen Halep ve Hama askerlerinin Humus'a ulaşmasıyla Humus'ta önemli bir askeri güç toplanmıştır.[170]

Moğol işgali altındaki Halep'i kurtarmak için hazırladığı orduyla yola çıkan Baybars önce Gazze'ye doğru ilerlemiştir. Ordunun Gazze'ye ulaşmasıyla Baybars'ın geldiğini öğrenen Moğollar kuşatmayı kaldırmaya karar vermişlerdir.[171]

Bu saldırı karşısında zamanında harekete geçen Baybars kaleye yapılan saldırıya müdahale ederek başarıyla karşı koyması Moğolları çekilmek zorunda bırakmıştır. Moğolların şehri boşaltmasıyla şehir savaşılmadan tekrar Müslümanların eline geçmiştir.[172]

Hülagü, 1265 yılında ölmesi üzerine yerine büyük oğlu Abaka geçmiştir. Abaka'nın başa geçmesi iki devlet arasındaki ilişkilerde iyi yönde bir değişikliğe neden olmamış hatta ilişkiler daha kötü bir duruma gelmiştir. Bizans imparatorunun kızıyla evlenen ve Hıristiyan olan Abaka Hıristiyan kuvvetleriyle ilişkilerini sıkı tutmuştur. Onlarla Müslümanlara karşı birlikte hareket etmiştir. Suriye ve Mısır'daki Müslümanlardan intikam almak niyetiyle saldırılar düzenlemiştir. [173]

Abaka, Altın Ordu Devleti ile Baybars'ın ittifak halinde olmaları sebebiyle ikisi ile birden savaşmanın zor olacağını düşünmüştür. Bu

---

[169] S.Runcıman, a.g.e. s. 270
[170] Makrîzî, a.g.e. s.523
[171] Makrizi, a.g.e. s.523
[172] İbn Şeddad, a.g.e. s.5
[173] Makrizi, a.g.e. s. 524

nedenle 1266 yılında Baybars'a bir elçi heyeti göndererek anlaşma teklifinde bulunmuştur. Baybars bu teklifi kabul etmemiş ve elçileri geri göndermiştir.[174]

Abaka, bu teklifinden iki yıl sonra 1268 yılında yeniden barış teklifinde bulunmuştur. Bu sefer sert ifadeler kullanmış Baybars'ın satın alınmış bir köle olduğunu söyleyerek ona hakaret etmiştir. Bunun yanında kendisinin gücü elinde bulundurduğunu yani hâkimiyetinin tanınması gerektiğini belirterek Baybars'ı tehdit etmiştir. Tehdide aldırmayan fakat hakaretlere kızan Baybars anlaşma teklifini kabul etmeyerek elçileri tekrar geri göndermiştir. [175]

Baybars 1269 yılında Moğolların Halep yakınlarına kadar gelip Haçlılarla Memlûklere saldırmak için anlaştıklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine hemen Suriye'ye bir ordu sevk ederek ardından da kendisi ordunun başında şehre girmiştir. Şehre girdiği sırada Moğolların yenilerek çekildiklerini öğrenmiştir.[176]

Abaka aldığı yenilgilere aldırmadan 1272'de yine Memlûkler üzerine sefer düzenlemiştir. Moğol ordusu Bîre üzerine yürüyerek burayı kuşatmıştır. Moğolların saldırıya geçtiğini haber alan Baybars harekete geçerek ordusuyla birlikte yola çıkmıştır. [177]

Memlûk ordusu savaş yerine ulaştığında Moğol öncü birliklerine saldırarak onları yenmiştir. Bu sırada Bire kalesini kuşatmış olan asıl Moğol ordusu Baybars'ın geldiğini ve öncü birliği yok ettiğini öğrenince aynı felakete uğramamak için kuşatmayı kaldırarak geri çekilmişlerdir. Baybars, Aralık,1272'de savaştan sonra kaleye gelerek Moğollara karşı yaptıkları başarılı müdafaa nedeniyle oradaki kale kumandanını ve

[174] Makrizi, a.g.e. s. 553
[175] Makrizi, a.g.e. s. 556
[176] İbn Şeddad, a.g.e. s.7
[177] İbn Şeddad, a.g.e. s.7

askerlerini kutlamıştır.[178]

Bu tarihten sonraki Moğol Memlûk mücadelesi Anadolu'daki devletlerin Baybars'tan yardım istemesi ve onlara yardım etmek niyetiyle girişilen savaşlarla devam etmiştir. Baybars, sultanlığı sırasında Anadolu'da Moğol saldırılarından muzdarip olan Türklere her zaman yardımcı olmuş ve desteğiyle onları Moğollara karşı mücadele etmeye cesaretlendirmiştir.[179]

Moğol saldırıları sonucunda zor durumda kalan ve onlarla baş edemeyen Anadolu Selçuklular tarafından Baybars sürekli yardıma çağrılmıştır. Moğollara karşı direnen Türk beylerinin ileri gelenlerinden bazıları isyan çıkarmışlar ve Memlûk sultanı Baybars'a haber gönderip onu kendilerine yardım etmesi için Anadolu'ya davet etmişlerdir.[180]

Bu beylerin ileri gelenlerinden biri olan Hatiroğlu Şerefeddin 1276'da Kayseri'ye gelerek orada ileri gelen Türk beyleriyle görüşüp onları Moğollara karşı harekete geçmeye zorlamış ve Baybars'ın kendilerine yardıma yetişmek üzere olduğunu haber vermiştir. Fakat Baybars'ın Anadolu'ya zamanında gelememesiyle beylerin başlattığı isyan başarısızlıkla sonuçlanmış ve isyana katılanlar Moğollar tarafından öldürülmüştür. [181]

Baybars, Moğolların Anadolu'yu rahat bırakmaması üzerine 1277 yılında Anadolu seferine çıkmaya karar vermiştir. Hazırlıklarını tamamlayarak büyük bir ordu ile sefer için yola çıkmıştır. Bu arada Moğollar Selçuklulardan aldıkları yardımcı kuvvetlerle birlikte Elbistan

---

[178] Makrizi, a.g.e. s.574
[179] Makrizi, a.g.e. s. 578
[180] İbn Şeddad, a.g.e. s.29
[181] İbn Şeddad, a.g.e. s. 30

ovasına kadar gelmişlerdir.[182]

Moğol ordusu ile Memlûk ordusu Elbistan'da karşılaşmıştır. Kalabalık Moğol ordusu Memlûkler üzerine hücum ederek uzun süre direnmiş olmasına rağmen Baybars'ın ordusu onları geri püskürtmüş ve duruma hâkim olmuştur. Moğollar savaşta yenilmemek için büyük bir çaba sarf etmişler fakat savaş alanından mağlup bir şekilde ayrılmışlardır. Birçok Moğol askeri öldürülmüş ve bir kısmı da esir alınmıştır.[183]

Savaşı kazanacağını düşünen Abaka yenilgiyi haber alınca çok sinirlenmiştir. Savaşın yapıldığı Elbistan'a gelerek Moğol askerlerinin çoğunun öldüğünü görünce öfkelenmiş bu öfkeyle Suriye üzerine yürümek istemiştir. Fakat Memlûk ordusunun gücünden çekinerek bu fikrinden vazgeçmiştir. Selçukluların onlara savaşta yardımcı olmadıklarını bahane ederek Anadolu halkını kılıçtan geçirmiştir. [184]

Baybars, Anadolu'daki Müslüman Türklere yardım etmek için Anadolu topraklarında Moğollarla savaşmış bu savaşlarda birçok zayiatlar vermiştir. Üstelik Türklere yardım için geldiği topraklarda hiçbir yeri işgal etmemiş topraklarına katmamıştır.[185]

Güçlü bir orduya sahip olan Baybars, kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Anadolu'ya düzenlediği seferlerde Anadolu topraklarını işgal etme niyetinde olmamıştır.[186] Baybars, onu Anaadolu'ya çağıran Selçukluların sözlerini tutmamalarına rağmen Elbistan savaşından

---

[182] Makrizi, a.g.e. s. 583
[183] İbn Şeddad, a.g.e. s. 56
[184] İbn Şeddad, a.g.e. s.57
[185] Makrizi, a.g.e. s. 583
[186] Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti**, IV. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993, s.234

sonra Anadolu halkına çok iyi davranmış askerlerini şehri yağma ve tahrip etmemeleri hususunda uyarmıştır.[187]

**b) Ermenilerle Mücadelesi**

Memlûkler Devletine düşmanlık eden devletlerden biri de. Kilikya Ermeni Krallığı'dır. Bu krallık, Baybars zamanında rahat durmamış Moğollarla birik olup Müslümanlara karşı düşmanca faaliyetlerini sürdürmüştür. Baybars'ın Kilikya Ermeni Krallığı ile ilk münasebetleri ganimet toplamak için yaptığı akınlar sırasında olmuştur.[188]

Baybars hem düşman devletlerden biri olması hem de İslâm'ın Müslüman olmayan devletlerle savaşmayı emretmesinden dolayı bu devletle savaşmıştır. Ayrıca Ermeni kralı Moğol hâkimiyetini tanımış ve Hülagü tarafından Suriye üzerine saldırılar düzenlemekle görevlendirilmiştir.[189] Sultanlığının ilk yıllarında Frenklerle uğraşması nedeniyle Ermeniler üzerine büyük çaplı bir sefer düzenlememiştir.

Kilikya Ermeni Krallığı, Moğollardan aldıkları destekle Anadolu'daki Müslüman Türkleri de rahatsız etmişlerdir. Baybars Ermenileri, sultanlığı sırasında yaptığı savaşlar sonucunda iyice yıpratmıştır. Ermeni krallığının Moğollardan ve diğer Hıristiyan devletlerden destek alması onları Memlûklere saldırı düzenleme konusunda da cesaretlendirmiştir.[190]

---

[187] B.Spuler, a.g.e. s. 85
[188] Ebu'l-Ferec, a.g.e. s.585
[189] Makrizi, a.g.e. s.548
[190] Ebu'l-Ferec, a.g.e. s.586

Bütün bu sebepler dolayısıyla harekete geçen Baybars, Çukurova'da bulunan Ermeni Krallığı üzerine birçok sefer düzenlemiştir. Bu seferlerin ilki 1266 yılında olmuştur. Baybars, Moğolların Altın Ordu Devleti ile mücadele ettiği bir sırada bu durumdan istifade ederek Ermeniler üzerine büyük bir ordu göndermiştir. Ermeni topraklarına girerek hızla ilerleyen Memlûk ordusu Servand denilen yerde Ermeni ordusuyla karşılaşmış ve onlarla savaşa tutuşmuştur.[191]

Yapılan savaşı Memlûkler kazanmış Ermenilerin çoğu katledilmiş bir kısmı da esir alınmıştır. Kral Hetum'un büyük oğlu Leon da esir edilenler arasında bulunmaktadır.[192]

Oğlu Leon'un esir olarak Mısır'a götürüldüğünü öğrenen Hetum Baybars'tan oğlunun serbest bırakılmasını istemiştir. Baybars oğlunun iadesinin ancak Moğolların elindeki Memlûk emirinin serbest bırakılması ile mümkün olabileceğini bildirmiştir. Memlûk emirinin Hetum tarafından serbest bırakılması üzerine Mısır'daki Leon da serbest bırakılmıştır.[193]

Bu savaşın kazanılmasından sonra sevinçle hareket eden Memlûk ordusu Sis başta olmak üzere birçok Ermeni şehrini tahrip ederek yağmalamıştır. Sefer sonucunda Memlûk Ordusu Çukurova'dan çok sayıda esir ve ganimetle geri dönmüştür. Ermeniler aldıkları bu darbeden sonra bir daha kaybettikleri topraklara hâkim olamamışlardır.[194]

Baybars, Ermeniler üzerine ikinci seferini 1273 yılında yapmıştır. Ermeni topraklarına giren Memlûk kuvvetleri etrafı

---

[191] Makrizi, a.g.e. s.549
[192] Ebu'l-Ferec, a.g.e. s.586
[193] İbn Şeddad, a.g.e. s.139
[194] Mehmet Ersan, **Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler**, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 1995 s. 186 -187

yağmalamış ve pek çok esir ve ganimetle geri dönmüştür.[195]

Baybars, Anadolu Selçuklu Devletinin 1275 yılında Moğollara karşı yardım isteği üzerine yola çıktığında Pervane'nin şimdi durumun savaşmaya müsait olmadığını bildirmesi üzerine ordusunu Ermeni krallığı üzerine sevk etmiştir. Memlûk ordusu Sis, Adana topraklarını yağmalayarak birçok ganimet elde etmiştir. [196]

Baybars, Ermenilerin onların ticaret kervanlarına zarar vermesi sonucu Çukurova'daki Ermenilere karşı kesin bir tavır koymaya karar vermiştir. Ermenilerin başında bulunan I. Hetum o dönemde Suriye ve Mısır'ı ekonomik yönden kıskaca almak için uğraşmış ve Anadolu'dan kereste ile demirin Memlûk Devleti'ne gitmesine engel olmuştur.[197]

Bu sıralarda pek güçlü olmayan Mısır donanması, gemi inşası bakımından da Güney Anadolu ve Lübnan'dan ağaç sevkıyatına muhtaç durumda bulunmaktadır.[198] Yine bu esnada Anadolu-Suriye kervan yolu da sık sık Ermenilerin saldırılarına uğramıştır.

İran'dan yola çıkan ve Mısır'a gitmek isteyen bir ticaret kervanı gerçekleştirdikleri seferlerin birinde Sis'ten geçmek isterken, Ermeni Kralı tarafından kendilerine geçiş izni verilmemiş ve onların niyetleri İlhanlı hükümdarı Abaka'ya bir mektupla bildirilmiştir. Abaka, Ermeni Kralından tüccarların yakalanarak kendisine gönderilmesini istemiştir.[199]

Bu sırada durumdan haberdar olan Baybars, Haleb Naibine bir mektup göndererek ondan Ermeni Kralına; eğer tüccarlara bir zarar

---

[195] Ebu'l-Ferec, a.g.e. s.589
[196] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 181
[197] B.Spuler, a.g.e. s.79
[198] S. Runcıman, a.g.e. s. 278
[199] Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, 5. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,1998, s.233

gelirse bunun acısının çıkarılacağını iletmesini istemiştir. [200]

Haleb Naibi, Baybars'ın emrini Ermeni hükümdarına iletmiş ve tacirler serbest bırakılmışlardır. Daha sonra da Ermeni Kralı, Abaka'nın emrini yerine getiremediğinden kendisini affettirmek için ona çok değerli hediyeler göndermiştir.[201]

Ermeni krallığı üzerine birçok küçük çaplı sefer yapılmışsa da bunların içersinden iki tanesi büyük kapsamlı olmuştur ve sonuçları bakımından da Ermeni Krallığının bölgedeki konumunu ciddi şekilde etkilemiştir. Bu seferlerden birincisi; yaklaşık yirmi gün sürdüğü söylenen 1266 yılındaki sefer, ikincisi ise; Baybars'ın da bizzat katıldığı 1275 yılındaki seferdir.

Özellikle bu iki seferden 1266 yılındaki sefer esnasında Kral Hetum'un ülkesi baş şehri de dâhil olmak üzere tamamıyla tahrip edilerek yağmalanmış, galip Memlûk Ordusu Çukurova'dan çok sayıda esir ve ganimetle geri dönmüştür. Ermeniler aldıkları bu şiddetli darbeden sonra bir daha kendilerini toparlayıp eski güçlerine kavuşamamışlardır.[202]

**c) Altın Ordu Devleti ile ilişkileri**

Baybars sultan olduğunda Altın Ordu devletinin başında 1257 yılında başa geçen Berke Han bulunmaktadır. Berke Han daha tahta geçmeden önce İslâm dinine ilgi duymuş ve bunun neticesinde Müslüman olmuştur. İslâm dinine saygılı, ilme önem veren bir sultan olarak bilinmektedir. Berke'nin Müslüman olması nedeniyle amcasının

[200] Bertold Spuler, a.g.e. s. 83.
[201] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 140
[202] Ebu'l- Ferec, a.g.e. s.95

oğlu olan İlhanlı hükümdarı Hülagü ile arasında büyük düşmanlık ortaya çıkmıştır.[203]

Hülagü'nün İslâm ülkelerine saldırarak Müslümanlara zulmetmesi, bu düşmanlığın sebeplerinden biri olmuştur. Ayrıca aralarında Azerbaycan toprakları meselesi yüzünden anlaşmazlık bulunmaktadır. Önceden Altın Ordu'nun elinde olan bu toprakları daha sonra Moğollar işgal ederek ele geçirmişlerdir. Bu meseleler yüzünden iki Moğol devleti arası açılmış ve savaşlar yapılmıştır.[204]

Hülagü ile Berke arasındaki anlaşmazlık ve bu anlaşmazlık sonucu yapılan savaşlar Baybars'ın işine yaramıştır. Berke'nin Müslüman olması da Memluk Devleti ile iyi ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Baybars ile Berke arasında yapılan görüşmeler sayesinde kurulan dostluk sonucu Hülagü'ye karşı birlikte hareket etmişlerdir.[205]

Berke'nin Moğollarla arası bozuk olduğundan Moğollara karşı Baybars ile ittifak yapmak Berke'nin de faydasına olmuştur. Çünkü Moğollar güçlü bir devlet olduğu için Berke onlarla tek başına mücadele etmenin imkânsız olduğunu bilmektedir. Tek başına mücadeleye girişse de onları yenemeyeceğini düşündüğünden o da Baybars ile dost olup Moğollara karşı birlikte hareket etmek istemiştir.[206]

Baybars başa geçtikten sonra içteki otoriteyi sağladıktan sonra dış düşmanlarla başarılı bir mücadeleye girişebilmek için kendisine düşman olmayan bazı devletlerle irtibat kurmaya çalışmıştır. Altın Ordu Devleti bunlardan biridir.

---

[203] B.Spuler, a.g.e. s. 84
[204] İsmail Yiğit, a.g.e. s.459
[205] İsmail Yiğit, a.g.e. s.459
[206] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.268

Baybars, bu sıralarda Moğolların işgali yüzünden zor durumda bulunduğundan Moğollara karşı müttefik olabileceği devlet olarak Altın Ordu devletini görmüştür. Baybars'ın bu düşüncesinde Berke'nin Müslüman olması da etkili olmuştur. Baybars için tek başına Moğollarla uğraşmak kolay olmayacağından Memluk sultanı Moğollara karşı güçlü bir devletle birlikte hareket etmek gerekliliğini hissetmiştir.[207]

Baybars'ın Altın Ordu ile ilk teması 1261 yılında olmuştur. Baybars daha önce hiçbir ilişkide bulunmadığı Berke'ye bir mektup göndermiştir. Baybars onu tanımıyor olması nedeniyle mektubuna nasıl bir karşılık vereceğini kestirememiştir. Ancak Berke İslâm dinine inanan biri olarak hem İslâm âlemiyle irtibat kurmak hem de Memlûklerin nüfuzundan yararlanmak istediğinden Baybars'ın mektubuna olumlu cevap vermiştir. [208]

Berke cevaben yazdığı mektubunda Müslüman olduğunu ve onlara yapılan haksızlığa üzüldüğünü Müslümanlara zarar veren Hülagü ile bu yüzden savaştığını bildirmiştir. Moğollara kaptırdığı toprakları geri alabilmek için Memluklerin desteğine ihtiyacı olan Berke dostluğu kabul etmenin yanında bir de Baybars'ı İslam'ın Müslüman olmayanlara karşı savaşmayı emrettiğini öne sürerek Hülagü'ye karşı savaşa teşvik etmek istemiştir.[209]

1265 yılında Moğollar ile Altın Ordu Devleti arasındaki uzun süreden beri var olan anlaşmazlık savaşa dönüşmüştür. Azerbaycan bölgesi için yapılan bu savaşta Hülagü yenilgiye uğrayarak birçok askeri ölmüştür. Yapılan savaş iki devlet arasındaki sorunu çözmemiş sadece boşuna kan dökülmesine neden olmuştur.[210]

---

[207] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.289
[208] Makrizi, a.g.e. s.535
[209] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.291
[210] İbn Şeddad, a.g.e. s. 54

Bu savaştan sonra ilişkiler iyice gerilmiş Moğollar ile Altın Ordu devleti arasında yapılan ticaret de sona ermiştir. Moğolların topraklarında faaliyet gösteremeyen Altın Ordu tüccarları Mısır'a yönelmişlerdir. Bu durum Memlûkler ile olan ilişkiyi daha da sağlamlaştırmıştır.[211]

Bir süre sonra Moğol hükümdarı Hülagü ölmüş ve yerine oğlu Abaka geçmiştir(1265). Abaka'nın başa geçtiği ilk zamanlarda anlaşmaya çalışılmışsa da bu anlaşma uzun sürmemiştir. Abaka zamanında iki devlet arasındaki ilişkiler düzelmemiş aynı düşmanlık devam etmiştir. [212]

Berke 1266 yılında ölünce oğlu olmadığı için yerine kardeşi Mengü geçmiştir. Baybars Mengü ile de iki devlet arasındaki dostluğu sürdürmek istediğinden ona sultanlığını tebrik ettiği bir mektup göndermiştir. Fakat Mengü'nün Müslüman olmaması Baybars'ı tedirgin etmiştir. Yalnız Mengü Memlûkler ile ilişkiyi bozmamış ve aradaki dostluk onun zamanında da aynen devam etmiştir.[213]

**d) Bizans ile ilişkiler**

Bizans devleti hüküm sürdüğü yıllarda coğrafi konumu sebebiyle önemli bir konumda bulunmaktaydı. Onun izni olmadan boğazlardan geçmek mümkün değildi. Akdeniz etrafındaki ülkeler ile Avrupa arasındaki ulaşımı sağladığı için Baybars sultan olduğunda önemli bir güç olmayı sürdürüyordu.[214]

---

[211] İbn Şeddad, a.g.e. s. 55
[212] B.Spuler, a.g.e. s.79
[213] İbn Şeddad, a.g.e. s. 55
[214] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e.s. 293

Baybars'ın Altın Ordu devleti ile ilişkilerini sürdürebilmesi ve batıdaki devletlerle ticari faaliyetlerde bulunabilmek amacıyla Karadeniz limanlarına ulaşabilmesi için Bizans'ın elinde olan boğazlardan geçmesi gerekiyordu. Boğazlardan geçebilmek için Bizans ile irtibat kurmak gerekmekteydi. Bu nedenlerden dolayı Baybars Bizans il ile iyi geçinmeye çalışmıştır.[215]

Baybars'ın sultanlığı sırasında Bizans ile iyi ilişkiler kurulmuş birebir yapılan bir savaş yaşanmamıştır. Yalnız Doğu'ya yapılan Haçlı seferlerinin nedenlerinden biri de bilindiği gibi Doğu Hıristiyanlığının merkezi olan Bizans'ın topraklarının Türkler tarafından işgal edilmiş olmasıydı. Bu nedenle Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi ile bu toprakları işgal eden Türklerin elinden kurtarmaktı. Baybars sultan olduğu zaman Bizans Devletinin başında Mihael bulunuyordu.[216]

Bizans Memlûk devletine komşu olmadığı için boğazlar konusu ve ticari faaliyetler haricinde fazla alakaları olmamıştır. Mihael de Baybars ile iyi geçinmek isteyerek Memûklerle dost olma yolunu seçmiştir. Bu yüzden Baybars başa geçtiğinde Memlûk sultanına dostluk teklifinde bulunmuştur. Bizans'la iyi geçinmek isteyen Baybars da bu teklife olumlu yanıt vermiş Bizans ile iyi ilişkiler kurmuştur. [217]

Baybars, devletini tehdit eden düşmanlarla uğraşırken bir yandan da bazı devletlerle ittifak yapıp dostluk kurmayı ihmal etmemiştir. Bunlardan biri de Altın Ordu hakanı Berke ile kurduğu dostluktur. Berke'nin Müslümanlara karşı ılımlı olması dostluk kurmalarını sağlamıştır[218].

---

[215] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 293
[216] S.Runcıman, a.g.e. s. 278
[217] Khowaitir, a.g.e. s.128
[218] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 294

Altın Ordu devleti ile ilişkiler Anadolu üzerinden boğazlardan geçerek sağlanmaktaydı. Moğolların Anadolu'yu işgal etmesinden sonra bir ara Altın Ordu devleti ile olan ilişkiler sekteye uğramıştı. Önceden beri süren Altın Ordu ile Memlûkler arasında ticari ilişki Moğollar yüzünden kesilince Baybars da bu ticari faaliyetlerini Bizans ile sürdürmüştür.[219]

Baybars, hem Altın Ordu devleti hem de Bizans ile iyi ilişkiler kurunca bu iki devletin arasında Baybars sayesinde dostluk kurulmuş ilişkiler iyi bir konuma gelmiştir. Fakat Moğol hükümdarı Hülagü Altın Ordu ile Bizans'ın iyi ilişkiler kurmasını istemediğinden bu devletlerin ittifak kurduklarını öğrenince varolan durum hoşuna gitmemiş aralarını bozmaya çalışmıştır.[220]

Bu konuda Hülagü öncelikle Bizans hükümdarı Mihael'e baskı yaparak Baybars ile irtibatı kesmesini istemiştir. Baybars ile kurduğu dostluğu kaybetmek istemeyen Mihael Moğolların baskısı yüzünden arada kalmıştır. Hülagü ile iyi geçinmeye çalışan Mihael bir yandan da Memlûkler ve Altın Ordu ile ilişkilerini sürdürmeye çalışmıştır. [221]

1263 yılında Moğolların baskısından dolayı onların elçilerinin İstanbul'da bulunduğu bir sırada Baybars'ın Altın Ordu devletine gönderdiği elçilerin Mihael tarafından İstanbul'da alıkonması Baybars'ı kızdırmıştır. Mihael Memlûklerle ilişkiyi sürdürdüğünün Moğollar tarafından öğrenilmesini istemediğinden elçileri alıkoymuş olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle Baybars Mihael'e haber göndererek elçilerin serbest bırakılmasını istemişti.[222]

---

[219] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.296
[220] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.296
[221] Khowaitir, a.g.e. s.129
[222] Makrizi, a.g.e. s.498

Haberin kendisine ulaşması üzerine Mihael elçileri serbest bırakmış ve elçilerin Altın Ordu topraklarına güvenle ulaşmalarını sağlamıştır. Bizans ile ilişkileri koparmak istemeyen Baybars elçilerin serbest bırakılmasıyla onu affetmiştir. Böylece ilişkiler bir süre daha devam etmiştir.[223]

Mihael bu devletlere karşı yürüttüğü siyasetin ortaya çıkmasından sonra durumu düzeltmeye çalışmıştır. Moğollarla iyi geçinmeye çalıştığından aradaki samimiyeti artırmak için kızını Moğol veliahdı olan Hülagü'nün oğluna vermiştir. Mihael Moğolların topraklarına saldırmasından korkarak onlarla iyi geçinerek topraklarına saldırmalarını önlemek istemiştir.[224]

Baybars zamanında Bizans ile ilişkiler devam etmişse de iki devlet arasında bu tarihten sonra kayda değer çok önemli olaylar olmadığı için fazla üzerinde durulmamıştır.

**e) Anadolu siyaseti**

Baybars'ın sultanlığı sırasında Moğollar, Mısır ve Suriye bölgesine dayanmakla birlikte Anadolu'ya da rahat vermemişlerdir. İşgal ettikleri yerlerde acımadan birçok masum insanın canına kıyarak şehirleri de harabeye çevirmişlerdir.[225]

Memlûklerle yaptıkları Ayn Calut savaşında ilk defa yenilgiye uğrayan Moğolların bu yenilgiyle birlikte biraz hızları kesilmiştir. Aldıkları yenilgi itibarlarının sarsılmasına da neden olmuştur. Ancak

[223] Makrizi, a.g.e. s.502
[224] Ebu'l-Ferec, a.g.e. s.585
[225] O.Turan, a.g.e. s.76

savaşmaktan geri durmamışlardır.[226]

Türk Memlûk Devleti bu tarihten sonra İslam'ın savunuculuğunu ve İslam âleminin önderliğini üstlenmiştir. Bundan sonra Müslüman Türkler Moğollara karşı yapılan savaşlarda Memlûklere güvenmişler ve onlardan yardım istemişlerdir. Baybars hiçbir zaman Anadolu'dan yardımını esirgememiş Anadolu'daki Türklerin destekçisi olmuştur. Ayrıca Moğollara karşı gelişen yenilmezlik duygusunu kırarak onların Moğollarla mücadelede cesaretlenmelerini sağlamıştır.[227]

Baybars'ın başa geçtiği sıralarda Anadolu'da Moğol istilasına uğrayarak günden güne gücünü yitiren Anadolu Selçuklu Devleti bulunmaktaydı. Anadolu Selçuklu Devletinin gücünü yitirmesiyle uç bölgelerde de beylikler kurulmaya başlamıştır.[228]

Anadolu Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus 1256 yılında Moğollar ile yaptığı savaşı kaybedince Antalya'da tutunamayarak Bizans'a sığınmak zorunda kalmıştır. Moğol ordusunun Anadolu'dan ayrıldığını öğrenince Bizans imparatorunun desteğiyle tekrar Anadolu'ya gelmiştir. Onun gitmesiyle yerine sultan ilan edilen Rükneddin'i indirerek kendisi tekrar tahta oturmuştur. Bunun üzerine Rükneddin Moğollara başvurarak onların desteğini almıştır.[229]

Moğolların Rükneddin'i desteklemesi ile o da ağabeyine karşı verdiği taht mücadelesini kazanmış bunun üzerine İzzeddin de tutunamayınca Antalya'ya gelmiştir. İzzeddin'in kardeşi ile ihtilafa düşmesi ve Moğolların kardeşini desteklemesi durumunu öğrenen

---

[226] P.M. Holt, a.g.e. s.91
[227] İbn Şeddad, a.g.e. s.157
[228] Osman Turan, a.g.e. s. 76
[229] Ahmed Cevdet, a.g.e. s.114

Baybars 1262 yılında yardım için ona bir heyet göndermiştir.[230] Baybars'ın Anadolu ile ilişkileri bu olaydan sonra başlamıştır. Moğollara karşı verdiği mücadelede çaresiz kalan İzzeddin bu yardım teklifini kabul etmiştir. Baybars teklifinde İzzeddin'i Mısır'a davet etmiş ve ona her türlü yardımı yapabileceğini söylediği belirtilmektedir.[231]

İzzeddin zor durumda olduğu için Baybars'ın yardım teklifini kabul etmiştir. Baybars da Anadolu'ya göndereceği ordunun hazırlıklarına girişmiştir. Yalnız bu durumu öğrenen Moğollar daha Baybars Anadolu'ya gelmeye hazırlanırken İzzeddin'in üzerine gitmişlerdir. Onlara karşı yalnız olduğu için Moğollarla savaşı göze alamayan İzzeddin Bizans'a kaçmıştır. Onun gitmesinden sonra Anadolu'da Moğol baskısı daha da artmıştır. Çünkü İzzeddin Anadolu'dan Moğolları atmak için büyük çaba sarf etmiştir.[232]

İzzeddin'in Anadolu'dan çekilmesiyle Rükneddin tahta tekrar geçmiştir. Bu sefer de Rükneddin'i veziri Pervane rahat bırakmamış onun sözünü dinlemeyerek kendi istediği gibi davranmaya başlamıştır. İzzeddin'in de gitmesinden sonra Moğol işgali altındaki Anadolu'da artık Moğolların sözü geçer olmuştur. Onların taraftarı olan Pervane Rükneddin'i Mısır sultanı ile ittifak yapmaya çalışmak konusunda suçlayarak Moğollara şikâyet etmiştir. [233]

Moğolların desteğiyle Rükneddin, Pervane tarafından 1266 yılında öldürülmüştür. Onun ölümü ile Moğollar bundan sonra istedikleri kişiyi Selçuklu devletinin başına getirmişler ve bu kişiler sadece sembolik olarak tahtta bulunmuşlardır. Rükneddin'in veziri Pervane

---

[230] O.Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, s.236
[231] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 290
[232] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 291
[233] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 292

tarafından öldürülmesinden sonra, henüz 10 yaşında olan III. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarılmıştır. Keyhüsrev çocuk yaşta olduğu için sembolik olarak devletin başında bulunmuş ve bir süre devleti Muinüddin Pervane yönetmiştir. [234]

Keyhüsrev'in başta bulunduğu ilk zamanlar Mısır ile Anadolu arsındaki münasebetler kesintiye uğramıştır. 1272 yılında Pervane ve Anadolu'daki Moğol valisi Baybars'a Abaka ile anlaşma yapması için ricada bulunmuşlardır. Bunun üzerine Baybars Abaka'ya elçi heyeti göndererek onun işgal ettiği Anadolu topraklarından çekilmesini istemiştir. Buna çok sinirlenen Abaka barış teklifini geri çevirmiştir. Böylece iki devlet arsındaki anlaşma teşebbüsünden de sonuç alınamamıştır. [235]

Pervane, Moğolların baskıları üzerine kendi başına onları Anadolu'dan çıkaramayacağını anlamıştı. Bu yüzden Moğolları Anadolu'dan çıkarabilmek için Baybars'tan yardım istemiştir. Baybars karşısındaki düşman güçlü olunca hemen yardıma gitmenin mümkün olmayacağına karar vermiştir. Anadolu'ya hazırlıksız gitmek istemediğinden ancak bir yıl sonra sefere çıkabileceğini bildirmiştir.[236]

Hazırlıkların tamamlanmasıyla 1275 yılında Anadolu'ya gelmek için hareket eden Baybars'ın yola çıktığını öğrenen Pervane kendisinin savaş hazırlığını tamamlamadığını bildirerek savaşın ertelenmesini istemiştir. Hazırlıklarını tamamlayarak yola çıkmış olan Baybars savaşın yapılmaması üzerine hemen geri dönmemiştir. Önce ordusuyla Ermeni krallığı üzerine yürüyerek bundan sonra Mısır'a dönmüştür.[237]

---

[234] O.Turan, a.g.e. s.238
[235] O.Turan, a.g.e. s.239
[236] Makrizi, a.g.e. s. 620
[237] İbn Şeddad, a.g.e. s.49

Abaka Baybars'ın Ermeniler üzerine yaptığı seferini öğrenince Anadolu'ya sefer düzenlenmesi için hazırlık yapılmasını istemiştir. Moğol ordusu yapılan hazırlıklardan sonra Bire üzerine saldırıya geçmiştir. Pervane Baybars'ı geri göndermekle yaptığı hatayı anlamış ve onunla ittifak halinde olsa da bu savaşta Moğolların yanında yer almıştır. Bu sırada Mısır'a varmamış olan Baybars'ın yardıma gelmekte olduğu haberi duyulunca Moğollar geri çekilmeye karar vermişlerdir. [238]

Pervane Tebriz'de iken, Anadolu'da, Hatiroğlu Şerefeddin önderliğinde bazı Selçuklu Beyleri Baybars'tan yardım istemişler ve ayaklanma başlatmışlardır. Yardım almak için başvurdukları Baybars geç kalınca Moğol askerleri 1276 da Anadolu'ya dönerek duruma el koymuş ve isyan hareketi başarısız olmuştur. Moğollar isyancıları yakalayarak öldürmüşlerdir.[239]

Memlûk sultanı Baybars Moğolların giderek artan zulüm ve baskılarından rahatsız olan Selçuklu kumandan ve devlet adamlarından özellikle Pervane'den aldığı davet mektubu üzerine Moğollara karşı bir sefer tertiplemek ihtiyacını hissetmiştir. Çünkü Müslüman Anadolu halkından gelen yardım istekleri onun adeta bir kurtarıcı gibi beklendiğini ortaya koyuyordu. Anadolu'dan gelen davet Moğollar karşısında kazandığı zaferlerle İslâm'ın savunucusu olarak kabul edilen Baybars ile cihan hâkimiyeti peşinde koşan İlhanlı hükümdarı Abaka'yı karşı karşıya getirmiştir.[240]

Sultan Baybars da Moğollarla Anadolu'da tekrar hesaplaşmak istemektedir. Ancak ülkesinden çok uzak bir mesafede onlarla savaşabilmesi ve başarılı olabilmesi için Selçukluların destek ve

[238] Makrizi, a.g.e. s. 621
[239] İbn Şeddad, a.g.e. s.79
[240] B.Spuler, a.g.e. s. 84

yardımına ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan Pervane ile anlaştıktan sonra yola çıkmıştır.[241]

Halep'e kadar gelen Baybars Halep'te ordusunu toplayıp 1277'de Anadolu üzerine yürümüştür. Bu sırada Toku Noyan'ın başında bulunduğu Moğol kuvvetleri ve Pervane'nin başında bulunduğu Selçuklu kuvvetleri de Kayseri'den yola çıkmışlardır. [242]

İki ordu Elbistan ovası'nda karşılaşmıştır. Savaş sırasında Selçuklu ordusuna mensup bazı askerler de Memlûk saflarına geçmişlerdir. Baybars, onların da desteğiyle Moğolları kılıçtan geçirmiştir. Çok çetin geçen savaş Moğol ordusunun yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Yaklaşık 700 Moğol askeri öldürülmüştür. Memlûk kuvvetlerinin zafer kazanması üzerine Pervane Kayseri'ye kaçmıştır. (Temmuz 1277). Memlûk sultanı Baybars kazanılan zaferden sonra öncü birlikleri kumandanı olan Sungur'u Moğol askerlerini takip etmekle görevlendirmiştir. [243]

Kayseri halkına zarar vermeyeceğini bildirmiş ve askerlerin para karşılığında alış veriş yapabilmeleri için çarşı ve Pazaryerlerinin açık bulundurulmasını istemiştir. Moğolları yendiği duyulunca Baybars yol boyunca halkın coşkun sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Baybars halka hiç dokunmamış şehre de zarar vermemiştir. Askerlerinin şehri yağmalamalarına izin vermemiş ihtiyaçların satın alınmasını istemiştir.[244]

---

[241] İbn Şeddad, a.g.e. s.81
[242] İbn Şeddad, a.g.e. s.81
[243] İbn Şeddad, a.g.e. s.85
[244] Makrizi, a.g.e. s.624

Baybars'ın Moğollar karşısında kazandığı başarı, Anadolu halkını büyük bir sevince boğmuştur. Ancak Elbistan'daki kötü yenilgiyi öğrenen Abaka derhal büyük bir ordu ile Anadolu seferine çıkmıştır. Abaka, Elbistan'da muharebe alanını incelediğinde birçok Moğol askerinin öldürüldüğünü görmüştür. Fakat ölüler arasında hiçbir Selçuklu askerinin cesedine rastlamayınca öfkelenmiş Memlûk sultanıyla işbirliği yaptığını söyleyerek Pervane'yi azarlamıştır.[245]

O, her ne kadar Memlûk sultanının gelişinden kesinlikle haberi olmadığını söylediyse de o sırada orada bulunan Emir İzzeddin Aybek, Pervane'nin söylediklerini yalanlayarak Sultan Baybars ile sürekli haberleştiğini ve Anadolu'ya gelmesi için teşvik ettiğini söylemiştir.[246]

Abaka daha sonra Elbistan'dan Kayseri'ye hareket etmiş ve ordusuna şehrin yağmalanmasını ve halkın kılıçtan geçirilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Abaka'nın hırsı uğruna birçok masum insan kılıçtan geçirilmiştir. Abaka Han bütün öfke ve gazabına rağmen onun gücünden çekindiği için Suriye'de bulunan Sultan Baybars'a karşı bir sefere çıkmaya cesaret edememiş ve bir mektup göndererek hakaretlerde bulunmakla yetinmiştir. Abaka Elbistan'a geldiğinde, Baybars da bu seferin ardından fazla yaşamamış Şam'a varmış ve burada hastalanarak bir süre sonra vefat etmiştir. .[247]

Baybars Moğol istilasına uğrayan yerlerdeki Türklerin göç etmeleri ve Memlûklere sığınmaları ile onları ülkesine kabul etmiştir. Baybars onlara yardım ederek yurtsuz kalan Türklerin kendi topraklarına yerleşmelerine izin vermiştir. Onları sınır bölgelerine yerleştirerek kendilerine yurt edinmelerini sağlamıştır. Çoğunu

[245] İbn Şeddad, a.g.e. s.86
[246] İbn Şeddad, a.g.e. s.86
[247] Makrizi, a.g.e. s.631

Frenklerin elinden aldığı Antakya bölgesine yerleştirmiştir. [248]

Bir yandan Moğollarla savaşırken diğer yandan Haçlılarla mücadele eden Baybars Anadolu'da Haçlı saldırılarına karşı da savaşmış Antakya kontluğuna son vermiştir. Anadolu'da elde ettiği başarılar sonucu aldığı yerlere Türkleri yerleştirmiştir. [249]

Antakya'nın ve diğer bazı Anadolu topraklarının Türkleşmesi tarihinde Baybars zamanında yapılmış olan seferlerin önemi büyüktür. Ancak en az bu seferler kadar önemli olan ikinci bir hadise ise Baybars'ın, o yıllarda kendilerine yurt arayan Türkmenlere karşı olan tutumu ve Türkmen meselesi ile ilgili siyasetidir. Moğol istilası sonucunda Anadolu'nun durumu iyi olmasa da Anadolu'ya Horasan ve Azerbaycan'dan pek çok Türkmen gelmiştir.[250]

Bu şekilde gerçekleşen göçler ile Anadolu'nun Türk nüfusu yoğunluk kazanmış ve Anadolu'nun her yeri Türkmen grupları ile dolmuştur. Anadolu'da birikmiş olan bu Türkmenler dirayetlerini kaybetmiş Selçuklu Sultanlarına itaat etmek istemedikleri gibi Moğollara da tâbi olmak istememişlerdir. Bu sebeple Hülagü ve Abaka zamanında bu Türkmenler üzerine çeşitli zamanlarda Moğol kuvvetleri gönderilmiştir.[251]

Özellikle Baybars'ın Anadolu seferi esnasında Moğollara yardımcı olmayıp onlara katılmadıkları için Memlûklerin geri çekilmesinden sonra Anadolu'ya gelen Abaka tarafından bunların birçoğu öldürülmüştür. [252]

---

[248] İbn Şeddad, a.g.e. s.87
[249] İbn Şeddad, a.g.e. s.88
[250] Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar,(Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. l, Ankara 1963, s.8
[251] Faruk Sümer, a.g.m. s.9
[252] İbn Şeddad, a.g.e. s.150

Moğolların kendilerine karşı uyguladıkları şiddetten muzdarip olan Türkmenlerin bir kısmı Bizans uçlarına göç ederken diğer önemli bir kısmı ise Memlûk Devleti'ne sığınmıştır. Kırk bin evden fazla olan bu Türkmenlere Baybars hiç düşünmeden kucak açmış ve onları Gazze'den itibaren Antakya ve Sis hududuna kadar sınırda bulunan bütün sahil bölgesine yerleştirmiş, kendilerine çoğu Frenklerden alınmış olan topraklan ikta olarak vermiştir. [253]

Türkmenler bu uygulama sonucunda kendileri için güvenli bir yurt bulmuşlar, Memlûk Devleti ise Baybars'ın bu akıllı siyaseti ile Suriye sınırlarında Türkmenlerden oluşan bir tampon bölge oluşturmuştur. Bahsedilen bölgeye yerleştirilmiş olan bu Türkmenler zaman içersinde çoğunlukla; Ayntab, Halep, Antakya ve Trablus yörelerine yerleşmişlerdi.[254]

Genel bir adlandırmayla XIII- XV. Yüzyıllarda Şam Türkmenleri diye tanınan bu Türkler Güney Doğu Anadolu'nun batı kısmında ve kuzey Suriye'de yaşadıkları sırada, özellikle Memlûk Devleti zamanında tükenmez bir kaynak olarak çok önemli siyasi iskân faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Türkmenler Memlûk Devleti'nin en güvenilir yardımcı kuvvetleri olmuşlar ve bu sebeple de Baybars devrinden itibaren Çukurova'daki Ermeni Krallığı üzerine yapılmakta olan seferlere hemen hemen her zaman kalabalık sayıda katılmışlar, buraları yurt edinerek küçük beylikler kurmuş ve bu bölgenin Türkleşmesini sağlamışlardır.[255]

---

[253] İbn Şeddad, a.g.e. s.150
[254] İbn Şeddad, a.g.e. s.151
[255] Faruk Sümer, a.g.m. s. 8

# İKİNCİ BÖLÜM

## SULTAN BAYBARS'IN HAÇLILARLA MÜCADELESİ

Baybars sultanlığı sırasında hem kendi topraklarına saldıran hem de diğer Müslümanları rahat bırakmayan Haçlılara karşı amansız bir mücadele vermiştir. Baybars başa geçmeden önce Haçlılar Suriye'yi ele geçirmiş ve burada hâkimiyet kurmuşlardır. Suriye'yi ele geçirmekle Anadolu'daki Müslümanlara ve Mısır topraklarına daha fazla baskı yapmaya başlamışlardır. Baybars'tan önce Memlûkleri sıkıştırdıkları gibi Baybars zamanında da onları rahat bırakmamışlardır. Ayrıca Anadolu'ya da saldırılar düzenlemişlerdir.

Baybars, kendi topraklarına yapılan saldırıların yanında Anadolu'ya yapılan saldırılara da kayıtsız kalmamış ve onların yardımına da koşmuştur. Haçlılar kutsal toprakları ve Anadolu'yu Müslümanların elinden almak ve Anadolu'ya hâkim olmak niyetiyle yola çıkmışlardır.

Haçlılar Yakın Doğu'da ve Anadolu'da Müslümanların varlıklarını sürdürmelerini istemedikleri için özellikle o devirde İslâm'ın savunuculuğunu yapan Türkler üzerine saldırılar düzenlemişlerdir. Bu saldırılara karşı verilen mücadelelerin birçoğunda başarı sağlanmış ve bu başarılar Haçlıların güç kaybetmesine neden olmuştur. Bu bölümde Baybars'ın Haçlılara karşı verdiği mücadele ve bu mücadele sonucu alınan yerler ve yapılan savaşların sonuçları değerlendirilecektir.

## I. MEMLÛK HAÇLI MÜNASEBETLERİ

Haçlı seferleri Türklerin batıya ilerlemeleri ve 11.yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'yu yurt edinmeye başlamaları üzerine Avrupa Hıristiyan dünyasının papalığın teşvikiyle kutsal yerleri Müslümanların elinden kurtarmak, Türkleri Ön Asya'dan atıp bu topraklara sahip olmak için başlattığı Yakın Doğu'yu kan gölüne çeviren bir saldırı hareketi olarak bilinmektedir.[1]

Birçok unsurun bir araya gelmesiyle ortaya çıkan Haçlı hareketinin asıl amacının Doğu'yu ve Doğu'nun sahip olduğu zenginlikleri ele geçirmek olduğu söylenebilir. Haçlı seferleri yaklaşık iki asır devam etmiştir. Bu seferlerle o asırlarda hüküm süren Türk Devletleri uğraşmak zorunda kalmıştır. Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti, Yakın Doğu'da Eyyubiler ve daha sonra Memlûkler bu seferleri karşılayarak onlarla mücadele etmişlerdir.[2]

Haçlı Seferleri Tarihine baktığımız zaman bu dönemde Haçlılar tarafından düzenlenen birinci sefer esnasında Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus ele geçirilmiştir. Üçüncü sefer sırasında Kıbrıs alınmıştır. Dördüncü sefer sonunda da İstanbul ele geçirilerek buralarda Latin devletleri kurulmuştur.[3]

Haçlı Seferlerinin sürekli olarak devam ettiği ve Haçlı Seferleri Dönemi olarak adlandırılan 1096 – 1291 yılları arasında birçok sefer yapılmıştır. Bu seferler esnasında batı dünyası önce Yakındoğu'yu işgal ederek oralarda ele geçirdiği yerlere yerleşmek, sonra da bu bölgede kurulan Haçlı Devletlerini desteklemek amacı için uğraşmışlardır.

[1] Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2007, s.3
[2] Işın Demirkent, a.g.e. s.3
[3] Işın Demirkent, a.g.e. s.4

Zaman içinde Müslümanlar onların ilk seferler sırasında ele geçirdikleri yerleri geri almaya başlamışlardır. Haçlılar işgal ettikleri toprakları elde tutamayıp başarısız olmaya başlayınca kararlarından vazgeçmemişler aksine seferlere devam ederek bu amaçla Doğu'ya dokuz büyük sefer düzenlemişlerdir.[4]

Haçlı Seferleri hareketinin 1291'de Yakındoğu'da Latin hâkimiyetinin son bulmasıyla bittiği söylense de daha sonraki olaylar göze alındığında bunun böyle olmadığı görülmektedir. Bu hareket, 13. yüzyıldan sonra da asırlarca hep aynı düşüncenin eylemi olarak devam etmiştir. Avrupalılar bu tarihten sonra da Doğu hakkındaki düşüncelerini değiştirmemiş yine aynı yönde çalışmalara devam etmişlerdir. Hatta bu seferler sırasında fark ettikleri Doğu'nun zenginliklerinden yararlanmak için çabalarını sürdürmüşlerdir.[5]

Memlûkler Devleti kurulduğu andan itibaren Haçlı tehlikesiyle uğraşmış onlarla karşı karşıya geldikleri savaşları yenerek İslâm dünyasının koruyuculuğunu üstlenmiştir. Fakat sadece Haçlılar ile uğraşmakla kalmamışlar aynı devirde bu toprakları ele geçirmek isteyen bir başka güç olarak Moğollarla da mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Moğollar Haçlılarla aynı zamanlarda Anadolu ve Yakın Doğu'ya göz diken devletlerden biridir. Bu yüzden bu tarihlerde Türk İslâm dünyası iki güçlü düşmanla uğraşmıştır.[6]

Memlûkler Haçlılara karşı gösterdikleri başarıyı Moğollara karşı da göstermişlerdir. Moğollar kendileri gibi İslâm dini mensuplarının varlığına son vermek isteyen Yakın Doğu'daki Haçlı kuvvetleri ile anlaşarak bazen birlikte hareket etmişlerdir. İslâm dinine inanan bir topluluk olmadıkları için Haçlılar ile ittifak yapmaktan kaçınmamışlardır.

---

[4] Cecıle Morrısson, **Haçlılar**, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s.85
[5] Cecıle Morrısson, a.g.e. s.86
[6] Işın Demirkent, a.g.e. s.5

Bu sebeple bir anlamda aynı amaca hizmet ettikleri için Doğu Hıristiyanları da Moğol istilasını memnuniyetle karşılamışlardır.[7]

İki dış tehlike arasında benzerlikler olsa da ayrıldıkları noktalar da bulunmaktadır. Haçlı tehlikesi İslam topraklarında uzun yıllardır var olan bir durum olmasına rağmen Moğol tehlikesi birden ortaya çıkan ve işgal ettikleri yerleri tamamıyla tahrip etme özelliği taşıyan bir saldırı olmuştur.[8]

Haçlıların giriştikleri hareket ise İslâm fetihlerinin başladığı zamandan itibaren dinî bahanelerle siyasi ve ekonomik emellerini gerçekleştirmek için sürdürdükleri eskiden beri var olan bir tehlike özelliği taşımaktadır.[9]

Moğol tehlikesi karşısında yapılan savaşlar şiddetli ve sonuçları da ağır olmasına rağmen Haçlıların saldırıları ve verdiği tahribat İslâm dünyası için daha uzun süren ve daha ağır sonuçlara sebep olan bir durum olarak görülmektedir. Batı Hıristiyan âlemi Suriye'deki Haçlılara ve diğer Haçlı birliklerine sürekli yardım göndererek onları desteklemişlerdir. Bu da Doğudaki Haçlı prensliklerinin hem maddi açıdan hem de asker açısından ayakta kalmalarını ve varlıklarını sürdürmelerini sağlamıştır.[10]

Haçlıların aksine İran ve Irak'ta hüküm süren Moğollar her ne kadar güçlü olsalar da merkezlerine uzak olan bu topraklarda sürekli olarak beslenebilecekleri insan gücünden yoksun kalmışlardır. Bu sebeple güçlerini koruyamayarak zayıflamışlardır.[11]

---

[7] Carl Brockelmann, **İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi**, çev. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu, Ankara,2002, s.194
[8] M.Sobernheim, "Memlûkler", s.688
[9] Carl Brokelmann, a.g.e. s.194
[10] P.M.Holt, a.g.e. s. 83
[11] Bertold Spuler, a.g.e. s.84

Memlûklerin Haçlılarla mücadelesi sadece bir devlet meselesi değil bütün İslâm dünyasını ilgilendiren bir mesele olmuştur. Memlûkler Haçlı saldırılarının devam ettiği yıllarda İslâm dünyasının liderliğini üstlenmişlerdir. Haçlıların Doğu'nun topraklarını ele geçirip buralara hâkim olması demek buralardaki bütün Müslümanların varlığının sonu demek olurdu. Bu durumun farkında olan Memlûkler, Suriye'deki Haçlı varlığını sona erdirerek buradan gelecek tehlikeyi kesin biçimde önlemişlerdir. Böylece bu bölgeden tamamen gitmelerini sağlamışlardır.[12]

Baybars ilk defa Haçlılarla Eyyubi ordusunda asker olduğu sırada Mısır üzerine düzenlenen yedinci Haçlı seferi sırasında karşı karşıya gelmiştir. Bu seferi karşılayan Turanşah'ın ordusunda yer almış ve büyük yararlılıklar göstermiştir. Mısır üzerine düzenlenen sekizinci Haçlı seferi sırasında da Memlûkler devletinin başında bulunmaktadır.[13]

Haçlı saldırılarının yoğun olarak yaşandığı Baybars'ın on yedi yıl süren saltanatı sırasında birçok savaşlar olmuş ve bu savaşlar Memlûklerin ve diğer Müslümanların kaderini belirlemiştir. Baybars Haçlılara karşı hem İslâm dünyasına yapılan saldırıları karşılama görevini üstlenmiş hem de kazandığı başarılarla devletini güçlendirmiştir.[14]

Baybars döneminde bazı Hıristiyan devletlerle savaşlar yapılmış bazıları ile dost olma yoluna gidilmiştir. Çünkü Hıristiyan devletler arsında birlik sağlanırsa onlara karşı koymanın çok daha zor olacağının farkında olan Baybars bazı Hıristiyan devletlerle dostluk kurarak diğerleriyle aralarındaki ittifakı bir nebze olsun engellemeye çalışmıştır. Tarihte gördüğümüz başarılı birçok devlet adamı gibi

---

[12] M.Sobernheim, "Memlûkler", s.689
[13] Ahmet Refik Altınay, **Haçlılar**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007 s.97
[14] İbn Şeddad, a.g.e. s.146

Baybars da bu siyaseti uygulamış ve bunda da başarılı olmuştur. Ayrıca bu uygulamaların kendisinden sonraki sultanlara ve diğer Müslüman Türk devletlerine de örnek olduğu kanaatindeyiz.

Fransa kralı IX. Lui 1263 yılında Dimyat'a sefer düzenlemeye karar verdiği zaman etrafındaki devlet adamları bunu engellemeye çalışarak öncelikle Tunus'a sefer düzenlenmesini istemişlerdir. Kaynaklarda Dimyat'a sefer düzenlenmesinin engellenmeye çalışılmasında Baybars ile dostluk ilişkileri kurmuş olan Fransa kralının kardeşinin etkisinin olduğu belirtilmektedir. [15]

Memlûklerin Avrupa Hıristiyan devletleri ile ilişkileri genelde ticarete dayalı olmuştur. Haçlılar Memlûkleri ticari faaliyetlerinde de serbest bırakmamıştır. Baybars'ın başa geçtiği ilk zamanlarda Haçlılar işgal ettikleri yerlerde Müslümanların yanı sıra diğer bazı devletlerin ticaret hayatına da müdahale etmeye başlamışlardır.[16]

Bu sıralarda Akdeniz'de ticaret yapan bazı devletlerin gemilerine Suriye'de bulunan Haçlılar zarar vermişlerdir. Bu durumdan rahatsız olan devletlerin bazıları Baybars'tan yardım istemişlerdir. Özellikle Suriye Frenkleri ile anlaşamayan ve ticari faaliyetlerinin engellendiğini düşünen Venedikliler Baybars'tan yardım istemişler ve onunla ittifak yapmışlardır.[17]

Baybars sultanlığı boyunca topraklarının Haçlı tehlikesi altında olduğunu göz ardı etmemiş muhtemel Haçlı saldırılarına karşı her zaman hazırlıklı olmayı elden bırakmamıştır. Onları topraklarından

[15] Khowaitir, a.g.e. s.108
[16] Khowaitir, a.g.e. s.108
[17] İbn Şeddad, a.g.e. s. 147

uzaklaştırmak niyetiyle hareket ettiği için askerlerini de her türlü savaşa hazırlıklı şekilde yetiştirmiştir.[18]

Bunun yanında Memlûkler Devleti o devirde etrafında ve Anadolu'da Haçlı saldırılarını karşılayacak güçlü bir devlet olmadığı için özellikle Baybars devrinde Haçlı saldırılarını karşılayan en güçlü devlet konumunda olmuştur. Haçlılara karşı verilen mücadele ve elde edilen önemli başarılar sonucu Baybars Avrupalı devletlerin dikkatini çekmiştir. Böylece Memlûkler Devletinin onlar üzerindeki itibarı da artmıştır.[19]

Baybars izlediği başarılı siyasetle bazı Avrupa Hıristiyan devletleriyle dostluk kurarak Mısır ve Suriye üzerine yapılabilecek Haçlı saldırılarını haber almak ve engellemeye çalışmak için uğraşmıştır. Bunun yanında onlarla olan ticari faaliyetlerini sürdürmüş ve devletinin ticari hayatını da canlı tutmak istemiştir.

**1)Suriye'deki Haçlılar ile Mücadele**

Ortaçağ'da Avrupa toplumu üzerinde kilise en büyük etkiye sahip olan bir etkendir. Haçlı Seferleri düzenleme fikrini kilise hâkimiyet alanını genişletmek ve toplumun içinde bulunduğu ekonomik bunalımı gidermek için ortaya atmıştır. Siyasi amaçlar taşıdığı halde Haçlı seferlerinin gerekliliğini halka anlatmak ve katılımı artırmak için kilise dini sebepler ileri sürmüştür.[20]

Haçlı seferleri her ne kadar Avrupalılar tarafından dini sebeplere dayandırılmış olsa da bu seferlerin düzenlenmesinin ana gayesinin siyasi ve ekonomik sebepler olduğu söylenebilir. Doğuya

[18] Ahmet Refik Altınay, a.g.e. s.98
[19] İbn Şeddad, a.g.e. s. 148
[20] Işın Demirkent, a.g.e. s.9

sefer düzenleme fikrinin ortaya çıktığı sıralarda Avrupa'da açlık ve yoksulluk hâkimdir. Kutsal toprakları Müslümanların elinden kurtarma bahanesiyle Avrupalılar Doğunun zenginliklerini ele geçirmek istedikleri için toplum üzerinde en büyük etkiye sahip olan kilise dini sebepleri ortaya atarak Haçlı seferlerine katılımı artırmak istemiştir.[21]

Bu tarihlerde Bizans da eski gücünü kaybettiği için zor durumda bulunmaktaydı. Ülkesine o dönemde yapılan saldırılara karşı başarılı bir mücadele verememekteydi. Anadolu'yu işgal eden Türklerin ilerleyişini durduramamaktan şikâyetçi durumdaydı.[22] Türkler Anadolu'yu yurt edinmek için buraya geldiklerinden işgalleri geçici bir işgal değil sürekli devam eden bir işgal özelliği taşımaktaydı.

Bizans kendi başına Türklerle baş edemediğinden bu sebeple Avrupa'dan yardım istemiştir. Kilise Bizans'ın Türkleri bertaraf edememesinden dolayı Doğu Hıristiyan dünyasının tehlikede olduğunu düşünerek bu durumdan da rahatsızlık duymuştur. Anadolu'dan Türkleri atmak ve bu topraklara yeniden sahip olma isteği de Haçlı seferlerinin düzenlenmesinde önemli etkenlerden biri olmuştur. [23]

Bu düşüncelerle bütün hazırlıklarını tamamlayıp XI. Yüzyılın sonlarına doğru yola çıkan Haçlılar Anadolu'dan başlayarak Doğu'daki işgallerini sürdürmüşlerdir. Kutsal toprakları kurtarmak bahanesiyle önce Kudüs'e saldırıp burayı ele geçirmişler ve Suriye'ye kadar ulaşmışlardır. Ele geçirdikleri Kudüs, Urfa, Antakya Trablus yerlerde kendilerine merkezler kurmuşlardır. [24]

---

[21] Işın Demirkent, a.g.e. s.10
[22] Cecıle Morrısson, a.g.e. s.87
[23] Işın Demirkent, "Haçlılar", s.526
[24] Işın Demirkent, "Haçlılar", s.541

Memlûkler Devleti kurulduğu sıralarda Haçlılar çoktan Suriye'nin kuzeyinde ve güneyindeki şehirleri ele geçirmişlerdi. Özellikle sahile yakın yerlerde hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. Ele geçirdikleri bölgelerde kurdukları merkezlerde hüküm sürmektedirler. Buralarda boş durmayarak faaliyetlerine aralıksız devam etmişler hâkimiyet alanını genişletmek için çabalarını sürdürmüşlerdir.[25]

Kutsal toprakları ele geçirmek amacında oldukları için etraflarında bulunan devletlere ve halklarına saldırılarını sürdürmüşlerdir. Onlara rahat vermedikleri gibi Memlûkleri de rahat bırakmamışlardır.[26]

Haçlı saldırıları Memlûkler zamanında yoğun bir şekilde devam etmiştir. Haçlılar Memlûklerin güçlü bir devlet olmasını istememişlerdir. Baybars sultan olmadan önce Haçlılara karşı yapılan savaşlarda yer almıştır. Orduda yer aldığı zamanlarda yapılan bu savaşlarda başarılar göstermiştir. Devletin başına geçtiğinde Haçlıları tanımakta, onların nasıl bir tehlike oluşturduğunu bilmektedir.[27]

Baybars Eyyubilerin ordusunda iken devletin gücünü yitirdiği dönemde Haçlılar Doğu'daki karışıklıktan yararlanmak için Fransa kralı IX. Lui önderliğinde yeni bir sefer hazırlamaya karar vermişlerdir. Papa da yeni bir sefer düzenlenmesi konusunda krala destek olmuş ve 1245'te Hıristiyanlara yeni bir çağrıda bulunmuştur.[28]

Yapılan hazırlıklardan sonra Kral IX. Lui önderliğinde bir ordu hazırlanmıştır. Kral IX. Lui, Fransız ve İngilizlerden oluşan bir orduyla amacını gerçekleştirmek için yola çıkmıştır. İlk olarak Kıbrıs'ı ele geçirip

---

[25] S.Runcıman, a.g.e. s.270
[26] İsmail Yiğit, **İslam Tarihi**, s.39
[27] İsmail Yiğit, a.g.e. s. 41
[28] S.Runcıman, a.g.e. s. 271

Mısır'a doğru yönelerek 1249 yılında Dimyat'ı işgal etmişlerdir. Bu işgallerinde başarılı olmuşlar ve Dimyat'ı ele geçirmişlerdir.[29]

Fransa kralı yönetimindeki Haçlı ordusu, Dimyat'ı ele geçirdikten sonra bu topraklardan gitmemiş başarılı olmalarından güç alarak buradaki işgallerine devam etmek istemişlerdir. Eyyubi sultanı Melikü's- Salih'in ölmesi ile Kahire'de baş gösteren karışıklıklardan da yararlanmak amacıyla Kahire üzerine yürümeye karar vermişlerdir. 1250 yılında Mısır karargâhına ani bir baskın yapmışlardır.[30]

Bu baskın karşısında hazırlıksız yakalanan Müslümanlar direnmiş olsalar da başarılı olamamışlar ve askerlerin çoğu öldürülmüştür. Kaçabilen az sayıda asker Mansura denilen yere sığınmıştır. Bu askerlerin başında bulunan Bahriye emiri Fahreddin başarılı olamamış baskın sırasında öldürülmüştür. Fahreddin'in öldürülmesinden bir süre sonra Bahriye emirliğini Baybars üstlenmiştir.[31]

Askerlerin kaçtığını görerek Mansura'yı ele geçirip Mısır ordusunu tümden yok etmek isteyen Haçlılar, kaçan askerlerin peşine düşmüşlerdir. Mansura'ya gelen Fransa Kralı IX. Lui komutasındaki Haçlı askerleri amacına ulaşamamıştır. İstediği başarıyı elde edemeyen Fransa Kralı IX. Lui de esir alınmıştır. Haçlı askerlerinin birçoğunu da öldürülmüştür. Haçlılar aldıkları yenilgiyle umdukları sonucu alamadan geri dönmüşlerdir.[32]

---

[29] P.M. Holt, a.g.e. s.85
[30] İbn Abdü'z-Zahir, a.g.e. s.244
[31] Khowaitir, a.g.e. s. 7
[32] S.Runcıman, a.g.e. s.286

1250 yılında Melikü's-Salih'in ölümünden sonra Turanşah başa geçmiştir. Haçlılarla yapılan savaş sırasında başa geçen Turanşah, Bahriye Memlûklerin düzenlediği bir suikast sonucu öldürülmüş ve Eyyubbi saltanatı sona ermiştir.[33]

Eyyubilerin sarayında askeri gücü oluşturan Memlûkler zamanla güçlenerek Turanşah'ın öldürülmesi ile yönetimi ele geçirmişlerdir. Turanşah'ın Haçlılara karşı yapılan savaşta büyük etkisi olan Bahrilere önem vermeyerek kendi adamlarını üst kademelere getirmesi öldürülmesinde etkili olan nedenlerden biridir. Bahrilerden biri olan Baybars, Turanşah'a düzenlenen suikasta katılmış bu suikastta başarılı olunmasıyla Memlûkler arasındaki etkinliğini artırmıştır.[34]

Memlûkler tarafından Turanşah'ın öldürülmesinden sonra Melikü's-Salih'in dul karısı Şecerü'd-Dür devletin başına geçmiştir. Aybek de ordu komutanlığına getirilmiştir. Şecerü'd-Dür başa geçtikten sonra ilk olarak Haçlılar meselesini çözmeye çalışmıştır.[35]

Yapılan görüşmeler sonucunda anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmayla Haçlılar Dimyat'ı geri vermeyi ve ayrıca esirlerinin kurtuluşu için fidye ödemeyi de kabul etmişlerdir. Haçlıların anlaşmaya göre Dimyat'ı boşaltmasıyla şehir savaş yapılmadan geri alınmıştır. Böylece bir süreden beri işgal altında olan şehir işgalden kurtulmuştur.[36]

Fransa Kralı IX. Lui anlaşmaya varıldıktan sonra adamlarıyla birlikte Akka'ya gelmiş isteyenin ülkesine dönebileceğini söylemiştir.

---

[33] Makrizi, a.g.e. s.356
[34] P.M.Holt, a.g.e. s.85
[35] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.246
[36] K.Y.Kopraman, Mısır Memlûkleri (1250–1517) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çağ Yay. İst. 1987, C.VI, s.441

Fakat kendisi ülkesine dönmemiş faaliyetlerini sürdürmek üzere Akka'da kalmıştır.[37]

Şecerü'd-Dür, kadının sultan olmasından dolayı tepki almış ve bu nedenle Aybek ile evlenerek tahtı ona bırakmıştır.[38] Bu sıralarda bir de Memlûk devletiyle bu devleti tanımayıp Suriye'de saltanatını ilan eden Eyyubi meliklerinden En-Nasır Yusuf arasında mücadele başlamıştır. En-Nasır, Akka'da bulunan Fransa kralına haber göndererek yardımlarına karşılık Kudüs'ü onlara bırakacağını bildirmiştir. [39]

En-Nasır'ın teklifi üzerine Fransa kralı, Aybek'e elçi göndererek esirler meselesi halledilmezse En-Nasır ile anlaşacağını söylemiştir. Aybek, savaşı göze alamayarak sorunun çözülmesi için kralla anlaşmış ve böylece Mısır'da esir bulunan Haçlı askerleri karşılıksız olarak esaretten kurtulmuştur(1252). Bu olaydan bir yıl sonra halifenin yardımıyla Aybek ile En-Nasır arasında anlaşma yapılmıştır. Fransa Kralı esirlerin kurtulmasından bir süre sonra Suriye'den ayrılmıştır.[40]

Aybek bir süre devleti yönettikten sonra 1257 yılında öldürülmüştür. Aybek'in öldürülmesiyle sultan naipliğine getirilen Kutuz bir süre sonra sultanlığı ele geçirmiştir.[41] Kutuz'un tahta geçtiği sıralarda Moğollar Haçlılarla anlaşıp onların yardımıyla Suriye'yi işgal ederek buradaki Müslümanlara zulmetmişlerdir. Kutuz Moğolların Suriye'yi işgal etmesinden sonra Mısır için de işgal tehlikesinin söz konusu olduğunu düşünerek savaş hazırlığına başlamıştır.[42]

---

[37] P.M.Holt, a.g.e. s.86
[38] Makrizi, a.g.e. s.367
[39] S.Runcıman, a.g.e. s.265
[40] S.Runcıman, a.g.e. s.268
[41] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 99
[42] P.M.Holt, a.g.e. s.90

Suriye'yi işgal eden Hülagü kumandasındaki Moğollar Mısır'a saldırmaya karar vermişlerdir. Hülagü saldırıya girişmeden önce Kutuz'a haber göndererek teslim olmasını istemiştir. Savaşmaya kararlı olan Kutuz, Moğolların bu teklifini kabul etmemiştir. Savaş için gerekli her türlü hazırlığı tamamlamaya çalışmıştır. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Kutuz tarafından ilk olarak Baybars keşif amacıyla Moğollar üzerine gönderilmiştir.[43]

Baybars keşif sırasında Moğol ordusunun Ayn Calut mevkiinde olduğunu öğrenmiştir. Baybars'ın ardından Memlûk ordusunun da buraya gelmesiyle Moğol ordusuyla bu mevkide karşılaşmışlardır. Memlûk ordusu Moğol ordusuyla 1260 yılı Ramazanında savaşa tutuşmuştur. Memlûkler büyük çabayla onları yenerek Suriye'deki Moğol işgalini kırmışlar ve Mısır'ı da onların işgalinden kurtarmışlardır. [44]

Moğollarla yapılan savaşın galibiyetle sonuçlanması ile Memlûkler yakında kurulmuş olan devletlerinin gücünü kanıtlamışlardır. Bu galibiyet büyük bir sevince yol açmıştır. Savaşın kazanılması halinde Halep naipliğini Baybars'a vadeden Kutuz sözünü yerine getirmemiş bu görevi savaştan hemen sonra başkasına vermiştir. Kutuz'un sözünü yerine getirmemesi ortamın gerilmesine ve onun öldürülmesine neden olmuştur. Baybars Kutuz'u öldürerek 1260 yılında tahtı ele geçirmiştir.[45]

Baybars, tahtı ele geçirdikten sonra devletini güçlendirmeye çalışmış bu nedenle Haçlılar üzerine de saldırılar düzenlemiştir. Onun döneminde sonuçları bakımından Memlûkler ve Haçlılar açısından önemli savaşlar yaşanmıştır.

---

[43] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 253
[44] P.M. Holt, **The Cambridge History of İslam**, Cambridge, 1970, s.214
[45] İsmail Yiğit, a.g.e. s.40

Yapılan bu savaşların çoğunda Memlûkler galip gelmiştir. Savaşların kazanılmasıyla birlikte devletin etkinliği artmış böylece siyasi anlamda başarı elde edilmiştir.[46] Baybars'ın siyasi uygulamalarından Haçlıları bu topraklardan atmaya kararlı olduğunu görmekteyiz.

Baybars tahta geçtiği zaman ilk önce Memlûklerin Suriye ve Mısır'daki hâkimiyetini kuvvetlendirmek için Hülagü tarafından son verilmiş olan Abbasî Hilafeti'ni Mısır'da yeniden kurmuştur. Haçlılarla olan mücadelesi ve diğer mücadelelerinde Mısır'da Abbasi hilafetini yeniden kurması ona sultanlığı boyunca Müslümanların gözünde ve dış düşmanlarına karşı güç kazandırmıştır.[47]

Baybars sultan olduğunda Frenklerin Suriye'deki hâkimiyet sahası sahil boyunca Gazze'den Çukurova'ya kadar uzanmaktadır. Bu bölge içinde bulunan büyük ve korunmuş mevkiler onları Doğuya karşı müdafaa etmektedir.[48]

1260 yılı sonlarında Yafa ve Beyrut'tan gelen Frenk elçileri ileri sürdükleri bazı şartlarla Baybars'tan barış istemişlerdir. Fakat sultan bu elçilere önem vermemiş aksine Nablus'taki haçlı esirlerin çalıştırılmak üzere Dımaşk'a nakledilmesini emretmiştir.[49]

Bu hareketleri karşısında Frenklerin üzerine küçük bir birlik gönderilerek yağma hareketinde bulunulmuştur. Bu yağma akınlarının devam etmesi üzerine Frenkler de Avrupa'dan gelen ve Memlûklere ihraç edilen ticaret mallarının satışını engellemeye başlamışlardır. Bunun neticesinde sıkıntıya düşen Baybars Frenklerin anlaşma teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır. 1261 yılında yapılan anlaşmaya göre

---

[46] P.M.Holt,a.g.e. s.84
[47] Ali Aktan, Mısır'da Abbasi Halifeleri, **Belleten**, C.LV, sayı 214 TTK, s.617
[48] S.Runcıman, a.g.e. s. 270
[49] Makrizi, a.g.e. s.463

yağma hareketlerine son verilerek esirler mübadele edilmiştir.[50] Baybars'ın Frenklerle anlaşmayı kabul etmesinde bu sıralarda iç meselelerle uğraşıyor olmasının etkisi olmuştur.

Baybars'a karşı isyan eden Kerak naibi El-Melik Mugis ile olan mücadelesi bu tarihlere rastlamaktadır. İçerideki otoritesini güçlendirmeye çalışan Baybars Frenklerle anlaşarak kendine isyan eden emirler ve diğer iç meseleleri halletmeye yönelmiştir. Kendisine karşı gelen emirler ve sultanlığını tanımayarak kendi saltanatını ilan etmeye çalışanlarla mücadele ederek onları yenmiş ve saltanatını sağlamlaştırmıştır. [51]

Baybars, iç meseleleri çözüme kavuşturduktan sonra Haçlıları bu topraklardan uzaklaştırabilmek için ilk olarak Filistin kıyısında güçlü bir mevki olan Akka'yı ele geçirmeyi hedeflemiştir. Kent güçlü bir şekilde korunduğu için uzun bir hazırlık yapılmadan saldırmanın yararsız olacağına karar veren Baybars, savunma kalelerinden birini kuşattıktan sonra burayı alamayarak geri çekilmiştir.[52]

Baybars hazırladığı orduyu 1262 yılında Antakya kontluğu üzerine göndermiştir. Antakya kontluğu bu topraklarda uzun süredir varlığını sürdüren kontluklardan bir tanesidir. Bu saldırıyla Baybars, Antakya kontluğunu alamamıştır.[53]

Frenklerin yürürlükte olan anlaşmaya uymadıklarına dair 1263 yılı baharında Suriye'deki naiplerden şikâyet gelmiştir. Baybars, bizzat Suriye'ye giderek meseleye müdahale etmiştir. Memlûk ordusu Akka'ya gelerek şehri yağmalamıştır. Bu defa Frenkler sultandan özür dilemeye başlamışlar hediyelerle gelerek Baybars'ın huzuruna çıkmışlardır.

[50] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.292
[51] Ali Aktan, "Memlûk-Haçlı Münasebetleri", s.152.
[52] S.Runcıman, a.g.e. s.273
[53] İbn Abdi'z- Zahir, a.g.e. s.294

Sultan onları affederek hediyelerini kabul etmiş mallarına ve canlarına zarar verilmemesi için görevlilere emir vermiştir.[54]

Frenklerin Suriye'deki faaliyetlerini titizlikle takip eden Baybars bölgede bulunan Haçlı kontluklarının aralarında ittifak kurup birlikte hareket etmemeleri için büyük çaba sarf etmiştir. Eğer kontluklar askeri güçlerini birleştirirlerse bu durumun Mısır için büyük tehlike oluşturacağını bilen Baybars bir süre sonra Haçlı askerlerinin Yafa'da toplanmalarını bahane ederek harekete geçmiştir. Ordunun Yafa'ya ulaşmasıyla birlikte yapılan saldırılar sonucu Yafa'da bulunan kuvvetler dağıtılmıştır.[55]

Baybars Frenklerin kendisine karşı Moğollar ile bir ittifak teşebbüsünde bulunduklarını öğrenince bu sebeple ordusuyla Mısır'dan ayrılarak harekete geçmiştir. Bu iki gücün birleşmesi devlet için büyük tehlike oluşturmanın yanında iki büyük düşmanla birden savaşma ihtimalini ortaya çıkaracağından 1265 yılında Arsuf'un kuzeyine gelmiştir.[56]

Arsuf'un gerisindeki dağlık arazide oyalanıyormuş gibi hareket ederek düşmanı aldatmış ve Kaysâriye mevkiine saldırmıştır. Şehir hemen teslim olmuş iç kale biraz direnmiştir. Sonunda kale de teslim olunca şehir tamamen ele geçirilmiştir.[57]

Haçlıların hiç beklemedikleri bir anda Hayfa üzerine yürüyen Memlûk ordusu burayı da ele geçirmiştir. Hayfa'daki Frenkler durumu önceden öğrenip şehri boşalttıkları için şehrin ele geçirilmesi zor olmamıştır.[58]

---

[54] S.Runcıman, a.g.e. s.274
[55] S.Runcıman, a.g.e. s.274
[56] Khowaitir, a.g.e. 86
[57] Makrizi, a.g.e. s.527
[58] Makrizi, a.g.e. s.529

Aynı yıl içerisinde Baybars Arsuf üzerine yürümüştür. Arsuf çabuk teslim alınamamıştır. Kuşatmaya uzun süre dayanan Haçlılar ancak bir ay sonra teslim olmuşlardır. [59]

Arsuf'un alınmasından sonra Trablus hâkimi Bohemund Baybars'a misilleme de bulunmak gayesiyle Humus üzerine yürümek istemiş fakat Humus emirinin hazırlıklı olmasıyla başarılı olamamış geri çekilmek zorunda kalmıştır.[60]

Moğol hükümdarı Hülagü'nün 1265 yılında ölümünden sonra yerine oğlu Abaka geçmiştir. Hülagü sultanlığı sırasında Müslümanlığı kabul etmiş olan Altın Ordu devleti ile mücadele etmesi nedeniyle Memlûkler üzerine sefer düzenleyememiştir. Abaka başa geçtiğinde iç meselelerle uğraşmış bir süre Memlûkler üzerine seferde bulunamamıştır. Bu süre içerisinde Baybars, Haçlılarla uğraşmaya devam etmiştir.[61]

Memlûk sultanı bir yıl önce yaptığı saldırılardan sonra önemli kaleler ele geçirmiştir. Bu seferlerden sonra boş durmayarak askerlerini ayrı birlikler halinde keşif seferlerine göndermiştir. Bu seferlerde Frenk bölgelerinde çeşitli yağma hareketlerinde bulunulmuştur.

Ayrıca Akka Kontluğu üzerine yürümeyi düşünen Baybars bu yağma hareketleri sırasında onların büyük bir hazırlık içerisinde olduğunu ve şehrin iyi korunduğunu öğrenmiştir. Bunun üzerine yönünü değiştirerek önemli kalelerden biri olan Safed üzerine yürümeye karar vermiştir. [62]

---

[59] Makrizi, a.g.e. s.529
[60] S.Runcıman, a.g.e. s.275
[61] S.Runcıman, a.g.e. s.275
[62] Ibn Tağribirdi, a.g.e. s.138

Safed Frenklerin büyük kalelerinden biri olup Baybars'ın Suriye'deki fetih hareketlerine engel olmaktadır. Baybars, güçlü bir orduyla Safed üzerine saldırmak için harekete geçmiştir. Çevredeki Haçlı kontluklarının yardım göndermelerini önlemek için ordusunu gruplara ayırmıştır. Memlûk ordusunun ilk taarruzu başarısız olmuş fakat Haçlı askerleri kaleyi Memlûklere karşı uzun süre korumanın mümkün olmadığını görünce burayı 1266 yılında Baybars'a teslim etmeye karar vermişlerdir.[63]

Bu nedenle Baybars'a bir elçi heyeti göndererek öldürülmemek şartıyla kaleyi teslim edebileceklerini bildirmişlerdir. Baybars da yanlarına silah ve değerli eşyalarını almamaları şartıyla bunu kabul edebileceğini söylemiştir. Frenkler saldırılara dayanamayınca kaleyi teslim etmek zorunda kalmışlardır. Böylece Safed kalesine yapılan saldırı da başarıyla sonuçlanmıştır.[64]

Safed kalesinin alınması Baybars'a Celile bölgesi üzerinde hâkimiyet sağlamıştır. Safed'in alınmasından hemen sonra kolayca teslim alınan Toron'a saldırılmıştır. Aralarında yapılan anlaşmaya göre Frenkler, kaleden ayrılırken yanlarında silah ve değerli eşya götürmeyeceklerini ve kaleye zarar vermeyeceklerini bildirmişlerdir. Ancak anlaşmaya uymamaları nedeniyle hepsinin öldürüldüğü bildirilmektedir.[65]

1266 yılı yaz sonlarında Ermeni kralı Hethum Memlûk donanmasının gemi inşası için gerekli olan Anadolu'dan yapılan ağaç sevkıyatını engellemeye çalışmıştır. Bu nedenle Baybars Çukurova Ermenileri üzerine saldırı düzenlemiştir. Saldırı sırasında sayıca daha az olan Ermeniler bozguna uğratılmıştır. Ermenilerin bozguna

[63] Khowaitir, a.g.e. s. 90
[64] Makrizi, a.g.e. s. 535
[65] S.Runcıman, a.g.e. s.276

uğratılması Anadolu'da sevinçle karşılanmıştır. Çukurova Ermeni Krallığı bu yenilgiden sonra bir daha eski gücüne kavuşamamıştır. [66]

Frenk askerlerinin Akka civarında yağma hareketlerinde bulunduklarını öğrenmiştir. Bunun üzerine Baybars 1267 yılı baharında Akka önlerine sefere çıkmıştır. Ancak şehrin surlarına yaptığı saldırı başarısız olunca buranın etrafında bulunan yerleri yağmalamakla yetinmiştir.[67]

Haçlılarla savaşmaya aralıksız devam eden Baybars, 1268 yılı başlarında ordusu ile Mısır'dan Yafa şehrini ele geçirmek için yola çıkmıştır. Memlûk ordusu Yafa şehrine geldiğinde şehir böyle bir saldırı beklemediği için hazırlıksız yakalanmıştır. Bu yüzden saldırılara dayanamayan Franklar bir süre sonra kaleyi teslim etmişlerdir. Yafa ele geçirildikten sonra Trablus'a yönelinmişse de burası alınamamıştır.[68]

Baybars aynı yıl içerisinde Yafa'dan sonra yine alınması gereken önemli kalelerden biri olan Sakif kalesine yönelerek ordusunu burayı kuşatmakla görevlendirmiştir. Kalede savunmanın kuvvetli olması üzerine Baybars'ın ordusu da onun emriyle saldırılarını sürdürmüşlerdir. Bir süre devam eden saldırı hareketinden sonra burayı da ele geçirmişlerdir.[69]

Baybars'ın almaya karar verdiği ve bu sebeple saldırılar düzenlediği çoğu yeri alması ve küçük yenilgiler haricinde düzenlenen bütün savaşları kazanması hem onu Haçlılara karşı siyasi olarak daha güçlü duruma getirmiş hem de onlara karşı verdiği mücadelede daha cesaretli davranmasını sağlamıştır. Yapılan savaşlar sonucunda aldığı

---

[66] Mehmet Ersan, "Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler", Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 1995 s. 187
[67] Makrizi, a.g.e. s. 536
[68] S.Runcıman, a.g.e. s.276
[69] Makrizi, a.g.e. s. 538

galibiyetlerle faaliyetlerini sürdürerek birçok yere saldırılar düzenlemiş ve Haçlıların yıpranmasını sağlamıştır. Baybars'ın Antakya prensliğine son vermiş olması da en önemli başarılarından biridir. Haçlılar böylece Doğu'daki en önemli merkezlerinden birini kaybetmişlerdir. [70]

**2) Baybars'ın Antakya'yı Ele Geçirmesi**

Baybars 1260 yılında başa geçince öncelikle arka arkaya baş gösteren iç meseleleri halletmiş ve içteki otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra sıra dış düşmanlarla mücadeleye gelmiştir. Başa geçtiğinde Baybars'ın karşısında iki güçlü düşman bulunmaktadır. Bunlardan biri Moğollar diğeri de Haçlılardır. Özellikle Suriye'de bulunan ve Frenkler denilen Haçlı grubu Memûklere rahat vermemekteydiler.[71]

Haçlıların bu topraklardan gönderilmesini isteyen Baybars sultanlığı boyunca bu yönde çalışmalarda bulunmuştur. Bu konuda verdiği mücadelenin sonuçlarından biri Antakya Haçlı kontluğuna son vermesidir. Antakya'nın alınması hem Haçlılar açısından hem de Baybars ve devleti açısından önemli sonuçlar doğurmuştur.[72]

Antakya 1098 yılında yapılan Haçlı seferi sırasında Haçlılar tarafından ele geçirilmiştir. Yapılan savaştan sonra şehirdeki Müslümanlar öldürülmüş ve burada bir Haçlı Prensliği kurulmuştur. Haçlı Prensliğinin kurulmasından bir süre sonra bu prensliğin hâkimiyetini Bohemund ele geçirmiştir.[73]

---

[70] S.Runcıman, a.g.e. s.276
[71] I.Demirkent, "Haçlılar", s. 542
[72] Khowaitir, a.g.e. s.92
[73] Makrizi, a.g.e. s.543

Ele geçirildikten sonra birçok savaş yapılmış ve değişik kişiler tarafından yönetilmiş olan Antakya prensliği Baybars tarafından ortadan kaldırılıncaya kadar Haçlıların hâkimiyetinde varlığını sürdürmüştür. Antakya, Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra en çok onların hâkimiyetinde kalan şehirlerden biridir. [74]

Baybars'ın Suriye'yi Moğollara ve Haçlılara karşı koruyacak ve onları bu topraklardan atacak şekilde bir siyaset izlemeye çalıştığı söylenebilir. Düşmanını tanıyarak ve onların durumunu bilerek hareket etmeye çalışan Baybars onları bozguna uğratmak için gerekli tedbirleri almıştır. Onların güçlerinin farkında olduğu için bütün gerekli hazırlıkları yapmaya çalışmıştır.[75]

1261 yılında Antakya prensliğinin ve Trablus'un başında bulunan IV. Bohemund Baybars başa geçtiğinde Moğollar ile anlaşarak Memlûklere karşı cephe almış ve onlarla savaşmaya karar vermiştir. Bunun üzerine Suriye'deki Memlûklere ait bazı kalelere saldırılar düzenlemiştir. Baybars da 1262 yılında Antakya'ya hücum etmiştir. Memlûk ordusu şehri tamamıyla kuşatmış ele geçirmek üzereyken Ermenistan kralı Hethum'un Haçlı ordusuna yardım etmesiyle Memlûk ordusu geri çekilmiştir.[76]

Baybars Haçlılar üzerine tam bir saldırı hareketi düzenlemeden önce kendisini her yönden güçlendirmeye çalışmıştır. Siyasi anlamda yaptığı çalışmalardan biri Moğolların saldırısıyla Bağdat'ta sona eren halifelik makamını Mısır'a getirmesidir.[77]

---

[74] Sayime Durmaz, "Haçlılar ve Doğu Hıristiyanlığı", Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,2004 s.89
[75] Khowaitir, a.g.e. s.94
[76] Makrizi, a.g.e. s.545
[77] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 275

Halifeliği Mısır'da yeniden kurmakla Müslümanların önderi olma vazifesini üstlenmiştir. Ayrıca bazı ülkelerle de ittifak yapmıştır. Bunlardan biri Altın Ordu Devleti hükümdarlarından İslâmiyeti kabul etmiş olan Berke ile yaptığı dostluk anlaşmasıdır.[78]

Bu arada Haçlılara karşı bazı seferler düzenlemiştir. Haçlılar üzerine düzenlediği seferlerde Yafa, Aslis ve Arsuf şehirlerini ele geçirmiştir. 1266'da da Akka üzerine yürüyen Baybars burayı alamamıştır. Baybars Haçlılara karşı verdiği mücadeleyi 1268 yılında Antakya'yı fethederek sürdürmüştür. [79]

Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra Mısır'dan yola çıkarak Antakya yakınlarına gelen ordu Baybars tarafından üçe ayrılmıştır. Birinci grup Antakya'nın deniz ile bağlantısını kesmek için deniz kenarına, ikincisi Suriye ile Çukurova arasındaki geçitlere gönderilmiştir. Baybars diğer grubu da kendi komutasına alarak Antakya'yı her taraftan kuşatmıştır.[80]

Kuşatma sırasında şehrin surları güçlü durumdaysa da Bohemund'un bütün kesimleri koruyabilecek sayıda askeri bulunmamaktadır. Bir de diğer devletlerden askeri yardım alamayınca yaşanan şiddetli mücadelelerden sonra şehir ele geçirilmiştir.[81]

Şehrin alınmasıyla birlikte uzun yıllardır varlığını sürdüren Antakya prensliği ortadan kaldırılmıştır. Yenilginin kaçınılmaz hale gelmesi üzerine Bohemund Baybars'a barış teklifinde bulunmuştur. Yapılan anlaşmayla birlikte Haçlılar üzerine yapılan seferlere bir süre ara verilmiştir. [82]

---

[78] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.289
[79] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 143
[80] Makrizi, a.g.e. s.550
[81] Makrizi, a.g.e. s.553
[82] Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri,** s. 69

Antakya'nın Memlûkler tarafından ele geçirilmesinden sonra Bohemund büyük bir üzüntüye kapılmıştır. O böyle bir sonuçla karşılaşacağını hiç düşünmemiştir. Hatta bu savaş öncesinde Moğollarla ittifak yapıp Baybars üzerine saldırmayı planlamıştır. Fakat Moğollar onunla ittifak yapma konusunda acele etmemişlerdir.[83]

İttifak halinde olmayı düşündüğü Ermeni Krallığının da 1266 yılında Memlûkler tarafından iyice yıpratılmış olmasından dolayı ümitleri boşa çıkmıştır. Hiç beklemediği bir anda Memlûklerin saldırması onun için yenilgiyi kaçınılmaz hale getirmiştir. [84]

Antakya'nın ele geçirilmesi Müslümanlar açısından çok önemli bir gelişme olmuştur. Bu galibiyetle Anadolu'daki Müslümanlar Haçlılara karşı başarılı olabileceklerini, onları yenebileceklerini anlamışlardır. Antakya prensliği Haçlıların Urfa'dan sonra Doğu'da kurduğu ikinci büyük prensliktir. Buranın ele geçirilmesi Haçlıların Doğu'da kurdukları hâkimiyetin büyük bir darbe almasına neden olmuştur.[85]

Antakya prensliği bu topraklardaki varlığını yaklaşık bir asır korumuştur. Antakya'nın ele geçirilmesi Haçlıların Hıristiyanların gözünde itibarının da zedelenmesine neden olmuştur. Bundan sonra Hıristiyanlık Suriye'de hızla çökmeye başlamıştır.[86]

Baybars'ın Haçlılara karşı başarılı bir mücadeleyle 1268'de Antakya'yı ele geçirmesi Avrupa'da büyük yankı uyandırmıştır. Haçlıların başarılarına karşı beslenen inanç azalmış fakat yine de yeni seferler düzenleme fikri devam etmiştir. Antakya şehri de Hıristiyanlar

[83] Makrizi, a.g.e. s.566
[84] S. Runcıman, a.g.e. s.277
[85] Makrizi, a.g.e. s. 570
[86] S. Runcıman, a.g.e. s.278

için eski önemini yitirmiş bundan sonra sadece bir sınır şehri olarak kalmıştır.[87]

### 3) Antakya'nın Alınmasından Sonraki Haçlı Mücadeleleri

Antakya zaferinden sonra yorgun düşen ordusunun ve kendisinin dinlenebilmesi için faaliyetlerine bir süre ara vermeyi düşünen Baybars Haçlıların Antakya yenilgisinin acısını çıkarabilmek amacıyla yeni bir Haçlı seferi düzenleme çalışmalarına hız verdiklerini öğrenmesiyle bu düşüncesini uygulayamamıştır.[88]

Baybars, Antakya'nın alınmasından sonra Bohemund ile anlaşma yapmış Haçlılar üzerine yapılan seferlere ara vermişse de Hıristiyanlar saldırı politikasından vazgeçmemişlerdir. Yenilgiler alınsa da Avrupa'da yeni Haçlı seferi düzenleme fikri canlılığını korumaktadır. Haçlılar hiç yılmadan bütün güçleriyle Doğu'ya Müslümanlar üzerine saldırı planları yapmaya devam etmektedirler.[89]

Bir süre sonra Aragon kralı Doğu'da ele geçirip tekrar kaybettikleri toprakları kurtarmak ve Suriye'deki Haçlı grubuna yardım etmek için yeni bir sefer hazırlığına girişmiş ve 1269 yılında kalabalık bir filo ile denize açılmıştır.[90]

Deniz yolculuğu sırasında kış ayları olması sebebiyle büyük bir fırtına çıkmış Kral ve donanmanın çoğu geri dönmek zorunda kalmıştır. Donanmanın çok az bir kısmı Akka'ya ulaşabilmiştir. Bu kuvvetler Akka'ya ulaşınca az sayıda kalmalarına rağmen kendilerine olan

---

[87] Işın Demirkent, "Haçlılar",s .531
[88] Ali Aktan, a.g.m. s. 153.
[89] S. Runcıman, a.g.e. s.279
[90] Makrizi, a.g.e. s.579

güvenlerini yitirmemişler Müslümanlara savaş açma hususunda ısrarlı davranmışlardır.[91]

Haçlıların Akka'ya ulaştığını öğrenen Baybars, harekete geçerek ordusuyla Akka önlerine gelmiştir. [92] Avrupa'dan gelen askerler hemen taarruza geçmek istemesine karşı Akka'daki Hıristiyan birlikler Baybars'ın pusu kurmuş olma ihtimalini göz önüne alarak onları bu fikirden vazgeçirmek istemişlerdir. Fakat düşmana saldırma konusunda ısrar ettiklerinden dolayı onları engelleyememişlerdir.[93]

1269 yılı sonunda düzenledikleri saldırı hareketinden sonra Baybars'ın kurduğu pusuya düşerek hiçbir başarı elde edemeden pek çoğu öldürülmüş az sayıda kişi canını kurtarabilmiştir. Batıdan gelen yardım yeterli olmamış Haçlılar bu savaşı kazanamamışlardır. Saldırı konusunda inat etmelerinden dolayı savaşta her iki taraf büyük zarara uğramıştır.[94]

Kaynakların belirttiğine göre Haçlılar, Avrupalı devletlerin yanında Doğu'daki Hıristiyan devletler tarafından da desteklenmişlerdir. Yenilseler dahi sürekli güçlerini yenileyebildikleri için geri çekilmeyi düşünmemiş olduklarını söyleyebiliriz.

Doğu'daki Hıristiyan devletler dini sebeplerle yola çıktıklarını ileri süren Haçlılara yardım etmeyi bir görev sayarak onlarla birlikte hareket etmişlerdir. Haçlılara yardım etmekten ve hatta onlarla ittifak yaparak Müslümanlara karşı birlikte hareket etmekten kaçınmamışlardır.[95]

---

[91] Makrizi, a.g.e. s.579
[92] Kamuran Gürün, **Türkler ve Türk Devletleri Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1984, s.436
[93] S. Runcıman, a.g.e. s.280
[94] S.Runcıman, a.g.e. s.281
[95] S. Runcıman, a.g.e. s.282

Baybars, Suriye'de olduğu bir sırada Fransa Kralı IX. Lui'nin Suriye Frenklerine yardım için büyük bir Haçlı seferi hazırlığında olduğunu öğrenmiştir. Bunun üzerine Suriye'den ayrılarak Haçlı ordusunun Mısır'a saldırma ihtimaline karşı ciddi hazırlıklar yapmaya başlamıştır.[96]

Fransa Kralı IX. Lui, yeni bir sefer için yapılan hazırlıklardan sonra 1270'de Tunus'u işgal etmek gayesiyle harekete geçmiştir. Baybars, Fransa Kralı'nın Tunus üzerine yürüdüğünü haber alınca biraz olsun rahatlamıştır. [97]

Büyük bir ordu ile Tunus üzerine yürüyeceği sırada Fransa Kralı IX. Lui Tunus yakınlarında ölmüştür. Fransa Kralı IX. Lui'nin ölümü ile bu sefer planı yarıda kalmıştır. IX. Lui'nin ölümü Tunus'a yardıma gelecek olan Baybars için sevindirici bir durum olmuştur. [98]

Kral IX. Lui'nin ölümünden sonra Haçlı ordusunun başına geçen Prens Edward başarıya ulaşamamıştır. Edward, Antakya'nın kaybedildiğini öğrenince Kral IX. Lui ile birlikte Haçlı seferine çıkmaya karar vermiştir. Edward, Kral IX. Lui ile birleşip kutsal yerleri ele geçirmek isteğiyle Doğu Hıristiyanlarını bir birlik halinde toparlayıp Baybars'a karşı daha etkili bir saldırıya geçmek için harekete geçmiştir.[99]

Fransa kralının ölümü Edward'ın planlarını suya düşürmüştür. Sekizinci haçlı seferinin başarıya ulaşamaması Avrupa'nın yardımıyla faaliyetlerini sürdüren Doğu'daki Haçlıların hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur.[100]

---

[96] Makrizi, a.g.e. s.582
[97] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 150
[98] K.Y.Kopraman, Mısır Memlûkleri, s.466
[99] İbn Tağribirdi, a.g.e. s. 150
[100] Makrizi, a.g.e. s.584

Fransa kralının ölümü Baybars'ın rahatlamasını ve Haçlılara karşı Mısır'a bir sefer düzenlenebileceği düşüncesiyle hazırladığı orduyu Suriye'de bulunan Frenkler üzerine sevk etmesini sağlamıştır. Baybars 1271 yılı başında önce Safita kalesine gelmiştir.[101]

Safita kalesi ele geçirildikten sonra hayatta kalanların Tarsus'a gitmesine izin verilmiştir. Daha sonra Kerak kalesi üzerine gidilmiştir. Burayı kuşattıktan bir süre sonra kalenin surlarında bulunan şövalyeler öldürülmüş ve bir kısım askerler esir edilmiştir.[102]

Safita kalesi ve önemli kalelerden biri olan Kerak kalesinin ele geçirilmesi Baybars'a güç kazandırmış Trablus'a kadar şehirlerin giriş yollarına hâkim olmuştur. Haçlıların hâkimiyet alanı da ellerinde kalan birkaç kıyı şehriyle sınırlı kalmıştır.[103]

Baybars'ın bazı kaleleri ele geçirdiğini öğrenen Bohemund bu sırada Trablus'da bulunmaktadır. Bu şehrin de Antakya şehri gibi ele geçirilmesinden korktuğundan Baybars'a elçiler göndererek anlaşma önerisinde bulunmuştur. Baybars ondan on yıllık bir anlaşma imzalanmasını istemiştir. Bu teklif üzerine on yıllık bir anlaşma imzalanmış ve Baybars Mısır'a dönmek için oradan ayrılmıştır.[104]

Baybars, Bohemund ile anlaşmaya vardıktan sonra Mısır'a dönmek için yola çıktığı sırada yolculuğuna ara vererek Monfort kalesine bir saldırı düzenlemiştir. Bir hafta kadar devam eden

[101] Makrizi, a.g.e. s.590
[102] Ibn Tağribirdi, a.g.e. s.151
[103] Ali Aktan, a.g.m. s. 152.
[104] Ibn Tağribirdi,a.g.e. s.151

kuşatmadan sonra Monfort kalesi alınmıştır. Bu kalenin alınmasıyla birlikte Frenklerin elinde bulunan kale kalmamıştır.[105]

Bohemund ile anlaşma yapılmış olmasına rağmen IX. Lui'nin ölümünden sonra ülkesine dönmeyerek bir süredir Doğu ülkelerinde bulunan Edward, Moğollardan yardım istemiştir. Bu sıralarda Moğolların başında bulunan Abaka yardım talebini kabul ederek Edward'a yardımcı kuvvet göndermiştir. [106]

Avrupa'dan gelen Haçlı birliği Moğollardan gelen yardımla 1271'de Suriye'ye girmiştir. Bunu haber alınca derhal Suriye'ye gelen Memluk ordusu duruma hâkim olmuştur. Moğollar onların karşısında fazla direnemeyerek teslim olmak zorunda kalmışlardır.[107]

Memluk ordusunun Suriye'de bulunduğu sırada Kıbrıs kralı Hugue'nin Haçlılara yardımda bulunmak için Akka'ya hareket ettiği anlaşılınca Baybars üzerlerine bir donanma göndermiştir.[108] Deniz seferleri konusunda tecrübesiz olan askerler fırtınaya da yakalanınca donanma Kıbrıs'a ulaşmış olsa da başarısız olmuş çoğu askerler ölmüş kıyıya çıkabilenler ise Kıbrıs kralı tarafından esir alınmıştır.[109]

Akka Frenkleri Baybars'ın Mısır'a dönmesinden faydalanarak oradaki Müslümanların ekinlerine zarar vermişlerdir. Hem Frenklerin Müslümanları rahatsız etmesi hem de Avrupa'dan gelen Edward'ın hâlâ İslâm topraklarında bulunması ve Memlûklere karşı Moğollarla ittifak kurmaya çalışması Baybars'ın Suriye'ye yeni bir sefer düzenlemesine neden olmuştur.[110]

---

[105] Ahmed Cevdet, **Kısas-ı Enbiya ve Tevarihi Hulafa**, haz. Mahir İz, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000 c.III, VI. Kısım, s.123
[106] P.M. Holt, a.g.e. s. 98
[107] Makrizi, a.g.e. s.593
[108] Makrizi, a.g.e. 595
[109] S. Runcıman, a.g.e. s.283
[110] P.M. Holt, a.g.e. s. 98

Edward, Doğu'daki Hıristiyanlara çok güvendiği için kesin bir şekilde ittifak kurup beraber hareket edeceklerine inanmaktadır. Moğollar, Edward'a yardıma hazır olduklarını göstermek için Anadolu'daki kuvvetlerinden bir kısmını Suriye'ye göndermişlerdir. Antep bölgesinden gelen Moğollar, Suriye'ye saldırmışlardır. Memlûklerin ordusuna karşı koyacak kadar güçleri olmadığı için geri çekilmişlerdir. [111]

Baybars'ın Moğollarla uğraşmasını fırsat bilen Edward, kumandasındaki az sayıdaki birlikle beraber Memlûklerin elinde bulunan Kakun mevkine akın düzenlemiştir. Böyle bir akına hazırlıklı olan Memlûkler kuvvetli bir müdafaada bulunarak onların burayı alma teşebbüsünü engellemişlerdir. Haçlılar Müslümanların kuvvetli savunmaları karşısında onların elinden kolayca toprak alamayacaklarını daha büyük bir orduya ihtiyaçları olduğunu anlamışlardır.[112]

1272 yılı ilkbaharında Baybars Akka üzerine saldırıya karar vermiştir. Haçlılar Moğollar ile ittifak yaptıkları halde yenilgiye uğramaları ve bir süre önce müttefiklerinin Anadolu'daki karışıklık nedeniyle çekilmeleri sonucu yalnız kalmışlardır. Kendi başlarına tekrar Baybars'ın karşısına çıkamayacaklarını anlayan Haçlılar anlaşma teklifinde bulunmuşlardır.[113]

Baybars Haçlıların gücünü kırmış ve onların akınlarını başarıyla karşılamıştır. Doğu Hıristiyan devleti de aralıksız yapılan akınlar sonucu topraklarının büyük bir kısmını kaybederek iyice zayıflamış küçük bir alana sıkışıp kalmıştır.[114]

---

[111] Makrizi, a.g.e. s.596
[112] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.152
[113] İbn Şeddad, **Baypars Tarihi**, çev. Şerefüddin Yaltkaya, TTK, İst.1941, s.81
[114] S.Runcıman, a.g.e. s.285

Bu yüzden Haçlılar başarısız olup güçlerini yitirince Baybars ile anlaşma yapmak zorunda kalmışlardır. Baybars onlarla anlaşma yaparak onlardan saldırı gelmeyeceğine emin olduktan sonra bu sırada karışık olan Anadolu'daki faaliyetlerine devam etmek istemiştir.[115]

Edward ile yapılan görüşmeler sonucunda 1272 yılında Akka Frenkleri ile Baybars arasında on yıllık bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre Frenkler Akka ile Sayda arasındaki sahil şeridine sıkışıp kalmışlardır. [116]

Edward, anlaşma yapılmış olmasına rağmen aldığı yenilgilerden yılmayarak yeni bir sefer hazırlığına girişmiştir. Daha büyük bir ordu hazırlama düşüncesinde olduğu öğrenilince Baybars onu öldürmeye karar vermiştir. Baybars'ın Edward'ı öldürmekle görevlendirdiği kişi onu öldürememiş fakat ağır yaralamıştır. Bu olay sonucunda Edward, bir süre hasta yatmış ve daha sonra ülkesine dönmeye karar vermiştir.[117]

Baybars Haçlılarla anlaşma yaptığı bu tarihten sonra onlarla büyük çaplı mücadeleleri olmamıştır. Bundan sonra diğer devletlerle olan mücadelelerine devam etmiştir. Doğu'daki Haçlıların yıpratılmasıyla birlikte bu tarihten sonra Baybars döneminde Memlûklere saldırma cesareti bulamamışlardır.[118]

Baybars on yedi yıllık saltanatı süresince Frenkleri sahildeki az sayadaki şehre; her yerle irtibata kesilmiş olan Lâzikiye, Aslit ve Markab kalelerine sıkıştırmıştır. Baybars, Temmuz 1277'de vefat ettiğinde Frenkleri tamamıyla ortadan kaldıramamış ancak Suriye'nin Haçlılardan temizlenmesini kaçınılmaz bir hale getirmiştir.[119]

---

[115] Makrizi, a.g.e. s.598
[116] S.Runcıman, a.g.e. s. 287
[117] Khowaitir, a.g.e. s. 112
[118] Khowaitir, a.g.e. s. 115
[119] Ibn Tağribirdi, a.g.e. s. 298

Baybars Suriye'deki Haçlılarla uğraşırken bir yandan da Suriye'de Haçlı seferleri boyunca tehlikeli rol oynayan İsmaili tarikatı ile de mücadele etmiştir. Suriye'de varlığını sürdüren İsmailîler burada teşkilatlanmışlar ve etkinliklerini artırmışlardı. Suriye'nin Haçlı saldırıları sebebiyle karışık olması onların işlerini kolaylaştırmıştı.[120]

İsmaililerin Suriye'deki faaliyetlerinin farkında olan Baybars onların Frenklerle birlikte hareket etme ihtimalini göz önünde bulundurarak güçlerini kırmak istemiştir. Bu nedenle Baybars onlara iyi davranmış onların diğer düşmanlarıyla birlik olmalarını önlemeye çalışmıştır. [121]

Baybars İsmaililerin olduğu bölgeye giden ticaret kervanlarından vergi almaya başlayınca bu bölgeye giden tüccar sayısı azalmıştır. İsmaililer Baybars'a başvurarak bu uygulamanın kaldırılmasını istemişlerdir. İstekleri kabul edilmeyince 1267 yılına kadar Haçlılara ödedikleri vergiyi bundan sonra Memlûklere ödemek zorunda kalmışlar vergiyi Baybars'a ödemekle ona tabi olduklarını bildirmişlerdir. [122] Böylece Baybars onları kendine bağlamış düşmanlarıyla işbirliği yapmalarını engellemiştir.

[120] İbn Şeddad, a.g.e. s.127
[121] İbn Şeddad, a.g.e. s.128
[122] Makrizi, a.g.e. s.556

## BAYBARS'IN EĞİTİMİ VE KİŞİLİĞİ

Memlûkler Devleti'nin sultanlarından biri olan Baybars, Kıpçak ülkesinin Moğollar tarafından işgal edilmesinden sonra köle olarak satın alınmış ve Mısır'a getirilmişti. Mısır'a geldikten sonra o zamanın Eyyubi sultanı Melikü's-Salih tarafından satın alınmıştır.

Melikü's-Salih onu askerleri arasına katmak için ordunun önemli bir kısmını oluşturan Bahriye sınıfına dâhil etmiştir. Askeri sınıfa alınmasıyla sıkı bir askeri eğitimden geçirilmiştir. Vücut yapısının askerliğe müsait olması ve bunun yanında yetenekli bir kişi olması onun başarılı bir asker olmasını sağlamıştır.[123]

Memlûk olarak Mısır'a gelen esir pazarındaki çocuklardan askerlik için özellikle güçlü kuvvetlileri seçilmekteydi. Çocuklar askeri amaçla satın alındığı için öncelikle başarılı birer asker olmalarını sağlamak amacıyla sıkı bir askerlik eğitiminden geçirilmekteydi.[124]

Bir ülkenin güçlü olabilmesi için öncelikle askeri yapısının güçlü olması ve yetiştirdiği askerlerin savaşlarda üstün başarılar göstermesi gerekmektedir. Savaşlarda başarılı olabilmenin ön şartı da iyi bir askeri eğitimden geçmektir. İyi bir savaşçı olması istenen fiziki yönden de kuvvetli bu kişilerin kılıç kullanmanın yanında iyi birer at binicisi olarak yetişmeleri sağlanmaktadır. Bunlar askerlerin gücünü ve savaşçı yönlerini geliştirmektedir.[125]

---

[123] İbn Abdü'z-Zahir, a.g.e. s.257
[124] A.J.Wensınck, "Memlûk" **İslam Ansiklopedisi**, C.VII, MEB Yayınları, İstanbul, 1957, s.688
[125] Andre Clot, **Kölelerin İmparatorluğu Memlûklerin Mısır'ı**, çev. Turhan Ilgaz, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2005, s.36

Memlûkler devletinin ordularının başarılı olması ve devletin uzun yıllar hüküm sürmesinin sebeplerinin başında iyi bir askeri eğitim vermeleri gelmekteydi. Güçlü kuvvetli çocuklardan seçilip ailelerinden alınan kölelerin başarılı bir asker olabilmeleri için disiplinli bir askeri eğitime tabi tutulmaları gerekiyordu. Bu askeri eğitime önem vermeleri sayesinde düşmanlarına başarıyla karşı koymuşlardır. Memlûklerin başarılı olmaları onların askeri eğitimlerinin dikkat çekici ve sıkı bir eğitim olduğunu göstermektedir.[126]

Müslüman bir ülke olduğu için alınan köleler İslam dinine göre yetiştirilmekteydi. Eğitimin temel bölümünü iyi bir Müslüman yetiştirmek için İslâm dininin temel kurallarının öğrenilmesi oluşturmaktaydı. İlk önce Arap harfleri, dini kaideler, dualar daha sonra da bu kişinin toplumla irtibat kurabilmesi için gerekli gelenek ve görenekler öğretilmektedir.[127]

Baybars'ın asker olmaya uygun bir kişi olmasının yanında kaynaklarda keskin bir zekâya ve güçlü bir iradeye sahip olduğu belirtilmektedir. Sultanlığı boyunca yürüttüğü faaliyetlerine baktığımız zaman eğitiminde başarıya ulaştığı anlaşılmaktadır.

Baybars ismi aslan beyi manasına geldiği için sultanlığı boyunca katıldığı savaşlarda sancaklarında alem olarak aslan resmini kullanmıştır. [128]

Bahriye memlûkleri arasında iken katıldığı seferlerde başarı göstermiştir. Haçlılar Suriye'yi işgal ettikleri zaman 1250 yılında Mansura'da düşmanın yenilmesinde rol oynamıştır. Savaşlarda ön

[126] Andre Clot, a.g.e. s.36
[127] Andre Clot, a.g.e. s.37
[128] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.94

saflarda yer alıp düşmanla karşı karşıya gelmekten kaçınmadığı söylenmektedir.[129]

Sultanlığı boyunca yapılan savaşların çoğuna katılmış savaşlarda bizzat ordusunu kumanda etmiştir. Askeri eğitime önem vermesi ve savaşları kendisinin yönetmesi onu yaptığı savaşlarda başarılı kılan etmenlerden biri olarak gösterilebilir. Savaş olmadığı zamanlarda da askerlerini tembellikten uzak tutmak için onlara savaş talimi yaptırarak disiplinli olmalarını sağlamıştır.[130]

Baybars'ın hayatı, özellikle devletin sultanlığını yürüttüğü yıllar çok hareketli geçmiştir. On yedi yıl süren sultanlığı sırasında birçok sefer düzenlemiş ve birçok savaşa katılmıştır. Bunun yanında devletin idari yapısıyla ilgilenmeyi de göz ardı etmemiştir. Devlet teşkilatında yaptığı düzenlemelerle de Memlûklerin asıl kurucusu sayılmaktadır.[131]

Baybars'ın, devlet teşkilatı alanında yaptığı işlerden biri berid teşkilatında yaptığı düzenlemedir. Baybars, başa geçtiğinde devlet içerisindeki ulaşım ağı gelişmiş değildi. Baybars, kısa zamanda haber almanın devlet işleri ve askeri açıdan önemli olması nedeniyle öncelikle devlet sınırları içerisindeki ulaşım ağını tamir ettirmiş ve uygun yerlere posta istasyonları kurdurmuştur.[132]

Baybars, posta teşkilatına bağlı olarak gelişmiş bir haber alma teşkilatı tesis etmiştir. Yetiştirdiği casuslar, düşman devletlerin yaptıklarını fazla zaman geçirmeden Baybars'a bildirmişlerdir. Görevlendirdiği kişiler sayesinde ülke içerisinde kendisine karşı hazırlanan komploları da haber alma imkânı bulmuştur.[133]

---

[129] Makrizi, a.g.e.s. 635
[130] İbn Şeddad, a.g.e. s. 115
[131] İbn Şeddad, a.g.e. s. 114
[132] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 272
[133] Andre Clot, a.g.e. s.47

Baybars devlet teşkilatında gizliliğe önem vermiştir. Yapacağı işleri gizli tutmuş zamanı gelmeden kimseye söylememiştir. Devlet işlerini gören kişilerin çalışmalarını takip etmiş onlara fazla güvenmemiştir. Görevini kötüye kullananları veya görevini yerine getirmeyenleri de cezalandırmaktan kaçınmamıştır. [134]

Baybars, adliye teşkilatına da yenilik getirmiştir. Baybars'tan önce Mısır'da Şafi mezhebinin nüfuzunun fazla olması mezhep kavgalarını körükler hale gelmişti. Bu durumdan rahatsız olan Baybars, 1265 yılında devlet sınırları içerisindeki her şehre dört mezhepten kadı tayin ederek mezhep kavgalarını önlemeye çalışmıştır.[135]

Ticari faaliyetlerin gelişmesi için de gayret eden Baybars, Venedik, Ceneviz gibi Avrupa devletleri ile münasebet kurmuş, bu ülkelere elçiler göndermiştir. Sadece Avrupa devletleriyle değil komşu devletler ve diğer birçok devletle ticari ilişkiler kurmuştur. [136]

Baybars, devlet içerisinde herkesin dinini yaşayabilmesine yönelik uygulamalarda bulunmuştur. Kendisinin de devlet başkanlığında ve özel hayatında İslâm kaidelerine uygun davranmaya çalışan bir sultan olduğu bilinmektedir.[137]

İslâm dinine önem verdiğinin bir göstergesi olarak 1258 yılında Bağdat'ın işgali ile sona eren Abbasiler Devleti'nde olan halifeliği Mısır'a getirmiştir. Böylece İslâm âleminin birliğini sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca Müslüman ülkelere saldıran Haçlılar ve Moğollar gibi düşmanlara karşı Anadolu'daki Müslüman Türklere de yardım etmiştir. Türklerin

[134] İbn Şeddad, a.g.e. s. 160
[135] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s. 329
[136] İbn Tağribirdi, a.g.e. s.121
[137] İbn Şeddad, a.g.e. s 116

Anadolu'dan uzaklaştırılmak istenmelerine karşı onlara destek olarak buna engel olmuştur. [138]

Baybars, bir şey yapmaya karar verdiği zaman onu en kısa zamanda yapmaya çalışan, bugünün işini yarına bırakmayan bir sultan olarak bilinmektedir. Hayatı boyunca yaptıklarından ve faaliyetlerinden de anlaşıldığı üzere eğlence, zevk sefa düşkünü biri olmayan Baybars'ın boş vakitlerini avlanmak ve okçuluk gibi zevklerle geçirdiği özellikle bir tür top oyunu olan Polo oyununu sevdiği bildirilmektedir.[139]

Baybars ilme önem vermiştir. İlme değer verdiği için medreseler yaptırmış ve buralara müderrisler tayin etmiştir. Âlimlere saygılı davranmıştır. Âlimlere fikir danışan onların tavsiyelerini dikkate alan bir sultan olarak bilinmektedir.[140]

Baybars zamanında Kahire'de ve Suriye'de olmak üzere iki hastane olduğundan söz edilmektedir. Bu hastanelere hekim ve düzenli bir şekilde çeşitli ilaçlar gönderilerek iyi hizmet vermeleri sağlanmıştır.[141] Baybars'ın hayatını incelediğimizde onun Türk İslâm Tarihi açısından önemli bir şahsiyet olduğu görülmektedir.

Mısır ve Suriye'ye yapılan Haçlı saldırılarını karşılamış bunun yanında Anadolu'ya düzenlenen Haçlı seferleri ve Moğol saldırılarında onlara yardımdan kaçınmamıştır. Moğolların işgali sebebiyle Anadolu'dan kaçarak gelen Türkleri kendi ülkesine kabul etmiş onları sınır boylarına yerleştirmiştir.[142]

---

[138] Ali Aktan, "Mısır'da Abbasi Halifeleri", **Belleten**, C. LV, sayı 214, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, s.617
[139] İbn Şeddad, a.g.e. s 145
[140] Andre Clot, a.g.e. s. 158
[141] İbn Şeddad, a.g.e. s 148
[142] Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, 4. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993, s.301

## BAYBARS DÖNEMİ KÜLTÜREL FAALİYETLER

Memlûkler Devleti, Baybars başa geçtiğinde yeni kurulduğundan ondan önce Memlûklere ait yapılar oluşturulmamıştı. Memlûklere özgü yapılar Baybars devrinde oluşturulmaya başlamıştır. Baybars yaptığı savaşları kazanarak hem devletini siyasi açıdan güçlendirmiş hem de savaşlardan elde ettiği ganimetlerle devletini zenginleştirmiştir. Elde ettiği ganimetlerle devletin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra artan kazancı cami, medrese gibi kültürel yapılara ve diğer kültürel faaliyetlere ayırmıştır.[143]

Baybars Memlûk devletinin başında bulunduğu yıllarda sürdürdüğü başarılı siyasi faaliyetlerin yanında kültürel yönden devletini geliştirmeye çalışmıştır. Sanata ilmi faaliyetlere, eğitim öğretime önem vermiştir. İlme verdiği önemin göstergesi olarak medrese yaptırmıştır.[144]

Baybars, bir medrese yaptırmaya karar verdikten sonra 1262 yılında onun emriyle Kahire'de medrese yapımına başlanmış ve 1264 yılında tamamlanmıştır. Medresenin kısa zamanda yapılması dikkat çekicidir. Baybars'ın tahta geçtikten kısa bir süre sonra medrese yaptırmaya başlaması ve medresenin kısa zamanda tamamlanması onun eğitime verdiği önemi göstermektedir.

Bu medreseler o zamanki toplumsal yapıdan dolayı dini işlev de üstlenmiştir. İçerisinde cami, hizmet odaları bulunmaktadır. Bu medreselerde her türlü ilim dalı okutulmuştur. Dini eğitime ayrı bir önem

[143] P.Hitti, a.g.e. s. 1091
[144] P.Hitti, a.g.e. s. 1092

verilmiştir. Medreselerde her türlü dini bilim dalı okutulmuş ve dört mezhebin öğretilerine de ayrı ayrı yer verilmiştir. [145]

Mısır, Baybars tarafından halifeliğin getirilmesi ile İslam dünyasının merkezi haline geldiği için o devirde Moğol ve Haçlı saldırılarıyla ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan âlimlerin uğrak yeri olmuştur. Birçok âlimin Mısır'a gelmesi ve Baybars tarafından Memlûk ülkesine kabul edilmesiyle burası ilmin merkezi haline gelmiştir. Böylece eğitim öğretime önem verilip medrese eğitiminin düzenli şekilde yürütülmesiyle Mısır'da birçok değerli âlim yetişmiştir.[146]

İslam tarihinde İslami ilimlerin en çok geliştiği dönemlerden biri Memlûkler dönemidir. Bu gelişmelerin temelinin atılması Baybars sayesinde olmuştur. Memlûkler Devleti, Türk İslam devletlerinden biri olduğu için kültürel faaliyetleri de Türklerinkine benzemektedir. Meydana getirdikleri cami, medrese gibi kültürel yapılar Türklerin yapılarıyla örtüşmekte ve eserlerde Türk etkisi hissedilmektedir. Bir de Eyyubilerden gelen özellikleri sürdürseler de yapıları daha gelişmiş duruma gelmiştir. Bilhassa medrese yapımı önem kazanmıştır.[147]

Devletin başkenti Mısır olduğu için kültürel yapıların çoğu burada yapılmıştır. Mimari eserlerin burada yapılması ve ilmi faaliyetlerin de burada yürütülmesiyle Mısır her yönden gelişmiş bir şehir haline gelmiştir. Mısır'dan sonra Suriye'nin şehirleri de yapılan mimari eserler açısından önem teşkil etmektedir. Baybars zamanında yapılan en önemli eserlerden biri Kahire'de yapılan Baybars camiidir.[148]

---

[145] P.Hitti, a.g.e. s. 1092
[146] Andre Clot, a.g.e. s.176
[147] A.Fulya Eruz, "Memlûklerde Sanat", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.V, İst. 1992, s. 97
[148] A.Fulya Eruz, "Memlûklerde Sanat" s. 97

Baybars cami Memlûklerin sultanlarının yaptırdığı günümüze ulaşan camilerin en eskisidir. Baybars'ın isteğiyle Kahire'de bu caminin yapımına 1267 yılında başlanmış iki yıl yapımına devam edildikten sonra 1269 yılında cami tamamlanmıştır. Bu cami günümüze kadar ulaşabilen en eski camilerden biridir. [149]

Baybars cami, medrese yapımından başka halkın faydalanacağı birçok kurum kurmuştur. Vakıf müessesesini geliştirmiştir. Hastaneler kurmuş bunlara ilaç ve doktor tayin etmiştir. Medreseler, camiler yaptırması ve hastane gibi halkın hizmetine sunulan birçok hayır kurumunun kurulması Baybars'ı halkın da çok sevdiği bir sultan haline getirmiştir. Bu gibi hizmetleriyle hem ülkesini cahillikten uzaklaştırmış hem de kendisinden sonrakilere önemli miraslar bırakmıştır.

[149] A.Fulya Eruz, "Memlûklerde Sanat" s. 98

## BAYBARS'IN İSLAM DÜNYASINA HİZMETLERİ

Baybars'ın başarılı faaliyetleri Mısır'ın dönemin siyasi ve dini merkez olmasını sağlamıştır. Mısır'ın dini bir merkez olması Bağdat'ta Moğol saldırılarıyla sona eren halifeliğin Baybars tarafından Mısır'a getirilmesi ve bu tarihten sonra halifenin Memlûkler tarafından himaye edilmesiyle olmuştur.

Halifeliğin Mısır'da yeniden kurulması ile hem Baybars'ın sultanlığı hem de devleti Müslümanların gözünde meşruiyet kazanmıştır. Bundan sonraki sultanlar saltanatlarını halifeye onaylatmışlar halifelik makamını Osmanlıların eline geçene kadar korumuşlardır.[150]

Baybars'ın Kahire'de medrese kurması ve bu medreselerde dini eğitim verilmesi İslam dini için önemli bir hizmet olmuştur. Ayrıca medrese yapımına önem vermesi ilme önem verdiğini ortaya koymuştur. Tahta geçtiği ilk yıllarda medrese yapımı emrini vermiş ve kısa sürede tamamlanarak hizmete girmesini sağlamıştır. Bu medreselerde dört mezhebin öğretilerine de yer verilmesiyle din adamlarının kaynaşması sağlanmış ve mezhep çatışmaları önlemeye çalışmıştır.[151]

Ayrıca Moğol saldırılarından ve diğer saldırı hareketlerinden dolayı ülkelerinden kaçan âlimlerin buraya sığınması eğitimde değerli hocaların bulunmasını sağlamıştır. Din adamları, bilginlerin Mısır'ı tercih etmelerinde Haçlıların ve Moğolların saldırılarından sonra en iyi

[150] A.Clot, a.g.e. s.177
[151] İbn Şeddad, a.g.e. s.143

korunan yerin Mısır olması ve halifeliğin de Mısır'da bulunmasıyla buranın İslam'ın merkezi olması etkili olmuştu.

Medresenin yanında Baybars'ın yaptırdığı onun adını taşıyan cami de önemli hizmetlerinden biridir. Bundan başka birçok tekke, imaret gibi insanlara hizmet sunan kurumlar kurmuş yoksullara yardım etmek ve İslam büyüklerinin türbelerini yaptırmakla halkının sevgisini de kazanmıştı. Hastaların tedavi edilebilmesi için hastanelerde doktor ve ilaç bulundurulmasına dikkat ederek hizmetlerinin iyi bir şekilde yürümesini sağlamıştır. [152]

Baybars, bu gibi İslam'a hizmetleriyle Ortaçağ Türk İslam tarihinin en önemli şahıslarından biri olarak kabul edilmektedir. O, devletine yaptığı hizmetlerin yanında İslâm dünyasına büyük hizmetlerde bulunmuştur. İslam dünyasının doğudan Moğolların ve diğer Hıristiyan kuvvetlerin saldırılarına maruz kaldığı bir dönemde başa geçmesi saldırı hareketleri ile her taraftan Mısır ve Suriye civarının düşmanlarla sarılmış olması ve bu saldırılara karşı konulamaması Müslüman halk üzerinde kuşkuya neden olmuştur.[153]

Baybars ülkenin başına geçtiğinde başarılı siyasetiyle zor durumda olan devletini öncelikle içteki ve dıştaki tehlikelere karşı korumuş ve Mısır ve Suriye dolaylarında kurulan devletini sağlam temellere oturtarak güçlendirmiştir. Böylece kendisinden sonrakilere de hem siyasi açıdan hem de idari açıdan güçlü bir devlet bırakmıştır.

İslam dinine inanan biri olduğu için kendi şahsi meselelerinde ve devletle ilgili meselelerde dini hükümlere dikkat eden biri olarak bilinmektedir. Yapılan savaşlardan sonra elde edilen ganimetleri İslam dininin emrettiği şekilde bölüştürdüğü bildirilmektedir. Din âlimlerine ve

[152] M.Fuad Köprülü, Baybars I, İA, C.II, MEB, İstanbul, 1949, s.363
[153] İbn Şeddad, a.g.e. s.144

şeyhlere hürmet gösterip değer vermekteydi. Sultanlığı döneminde saygı duyduğu bazı şeyhlere tekkeler yaptırmıştır.

Baybars sultanlığı sırasında devletinin ulaşım ağını geliştirmiştir. Onun mücadelelerinde daha başarılı olabilmesi ve en kısa zamanda haber alabilmesi için askeri açıdan büyük önem taşıyan haberleşmenin gelişmiş olması gerekliydi. Bu yüzden Baybars sürekli bir posta teşkilatı kurmak için yaptığı çalışmalardan sonra öncelikle devletin ulaşım ağını tamir ettirmiş ve belli yerlere posta istasyonları kurmuştur. [154]

Baybars posta teşkilatı kurmanın yanında buna bağlı olarak hızlı bir şekilde işleyen haber alma teşkilatı oluşturmuştur. Yetiştirilen özel casuslar düşmanların durumlarını ve içerdeki sultana karşı takınılan tutumları Baybars'a sorunsuzca iletmişlerdir. Haber almaya önem verdiği gibi gizliliğe de önem vermiştir. Yapmaya karar verdiği işleri zamanı gelmeden kimseye söylememiştir.

Baybars devletini yönetirken İslam dininin gereklerinden biri olan adaletli olmayı her zaman göz önünde bulundurmuştur. Devletini adaletli bir şekilde yönetmiş ve halkına da adaletli davranmıştır. Adalet işlerinin daha düzenli yürümesi gayesiyle adliye teşkilatında da yeniliğe gitmiştir. Mısır'da kendisinden önce etkinliği fazla olan Şafi mezhebinin etkisini azaltmak için her şehre dört büyük mezhepten ayrı ayrı kadı tayin etmiştir. [155]

[154] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.272
[155] İbn Abdi'z-Zahir, a.g.e. s.329

## SONUÇ

Memlûkler Devleti tarihinde Baybars dönemi mücadelelerinin incelenmesi Memlûkler Devleti'nin kuruluş yıllarının anlaşılması ve devletin tanınması açısından bize önemli bilgiler vermektedir.

Mısır'da kurulan Türk devletlerinden biri olan Memlûkler Devleti sultanlarından Baybars, on yedi yıl süren saltanatında birçok düşmanla savaşmak zorunda kalmıştır. Mısır'ın ve Suriye civarının işgaller nedeniyle karışık olduğu bir sırada başa geçmiştir. Düşmanlarını bertaraf ederek devletini dönemin güçlü devletlerinden biri haline getirmeye çalışmıştır.

Baybars, Kutuz'u öldürerek başa geçince ilk önce kendisine isyan eden emirlerle uğraşmış onları itaat altına aldıktan sonra diğer siyasi faaliyetlerle ilgilenmeye başlamıştır. İlk siyasi başarısı Bağdat'ta Moğollar tarafından sona erdirilen Abbasi halifeliğini Mısır'a getirmesi olmuştur. Abbasi halifeliğini Mısır'a getirmesi içte ve dışta etkinliğini artırmıştır. Ayrıca İslâm dünyası açısından çok önemli bir kurum olan halifeliğin Mısır'a getirilmesi İslâm Tarihi açısından dikkat çekici bir gelişme olarak görülmektedir.

Baybars zamanında önemli bir güç olan Moğollar, Bağdat'ı ele geçirdikten sonra Mısır'a saldırı düzenleyip yapılan Ayn Câlud savaşında yenilmelerine rağmen saldırgan politikalarından vazgeçmemişler Baybars zamanında bu topraklar üzerine saldırılarını sürdürmüşlerdir.

Baybars, düşmanlardan biri olan Moğollar ile mücadele etmiş bu mücadelelerinde başarılı olması nedeniyle Moğollar Mısır ve Suriye'yi ele geçirme hayallerini gerçekleştirememişlerdir. Bunun yanında Ermenilerle mücadele edilmiş Ermeni Krallığı da yıpratılmıştır.

Baybars'ın uğraşmak zorunda kaldığı en önemli dış meselelerden biri Haçlılar meselesi olmuştur. Baybars sultanlığı boyunca Haçlılara karşı verdiği mücadeleyi kararlılıkla sürdürerek Antakya başta olmak üzere Haçlıların elinde olan birçok şehri ele geçirmiştir. Böylelikle onları bu topraklardan tamamen atamasa da güçlerini büyük oranda kırmıştır. Haçlılar, Baybars'ın başarılı uygulamaları ile aldıkları yenilgiler sonucu uzun süre bu topraklarda barınamayacaklarını anlamışlardır.

Baybars, Suriye ve Mısır üzerinde kurulan devletini başarılı faaliyetleriyle hem siyasi hem de devlet teşkilatı açısından sağlam bir temele oturtmuştur. Böylece Memlûkler Devleti devrin en güçlü devletlerinden biri olma yolunda önemli aşama kaydetmiştir.

## KAYNAKÇA

AHMED CEVDET, **Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulafa**, haz. Mahir İz, III. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000

AKTAN, Ali, "Memlûk Haçlı Münasebetleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 106, Şubat, 1997, s.149–178

……"Mısır'da Abbasi Halifeleri", **Belleten**, Cilt : LV, sayı: 214, Aralık, 1991, s.613-652

ALTINAY, Ahmet Refik, **Haçlılar**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007

AVCIOĞLU, Doğan, **Türklerin Tarihi**, C.IV, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1999

BAYRAK, Orhan, **Türk İmparatorlukları Tarihi**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2002

BROKELMANN, Carl, **İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi**, çev. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1954

BOYUNAĞA, A.Yılmaz**, İslam Tarihi**, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1993

CLOT, Andre, **Kölelerin İmparatorluğu Memlûklerin Mısır'ı**, çev. Turhan Ilgaz, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2005

DEMİRKENT, Işın, "Haçlılar", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C.XIV Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

……**Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004

……**Haçlı Seferleri Tarihi**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007

……"Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyatı", **Belleten**, C.LIV, Sayı, 210, Ağustos,1990, s.863-898

DURMAZ, Sayime, **Haçlılar ve Doğu Hıristiyanlığı**, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004

EBU'L FEREC, **Ebû'l-Ferec Tarihi**, çev: Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1950

ERSAN, Mehmet, **Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler**, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1995

GROUSSET, R. **Histore des Croisades**, C.III Paris, 1934

GÜNAY, Ünver, H.GÜNGÖR, **Türklerin Dini Tarihi**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003

GÜRÜN, Kamuran, **Türkler ve Türk Devletleri Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1984

HİLMİ, Ahmet, İslam Tarihi, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1979

HİTTİ, Philip**, İslâm Tarihi**, çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980

HOLT, P.M. **The Cambridge History of İslam**, Cambridge, 1970

…….. **Haçlılar Çağı,** çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003

……..."Memlûk Sultanlığında Devlet Yapısı", çev: Samira Kortantamer, **Belleten**, C.LII, Sayı.202, Nisan, 1988, s.227- 246

KARAKÖSE, Hasan, **Orta Çağ Tarihi ve Uygarlığı**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

KHOWAİTİR, A. **Baibars The First**, His Endeavours and Achievements, Londra, 1978

KOÇAK, İnci, "Arap Kaynaklarında Türk Memluk Sultanı Baybars", **X.Türk Tarih Kongresi**, C.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1986, s.1101–1116

KOPRAMAN, K.Yaşar**, Mısır Memlûkleri Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989

…… "Baybars", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C.V, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul,1992

…… **Mısır Memlûkleri**, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, Çağ Yayınları, İstanbul, 1987

KÖPRÜLÜ, Fuat, **Anadolu İstilasına Kadar Türkler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005

İBN ABDİ'Z-ZAHİR, Kadı Muhyiddin, el-Ravdu'z-Zahir, **fi Siret-i Meliki'z-Zahir**, nşr. S.F. Sadegue, Dacca, 1956

İBN ŞEDDAD, **Baybars Tarihi**, çev. M.Şerefüddin Yaltkaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1941

İBN TAĞRİBİRDİ, Ebu'l Mehâsin Yusuf, **en- Nücûmü'z-Zahire fi Mülûki Mısır ve'l Kahire,** nşr. İbrahim Ali Tarhan, Kahire, 1972

MAALOUF, Amin, **Arapların Gözünden Haçlı Seferleri**, çev. Ali Berktkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004

El- MAKRİZÎ, Takiyu'd-din b. Ali, **Kitabü's-Sülûk li Marifeti Düveli'l-Mülûk**, nşr. M.M. Ziyade II. Cilt, Kahire, 1958

MERÇİL, Erdoğan, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara,2005

MORRISSON, Cecıle, **Haçlılar**, çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi, Ankara, 2005

ÖZBEK, Süleyman, "El-Melikü'z-Zâhir Rükne'd-Din Baybars El-Bundukdârî Hayatı ve Faaliyetleri" Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988

……"El-Melikü'z-Zâhir Rükne'd-din Baybars Zamanı Memlûk Devletinin Dîni Siyaseti", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı: IX, İzmir 1994, s. 304–312

ÖZTUNA, Yılmaz, **Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi**, ÖtükenYayınevi, İstanbul, 1977

RUNCIMAN Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C.III, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara, 1992

……..A **History of the Crusades**, Cambridge, 1957

SAYILI, Aydın, "Orta Çağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri", **Erdem,** Cilt,1, sayı,1, 1985, s.169–186

SEVİM, Ali, MERÇİL, Erdoğan, **Selçuklu Devletleri Tarihi**, TTK, Ankara, 1995

SÜMER, Faruk, "İlhanlı Hükümdarlarından Abaka", **Belleten**, Cilt: LII, sayı: 206, Nisan,1989, s.153–166

SPULER, Bertold, **İran Moğolları**, çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu, II. Baskı, Ankara, 1987

ŞEŞEN, Ramazan, **Selahattin Eyyubi ve Devlet**, Çağ Yayınları, İstanbul, 1987

TEKİNDAĞ, M.C. Şehabeddin, **Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1961

……"Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", **Tarih Dergisi**, C.XXV, İstanbul, 1971, s.1-38

TURAN, Osman, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, IV. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul,1993

…… **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Boğaziçi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1998

KUTAY, Cemal, **Tarihte Türkler Araplar**, İklim Yayıncılık, İstanbul, 1998

YAZICI, Nesimi, **İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004

YİĞİT, İsmail, **İslâm Tarihi**, C.VII, Kayhan Yayınevi, İstanbul, 1991

……."Memlûkler", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004

YURDAYDIN, Hüseyin, **İslam Tarihi Dersleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971

WİET, Gaston, **Histoire dela Nation Egyptienne**, Paris, 1926

# ÖZET

[ÇALIK, Gülay], [Sultan Baybars ve Haçlılarla Mücadelesi], [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2007].

Bu çalışmada Memlûkler Devleti sultanlarından biri olan Baybars'ın hayatı, siyasi faaliyetleri ve Haçlılarla mücadelesi ele alınmıştır. Baybars, köle olarak geldiği Mısır'da yetenekleri ve güçlü kuvvetli oluşu sayesinde dikkat çekerek önce askeri sınıfa alınmış, bir süre askeri faaliyetlerini burada sürdürmüştür. Bu askeri sınıfta gösterdiği başarılarla adım adım ilerleyerek komutan olmuş, zamanla güçlenerek sultanlığı ele geçirmiştir.

Baybars, devletini her yönüyle düzene sokan ve daha güçlü bir devlet haline getiren başarılı bir devlet adamıdır. Sultanlığı sırasında birçok düşman devletle savaşmış ve onlara karşı yaptığı savaşlarda başarılar elde etmiştir. Onu en çok uğraştıran düşmanlardan biri de Haçlılar olmuştur. Suriye ve Mısır'ı ele geçirip bu topraklara sahip olmak isteyen Haçlılar, Memlûkler Devleti kurulduğu andan itibaren bu devletin güçlenmesini istemediklerinden her fırsatta Memlûkler üzerine saldırılar düzenlemişlerdir. Baybars zamanında saldırılarını artırmışlardır.

Baybars Haçlılara karşı uyguladığı başarılı siyaset sayesinde onları bozguna uğratmış ve Antakya Haçlı kontluğuna son vererek Haçlıların gücünü büyük ölçüde kırmıştır. Böylece bu topraklarda etkinliklerinin azalmasını sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Baybars
2. Memlûkler
3. Haçlılar
4. Mısır
5. Baybars ve Haçlı Mücadelesi

## ABSTRACT

[ÇALIK, Gülay], [Struggle Between Baibars and The Crusaders], [Master], Ankara, [2007]

In this study, Baibars, who was one of the Mamluk State's sultans, politics and struggle with the Crusaders. Firstly, Baibars drew attraction with his skills and powers in Egypt that he came as a slave. He was taken the millitary class due to his skills and power; then in there he improved himself gradually. He got power and became a sultan.

Baibars, who set in order to his country and had his country gotten power, was a successful stateman. While he was sultan, he fought with a lot of country and achieved victories. The Crusaders were a big problem for Baibars. The Crusaders who wanted to capture Syria and Egypt lands attacked Mamluk State in every chance. In Baibars time, they increased their attacks.

Baibars beat the Crusaders many time because of his successful politics. He put an end to Antakya Crusader Count, so the Crusaders lost their activities decreased in this area.

Key Words

1) Baibars
2) Mamluk
3) The Crusaders
4) Egypt
5) Struggle Between Baibars and The Crusaders